TC.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ALMAN DİLİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“ÇALIKUŞU” VE “ÇARKLAR ARASINDA” ROMANLARINDA EĞİTİM OLGUSU

AHMET ŞANALIR

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ YILDIRIM TUĞLU

EDİRNE 2021

Tezin Adı: "Çalıkuşu" Ve "Çarklar Arasında" Romanlarında Eğitim Olgusu

Hazırlayan: Ahmet ŞANALIR

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'de edebiyat alanında önemli eserleri olan Reşat Nuri GÜNTEKİN'in eğitim romanı olan Çalıkuşu (1922) romanı ve Almanya'da edebiyat alanında çok önemli bir yazar olan Hermann HESSE'nin Unterm Rad (1906) romanları incelenmiştir. Reşat Nuri GÜNTEKİN hem Türkiye'de hem yurt dışında birçok farklı ülkelerde önemli görevlerde bulunmuş önemli bir yazardır. Hermann HESSE ise Almanya'da birçok önemli eser yazmış olup 1946 yılında NOBEL Edebiyat ödülünü kazanan önemli bir Alman yazardır. Hermann HESSE'nin 1906 yılında yazmış olduğu (Alm. Unterm Rad, 1906) eğitim romanının Kamuran ŞİPAL tarafından "Çarklar Arasında" olarak çevirisi yapılmıştır. Bu çalışmada romanlarda karşılaştırmalı eser modeli kullanılarak "eğitim olgusu" incelenmiştir. Gerekli araştırmalar yapıldığında farklı romanlarda eğitim alanında birçok çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Fakat doğrudan Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanlarında karşılaştırmalı eser modeli kullanılarak yapılmış bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Alanda böyle bir çalışmanın eksikliği böyle bir çalışmanın yapılması ihtiyacını arttırmıştır.

Çalışma toplam 5 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Problem Durumu, Çalışmanın Amacı, Çalışmanın Soru Cümleleri, Çalışmanın Önemi, Sayıltılar, Yöntem, Sınırlılıklar ve Literatür taraması gibi teorik temelleri işlenmiştir. İkinci bölümde çalışma Kültür-Edebiyat ve Yabancı Dil ilişkisi bakımından incelenmiştir. Edebi eser türlerinin isimleri ve tanımlamaları yapılmış. Daha sonra Yabancı dil derslerinde romanın yeri anlatılmış ve yabancı dil derslerinde metin seçiminde rol oynayan faktörler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Reşat Nuri

GÜNTEKİN ve Hermann HESSE'nin yaşam öyküsü, eserleri ve tezimizin birincil kaynakları olan Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanlarının özetleri yapılmıştır. Dördüncü bölümde eğitim romanı kavramı açıklanmıştır. Beşinci bölümde eğitim konusu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Eğitim kavramının tanımı yapılmıştır. Ailede ve okulda eğitim, ebeveynlerin eğitimdeki rolünün öneminden bahsedilmiştir. Türkiye'deki ve Almanya'daki eğitim sistemi ve eğitim geçmişi anlatılmıştır. Altıncı bölümde Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanlarında eğitim olgusu yönünden benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir. Son bölümde de çalışmanın sonuç bölümü ve öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Eğitim romanı, Kültür, Edebiyat, Yabancı Dil

Name of the Thesis: The phenomenon of education in the novels “Çalıkuşu” and “Çarklar Arasında”

Prepared by: Ahmet ŞANALIR

ABSTRACT

In this thesis, Reşat Nuri GÜNTEKİN's novel Çalıkuşu (1922), an educational novel, who left important works in the field of literature in Turkey and held important positions both in Turkey and abroad, and the educational novel of Hermann Hesse, which in German titled as Unterm Rad (1906) and translated into Turkish as "Between the Wheels" by Kamuran ŞİPAL, who is a very impümdenortant writer in the field of literature in Germany and, who won the Nobel Prize in Literature in 1946, "Education phenomenon" has been examined by using the comparative work model. When the necessary research was done, it was seen that many studies were carried out in the field of education in different novels, but it was seen that there was no study directly between Çalıkuşu and Çarklar Arasında using the comparative work model in their novels. The lack of such a study in the field has increased the need for such a study.

The study consists of a total of 5 chapters. In the first part of the study, the theoretical foundations such as the Problem State, the Purpose of the Study, the Questionnaires of the Study, the Importance of the Study, the Assumptions, the Method, the Limitations and the Literature review are covered. In the second part, the study was examined in terms of the relationship between Culture-Literature and Foreign Language. Names and definitions of literary works types are made. Then, the place of the novel in foreign language lessons is explained and the factors that play a role in the selection of text in foreign language lessons are explained. In the third chapter, the life stories of Reşat Nuri GÜNTEKIN and Hermann HESSE, their works and the novels of Çalıkuşu and Çarklar Arasında, which are the primary sources of our

thesis, are summarized. In the fourth chapter, the concept of educational novel is explained. In the fifth chapter, the subject of education is discussed in detail. The definition of the concept of education has been made. The subject of education in the family and at school was discussed, and the importance of the role of parents in education was mentioned. The education system and education background in Turkey and Germany are explained. In the sixth chapter, the similarities and differences between Çalıkuşu and Çarklar Arasında in terms of education in their novels are examined. In the last part, the conclusion part of the study and recommendations are included.

Keywords: Education, Educational novel, Culture, Literature, Foreign Language

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Türk edebiyatında çok önemli yere sahip olan, eğitim alanında çok hizmetleri olan, gerek kaleme aldığı eserler gerekse Milli Eğitim Bakanlığındaki çalışmalarıyla önemli görevler icra etmiş olan Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" eserini ve sadece Almanya'da değil Dünya çapında ün kazanmış, 1946 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen, Hermann Hesse'nin kaleme aldığı ve Kamuran Şipal'in Türkçe'ye çevirisini yapmış olduğu "Çarklar Arasında" (Alm. Unterm Rad, 1906) eserleri "Eğitim olgusu" çerçevesinde karşılaştırmalı eser metoduyla incelenecektir.

Öncelikle bana maddi manevi hayat boyu hep destek ve hep yanımda olan Babama ve Anneme, Aileme minnettarım. Sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimim vesilesi ile Trakya Üniversitesinde tanıştığım ve aynı zamanda tez danışmanım olan çok değerli Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım TUĞLU hocama sabrı, emeği, bana kattıkları ve desteği için kendisine çok teşekkür ederim.

İstanbul Üniversitesi Lisans ve Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans eğitimimde üzerimde emeği olan hocalarıma bana kattıkları ve emekleri için çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimimde tanıştığım ve beraber güzel zamanları paylaştığım arkadaşım Gürkan KOYUNCU'ya çok teşekkür ederim.

Eser seçiminde bana destek olan, fikirler sunan, manevi desteğini hissettiğim Beyhan BUDAK hanıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET..... i

ABSTRACT..... ii

ÖNSÖZ..... v

İÇİNDEKİLER..... vi

KISALTMALAR TABLOSU..... xii

RESİMLER LİSTESİ..... xiii

TABLO LİSTESİ..... xiv

GİRİŞ..... 1

I.BÖLÜM..... 4

1.1. Problem Durumu..... 4

1.2. Çalışmanın Amacı..... 4

1.3. Çalışmanın Soru Cümleleri..... 5

1.4. Çalışmanın Önemi..... 5

1.5. Sayıltılar..... 6

1.6. Yöntem..... 6

1.7. Sınırlılıklar..... 7

1.8. (Literatür taraması) 8

1.8.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar 9

1.8.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar 12

II. BÖLÜM.....14

2. KÜLTÜR - EDEBİYAT VE YABANCI DİL..... 14

2.1. Kültür nedir ? 15

2.2. Edebiyat nedir ? 15

2.3. Dil nedir ? 16

2.3.1. Yazma ve Yazı Dili nedir ? 17

2.3.2. Yazı Dili nedir ? 17

2.4. Edebiyat ve Yabancı Dil Eğitimi..... 18

2.5. Edebi Eser Türleri 20

2.5.1. Hikaye nedir ? 20

2.5.2. Masal nedir ? 20

2.5.3. Fabl nedir ? 21

2.5.4. Şiir nedir ? 21

2.5.5. Anı nedir ? 22

2.5.6. Roman nedir ? 22

2.6. Yabancı Dil Eğitiminde Roman / Romanın Yeri 25

2.7. Yabancı Dil Derslerinde Metin Seçimi..... 28

2.7.1. Özgün metinler..... 29

2.7.2. Özgün olmayan metinler..... 31

2.8. Edebi Metinlerin Seçiminde Rol Oynayan Faktörler..... 33

2.8.1. İçeriksel uygunluk..... 33

2.8.2. İşletebilirlik..... 34

2.8.3. Okunabilirlik..... 34

2.8.4. Çeşitlilik..... 34

2.8.5. Özgünlük..... 34

2.8.6. Sunuluş..... 35

III. BÖLÜM..... 36

3. REŞAT NURİ GÜNTEKİN VE HERMANN HESSE 36

3.1. REŞAT NURİ GÜNTEKİN..... 36

3.1.1. Yaşam Öyküsü..... 37

3.1.2. Eserleri..... 43

3.1.2.1.Romanları..... 43

3.1.2.2. Hikâye Kitapları..... 44

3.1.2.3. Tiyatro Eserleri..... 45

3.1.2.4. Gezi Yazıları..... 46

3.1.2.5.Çeşitli Kitapları, Tercümeleri

ve Uyarlamaları..... 46

3.1.3. Çalıkuşu Özet..... 50

3.2. HERMANN HESSE..... 61

3.2.1. Yaşam Öyküsü..... 62

3.2.2. Eserleri..... 68

3.2.2.1. Romanları..... 69

3.2.2.2. Hikayeleri..... 69

3.2.2.3. Şiir Kitapları..... 70

3.2.2.4. Mektupları ve diğer eserleri.....71

3.2.3. Çarklar Arasında Özet..... 72

IV. BÖLÜM 79

4. EĞİTİM.....79

4.1. Eğitim nedir ? 79

4.1.1. Eğitim romanı kavramı..... 80

4.2. Ailede Eğitim..... 87

4.2.1. Eğitimde Ebeveynin Rolü 88

4.3. Okulda Eğitim..... 91

4.4. Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim geçmişi..... 91

4.4.1. Türk Okullarında Eğitim..... 92

4.4.1.1. Osmanlı döneminde Eğitim..... 93

4.4.1.2. Cumhuriyet döneminde Eğitim..... 95

4.5. Almanya'da Eğitim Sistemi ve Eğitim geçmişi..... 99

4.5.1. Alman Okullarında Eğitim..... 99

4.6. Çalıkuşu ve Çarklar arasında romanlarında eğitim olgusu... 101

4.6.1. Çalıkuşu ve Çarklar arasında romanlarında

Eğitim olgusu yönünden benzerlikler..... 101

4.6.2. Eserlerde Zamansal benzerlikler..... 105

4.6.3. Reşat Nuri Güntekin ve Hermann Hesse'nin ve romanlarının eğitim olgusu yönünden farklı yönleri..... 109

V. BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER..... 113

5.1. Sonuç..... 113

5.2. Öneriler..... 117

KAYNAKÇA..... 120

BİRİNCİL KAYNAKLAR..... 120

İKİNCİL KAYNAKLAR..... 120

İNTERNET KAYNAKLARI..... 128

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. = adı geçen eser

akt. = aktaran

bkz. = bakınız

TDK = Türk Dil Kurumu

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Reşat Nuri GÜNTEKİN

Resim 2: Reşat Nuri GÜNTEKİN'in 1927 yılında Erenköy Kız Lisesi'nde görevi sırasında tanıdığı ve evlendiği öğrencisi olan Hadiye GÜNTEKİN

Resim 3: Hadiye GÜNTEKİN

Resim 4: Reşat Nuri GÜNTEKİN'in kızı Ela GÜNTEKİN

Resim 5: Ünlü roman yazarı Reşat Nuri GÜNTEKİN'in İstanbul Büyükada'daki evi

Resim 6: "Çalıkuşu" romanı kitap kapağı

Resim 7: 2013 yılında Kanal D televizyonunda oynayan Çalıkuşu dizisi posteri

Resim 8: Kamuran'ın 11. bölümde Feride'ye aşkını itiraf ettiği sahne

Resim 9: Hermann HESSE

Resim 10: Hermann HESSE'nin ilk kez evlendiği karısı Maria Bernoulli

Resim 11: Hermann HESSE'nin Maria Bernoulli ile olan evliliğinden üç oğlu ile beraber

Resim 12: Hermann HESSE'nin 1924 yılında ikinci kez evlenip üç yıl evli kaldığı ve 1927 yılında ayrıldığı karısı Ruth Wenger

Resim 13: Hermann HESSE'nin 1931 yılında 3.kez evlendiği Avusturya'lı sanat tarihçisi karısı Ninon Dolbin

Resim 14: "Çarklar Arasında" romanı kitap kapağı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Köy Enstitüleri Tablosu

1. GİRİŞ

Eğitim ve Kitap ilişkisi yüzyıllardır iç içe geçmiş yadsınamaz bir gerçekliktir. Kitapların eğitim konularına yer vermeleri sadece ders kitaplarında kendini göstermez. Kitaplar düşündürürken ve eğlendirirken de eğitim ile doğrudan ya da dolaylı bir ilişki içerisindedir. Kitaplar bazen bir dönemi, bazen bir kahramanı veya bir kültürü sunarken aynı zamanda da resmeder. Konu ile ilgili iki önemli eser çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu eserler Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında (Unterm Rad-1906) romanı ile Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu (1922) romanıdır, bu eserler birer eğitim romanıdır. Bu iki eser vesilesi ile yazarlar dönemin eğitim sistemindeki yanlışları eleştirmişler ve o dönemdeki eğitim ve eğitim sistemi ile ilgili bugüne ışık tutmuşlardır.

Bu konuyla bağlantılı Salar'ın aradaki ilişkiyi tanımlayan ve açımlayan açıklaması da dikkat çekicidir; *"İnsanın var oluşu ile başlayan ve insanlık var oldukça devam edecek olan eğitimin kökeni topluma dayanır, temelinde ise insan ve insan davranışları vardır. İnsan olmanın ve toplumda yaşamanın zorunlu bir sonucu da gerek ailede gerek toplumda olsun belli bir öğrenme sürecinden geçmektir"* (Salar, R. 2011: 13).

Ayrıca Aslan'da eğitimin toplumsal görevinin altını çizmektedir; *"Eğitim hem kökeni hem de işlevi bakımından toplumsal bir olgudur, toplumsal bir süreçtir. Eğitimin temel işlevi toplumsal yaşamın ürünü olan kültürü yeni kuşaklara aktarmaktır"* (bkz. Aslan, K. 2001: 16). Kültürün genç kuşaklara aktarımıda yine eğitim ile mümkündür.

Eğitim kelimesine dair kaynaklarda ve yapılan akademik çalışmalarda birçok tanım bulmak mümkündür. Eğitim kavramını geniş çerçevede incelediğimiz zaman

"kişiliğin gelişimi" olarak ifade edebiliriz. Eğitim ev-okul ve dış çevre üçgeni içerisinde gelişen bir süreçtir.

Dünya üzerindeki farklı toplumlar olduğu gibi, bu toplumlarında birbirlerinden farklı kültürleri bulunmaktadır. Bu farklılıkların olması toplumların yaşamını ve davranışını birbirinden ayırmaktadır. Dünya üzerindeki toplumlarda elbette ortak davranış kategorileri vardır. Bu davranışları asıl birbirinden ayıran bu davranışların biçimidir, yani nasıl yapıldığıdır. Toplumların devamının sağlanmasıda bu kültürlerin kuşaktan kuşağa doğru ve etkili aktarımı ile mümkündür. Bu başarının kilidinin açılması da ancak ve ancak eğitimle mümkündür. Aradaki ilişkiyi Ottoway *"Eğitim, kişiliğin gelişmesiyle ilgili olduğundan içinde oluştuğu toplumun kültürüne bağlıdır"* (Ottaway, 1968, s. 25) şeklinde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Ottaway ifadesinde bir adım ileriye taşıyarak tüm yaşamla bağ kurar; *"Eğitim, tüm topluluğun bir eylemidir. Yaşamayı öğrenme açısından bakılacak olursa eğitim, bir topluluğun aslında tüm yaşa-mıdır"* (Ottaway, 1968, s. 7) şeklinde tanımlar. Kültürün eğitim yoluyla aktarılması, toplumların davranışları yaşayarak veya yazılı yollarla aktarması ile mümkündür. Burada da kitaplar son derece önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızın temelini bu değerli düşünce oluşturmaktadır. Toplum, Kültür, Dil ve Eğitim bu döngünün en önemli ve incelenmeye değer parçalarıdır. Kültürün ve yabancı dil ilişkisinin anlaşılmasında nasıl eğitim bir köprü görevi görüyorsa, edebi eserlerdeki yansımalarından da kültürün ayna gibi okunması, yani kültürün anlaşılması mümkündür. Yabancı Dil Eğitiminde/öğretilmesinde, kültürün açık ve anlaşılır bir şekilde aktarılması, "hedef dili akıcı bir dil şekilde konuşmaya" giden yolda olumlu katkı sağlayacaktır. Yabancı dilin günlük hayatta akıcı bir şekilde konuşulmasını hedefleyen ve bu doğrultuda yabancı dil öğrenen öğrenciye öz değerlendirme imkanı sunan Avrupa Dil Portfolyosu (Alm. Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen) Yabancı Dil öğrenme sürecinde kendini uluslararası alanda kanıtlamış olan bir yaklaşımdır. Avrupa Dil portfolyosunda Avrupa konseyi tarafından belirlenen dinleme, okuma, karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma ölçütlerinde öğrenci kendinin hangi seviyede olduğunu öğrenebilmektedir (bkz. Europarat 2001).

Çalışmamız dolayısıyla karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve okuma alanları bizi daha fazla ilgilendiren alanlardır. Yabancı dilin öğrenilmesinde dil ve kültür ilişkisi yadsınamaz öneme sahiptir. Avrupa Dil Portfolyosunda da belirtildiği üzere dil öğrenirken ve öğretirken kültürel öğelerden istifade etmek dil öğrenimini kolaylaştıran unsurlardır. Kültürü öğrenmek dili daha etkili bir şekilde kullanmaya imkan sağlayan bir unsurlardır. Dil öğrenme sürecinde çok kültür olmaya verilen önem Avrupa Dil Portfolyosunda da önem verilen bir husustur. *"Bir kültürün zihinsel dünyasını daha iyi kavratmak amacıyla, ileri düzeyde dil öğrenenlere yönelik verilen derslerde ise, edebi metinlerin okutulması önerilir"* (Neuner, G. 2003:227 akt. Ege, İ. 2011: 14). Kitaplar etkili dil öğretiminde önemli unsurlardır. Okuma becerisinin gelişmesine, kelime haznesinin artmasına, anlama ve farklı bağlamlarda kelimelerin kullanımına dair çeşitli alanlarda ilerleme kaydedebilmenin yolu okumaya, her okumada da bir önceki okuduğumuz dil seviyesinin üstünde metinler ve romanlar okumaya bağlıdır. Avrupa Dil Portfolyosuda dil seviyelerini A-B-C (bkz. Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen 2001: 227) olmak üzere kendi içerisinde üç gruba ayırmıştır. Avrupa Dil Portföyü çerçevesinde de belirtildiği üzere bir romanı anlayabilmek için seviye olarak B2 dil seviyesine ulaşmış olmak gerekmektedir. Bu yüzden de her okuduğumuz romanda dil seviyesinin artmasını ve farklı bağlamlarda sözcükler öğrenilmesini sağlamak amacı ile bir üst seviyede romanlar okumak okuma becerisinin geliştirilmesi için önemli bir unsurdur.

I. BÖLÜM

Tez çalışmamızın bu bölümünde çalışmanın problem durumuna, amacına, soru cümlelerine, önemine, sayıltılarına, yöntemine, sınırlılıklarına, yurt içinde ve yurt dışında konu ile ilgili yapılmış olan çalışmaların neler olduğuna yer verilecektir.

1.1. Problem Durumu

Eğitim olgusunu farklı tarz ve yöntemlerle işleyen birçok tez çalışması bulunmaktadır. Ancak konumuzun içeriği olacak çalışma Ulusal Tez Merkezi, Google Akademik gibi akademik çalışmaların yer aldığı arama motorları incelendiğinde, birebir örtüşen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durumda "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" eğitim romanlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesinin daha önce yapılmamış olduğu gözlemlenmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi amacı ile bu iki eserin incelenmesine karar verilmiştir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, eğitim romanı olarak yazılmış olan "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" eserlerinin incelenmesidir. İncelenen eserlerde, dönemin şartları da göz önünde bulundurularak, eğitimdeki faklılıkların ve benzerliklerin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Adı geçen romanların bu çalışmaya konu olmasının sebebi her iki romanın farklı ülke edebiyatlarında ve dönemlerde yazılmalarına rağmen, benzer tematik özelliklere sahip olmalarıdır. Bu da içerlerinde doğrudan ya da dolaylı eğitim olgularının zengin varlığıdır.

1.3. Çalışmanın Soru Cümleleri

Çalışmada iki eser arasındaki eğitim yönünden benzerlikler incelenmiştir. İnceleme yaparken şu alt sorulara yer verilmiştir:

- Reşat Nuri Güntekin ve Hermann Hesse'nin biyografisindeki benzerlikler nelerdir ?

- Reşat Nuri Güntekin ve Hermann Hesse'nin eserlerindeki dönemin eğitim şartlarındaki benzerlikler nelerdir ?

- Eserlerdeki doğrudan ya da dolaylı eğitim olguları nelerdir? (dönem özelliklerinden, öğretmen ve öğrenci yansımalarına kadar tüm yansımalar)

- İncelenen eğitim eserlerinden dil öğretimine ve geliştirilmesine yönelik çıkarılacak faydalar nelerdir ?

1.4. Çalışmanın Önemi

Reşat Nuri Güntekin, Anadolu'da öğretmen olarak çalışmıştır. Öğretmen olarak çalıştığı yıllarda Anadolu'nun çok farklı bölgelerinde görevler yaptığı için gözlem yapma imkanına sahip olmuştur. Eğitime dair yaptığı bu gözlemlerini de kendi yaşadıkları ile harmanlayarak, farklı karakterler üzerinden dönemin eğitimine ışık tutmuştur. Aynı şekilde Hermann Hesse'de "Çarklar Arasında" isimli romanında eğitim sistemindeki yanlışlara eleştiriler getirmiştir. Bu eleştirileri getirirken Hermann Hesse'de Reşat Nuri Güntekin gibi eserini kendi yaşadıkları ile desteklemiştir. Akademik çalışmalarda iki eserin eğitim konusu çerçevesinde incelendiği tezler vardır. Ancak araştırmalar sonucu bu iki eserin eğitim konusu çerçevesinde incelenmediği

sonucuna varılmış, bu eksikliğin giderilmesi amaçlanarak Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" eseri ve Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" eserlerindeki eğitim olguları ve bunların yabancı dil öğretimine yansıtılabilecek faydaları çerçevesinde incelenmiştir.

1.5. Sayıltılar

Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" romanı dönemin eğitimini yansıttığı, o döneme ışık tuttuğu varsayılmıştır.

Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" romanının döneminin manastır okulundaki eğitim sistemini yansıttığı, o döneme ışık tuttuğu varsayılmıştır.

1.6. Yöntem

Çalışma karşılaştırılmalı eser modeli ile desenlenmiştir. Bu modelde iki eserin benzerliklerinin ve farklarının ortaya konulması söz konusudur. Karşılaştırılmalı olarak inceleyeceğimiz bu iki eserin seçilme sebebi ise farklı ülkelerde bir Türk bir Alman yazar tarafından yazılmış olmaları ve bir eğitim romanı olmalarıdır. Çalışmamızda eserlerdeki eğitim olguları karşılaştırmalı olarak incelendiğinden sayısal yani nicelik bildiren değerlere yer verilmemiştir. Konu ile ilgili bilimsel çalışmalar incelenmiş, inceleme sonucunda ulaşılan objektif bilgilere ve çalışmamıza olumlu yönde katkı sağlayacak olan yazarların öznel fikirlerine de yer verilmiştir. Eğitim romanları sadece bir davranışa eğilmek ve o davranışı incelemekten ziyade, eğitim romanındaki baş kahramanın ilk anından son anına gelene kadar olan durumunu ve romanın en sonunda da kahramanın hedeflenene ulaşıp ulaşmadığı üzerinde durur. Bu doğrultuda iki eser karşılaştırmalı olarak incelenmiş olup, çalışmada hem yazarlarımızın hayatlarına, onların kendi hayatlarında yaşadıklarını eserlere nasıl yansıttıkları incelenmiş olup hemde 19. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da ve

Almanya'da eğitimdeki zorluklar, Türkiye ve Almanya özelinde romanlardaki bilgiler ışığında eğitimsel benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir. Edebi türler, edebi türlerin yabancı dil öğrenimine olan etkisi, anne ve babanın çocuğun eğitim hayatındaki rolü gibi konular karşılaştırmalı olarak Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanları özelinde incelenmiştir.

Karşılaştırmalı yazın *"iki ayrı dilin yazın dünyasında ortaya çıkan ürünleri aynı veya farklı zamanda o ortam koşulları içinde konu, düşünce yada biçim bakımından incelemek; ortak, benzer ve farklı yanlarını ortaya koymak"* (Aytaç, G. 2003: 7) demektir.

"Karşılaştırmalı yazınbilimde, olgu ve olaylar, yazınsallık, tarihsellik ve toplumsallık düzlemlerinde irdelenir" (Kula, O.B. 1992: 17). "Ulusların maddi ve manevi gelişmelerini yazın kaynaklarına dayandırarak tarihsel süreç içerisinde inceler" (Aydın, E. 2004: 151 akt. Savaş, M. 2011: 4-5).

Toplumsal bilimlerde deney yapmak güç ve sınırlı olduğundan karşılaştırmalı yönteme başvurulmaktadır. Karşılaştırmalı eser modelinde aynı olgunun farklı zamanlarda ve yerlerdeki durumunun karşılaştırılarak incelenmesi esastır. Tezimizin konusunu oluşturan 20. yüzyılın ilk yarısında Türkiye ve Almanya'daki eğitim durumunu "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanlarını karşılaştırarak incelemek ve aradaki farkları ve benzerlikleri göstermek buna örnek olarak gösterilebilir.

1.7. Sınırlılıklar

Çalışma Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" romanı ve Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" romanı ile sınırlıdır. Eserler her ne kadar eğitim romanı olsada bu bu eserlerde yer yer Feride ile Kamran'ın aşkı ve yer yer de Hans'ın Emma'ya aşık olması da işlenmiştir. Ancak bu tez çalışmasında eğitim dışında kalan konulara yer

verilmemiştir. Seçtiğimiz eserlerin karşılaştırmalı analizini, eserlerde anlatılan zaman dilimlerini temel alarak yalnızca 20. yüzyılın ilk çeyreği ile sınırlandıracağız. Bu çalışmada iki eser eğitim konusu kapsamında ele alınacak ve incelenecek olduğundan kültür, edebiyat, dil, yazın dili, edebiyat ve dil eğitimi, eğitim, kültür ve edebiyat ilişkisi ve eğitimde edebi eserlerin yeri ve önemi konularını daha yakından açıklamakta fayda vardır.

1.8. Literatür Taraması

Literatür taramasında yapılan çalışmalar incelendiğinde Hermann Hesse "Çarklar Arasında" eseri ve Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" eseri ile ilgili birbirinden bağımsız olarak yapılmış eğitim konulu Yüksek Lisans (bkz. Şen, E. 2019 ve Akbaba, F. 2019) ve Doktora tezleri (Ünal, D.Ç. 2003) mevcuttur. Tez çalışmamızda "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" eserlerinde eğitim olgusu incelendiğinden "eğitim romanı" ile ilgili yapılan çalışmalarda araştırılmış ve bu çalışmalar yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki farklı başlık altında incelenmiştir. Ancak "Çalıkuşu" ve Çarklar Arasında" romanları özelinde yapılan çalışmalar incelendiğinde Türkiye'de ve Almanya'da bu iki eserin doğrudan karşılaştırmalı bir şekilde eğitim olgusu kapsamında incelenmediği görülmüştür. Bu amaçla bu tez çalışmasında Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanlarındaki eğitim olgusu daha önce belirttiğimiz (bkz. 1.3. Çalışmanın soru cümleleri) sorular çerçevesinde incelenmiş olup yapılan çalışmalar ve çalışmaların içerikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Konumuza ilk olarak yurt içinde yapılan araştırmalar ile devam edilecektir.

1.8.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Şen, E. 2019 ve Akbaba, F. 2019 eğitim olgusunu farklı yönlerden ele alarak Yüksek Lisans çalışması hazırlamışlardır. Şen (2019) edebiyatın iki ayrı kolu ile ilişkili olan sinema ve edebiyat dallarında iki farklı Alman sanatçı tarafından üretilmiş olan Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında (Unterm Rad, 1906) adlı romanı ve Michael Haneke'nin Beyaz Bant. Bir Alman Çocuk Öyküsü. (Das Weiße Band. Eine deutsche Kindergeschichte, 2009) adlı sinema filmini "eğitim sorunsalı" ekseninde tematik açıdan karşılaştırmalı edebiyat metoduyla incelemiştir.

I.Dünya Savaşınıda içine alan, 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki baskıcı eğitim modeli eleştirilmiş, eğitim ve şiddet ilişkisi sorgulanmıştır. Şen'in (2019) çalışmayı gerçekleştirilmesindeki amaç *"gelecek nesillerin biçimlenmesinde ve sağlıklı toplumlar inşa edilmesinde eğitimin çok önemli bir rol oynadığı, eğitim anlayış ve politikalarındaki çarpıklık ve aksaklığın, dünya toplumlarının (ve dolayısıyla dünya barışının) yalnızca bugününü değil, geleceğini de sakatlayacağı gerçeğine dikkat çekmektir"* (Şen, E. 2019: 2).

Akbaba (2019) Yüksek lisans çalışmasında Reşat Nuri Güntekin'in romanlarındaki din algısını incelemiş ve romanlarındaki din algısını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Akbaba (2019) tezinin amacını *"Cumhuriyet döneminde yazılan edebî eserler aracılığıyla aktarılan din anlayışının olumlu veya olumsuz etkilerini göstermek"* (Akbaba, F. 2019: 6) olarak belirlemiştir. Edebi eserlerin din algısına etkisinin olduğu görülmüş ve bu çalışmada kimlik oluşumunda edebi eserlerin din algısına etkisinin neler olduğuna da değinilmiştir.

Ünal (2003) Doktora çalışmasında alman eğitim romanı türünün özellikle son iki yüzyıl içerisinde geçirdiği değişimi incelemiştir. Çıkış noktası olarak yaşamda bir gelişim sürecini temel alan eğitim romanının (Alm. Bildungsroman) somut bir gelişim

süreci geçirmesi tez çalışmasının boyutunu oluşturmaktadır. Ünal araştırma konusu doğrultusunda 20. yüzyıl içerisinde kaleme alınan "Demian" (1919), "Teneke Trampet" (1959), "Adım Gantenbein Olsun" (1964) ve "Koku" (1985) adlı romanları örnek alarak gerçekleştirmiştir. Romanların Bildungsroman türüyle olan bağlantısı ele alınmıştır. Eğitim romanı ilk zamanlarında daha çok doğaçlama bir biçimde iken, daha sonradan kendine özgü özellikleri doğrultusunda yazılmıştır.

Eğitim romanı (Alm. Bildungsroman) ilk olarak Alman edebiyatının bir ürünü olarak ortaya çıktığından eğitim romanı ile ilgili araştırmalar Türkiye'de sınırlı sayıdadır. Türkiye'de eğitim romanı türüne dair yapılmış olan diğer bir çalışmada 1995 yılında Alim Duman'ın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlamış olduğu "Stan Nadolny: 'Selim Ya da Konuşma Yeteneği'(Oluşum Romanı Geleneğindeki Yeri)" adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Duman çalışmasında eğitim romanının edebiyat tarihi içerisindeki yerine değinmiştir ve daha sonradan "Stan Nadolny: 'Selim Ya da Konuşma Yeteneği' romanını tez çalışmasının adında da belirttiği üzere bir eğitim romanı olarak incelemiştir.

Türkiye'de yapılmış olan diğer bir çalışmada Prof. Dr. Jale Parla'nın İstanbul Boğaziçi Üniversitesi'nde hazırlamış olduğu karşılaştırılmalı edebiyat incelemesine örnek olarak gösterilebilecek "The Victorian Bildungsroman" başlığını taşıyan Doçentlik tezidir. Prof. Parla'nın bu çalışmasında Alman edebiyatı türünün Bildungsroman geleneğini İngiliz edebiyatından seçtiği metinler üzerinden ele almıştır.

Eğitim romanı türünün incelendiği bir diğer çalışmada Prof. Dr. Nilüfer Kuruyazıcı'nın "Bir Oluşum Romanı Olarak Goethe'nin 'Wilhelm Meister'i" ve birde Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın "Modern Alman Edebiyatında Bildungsroman" başlığını taşıyan makaleleridir. Prof. Kuruyazıcı eğitim romanında kahramanın çevresiyle kurduğu iletişimi kişiliğin oluşmasını konu alan bir tür olarak ele almış ve oluşum kavramını ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Prof. Aytaç ise çalışmasında eğitim

romanını (Alm. Bildungsroman) 20. yüzyıl içerisindeki durumunu ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Prof. Aytaç çalışmasında türün tanımlamasını yapmış, kendi düşüncelerine yer vermiş ve diğer edebi türlerle arasındaki farklılıkları anlatmıştır. Diğer edebi türlere dair örnek olan eserlerin isimlerini vermiş ve türe dair bilgiler vererek analiz yapmıştır.

Türk edebiyatında cumhuriyet öncesi zamanda yazılmış olan Şeyh Galip'in "Hüsn-ü Aşk" adlı eseri Yavuz Bayram'ın "Bildungsroman örneği olarak "Hüsn-ü Aşk"" başlıklı makalesinde dört farklı açıdan incelenerek Bildungsroman ile ilgisi üzerinde durulmuştur. Dr. Bayram makalesinde Bildungsroman kavramı hakkında farklı yazarların çalışmalarından da istifade ederek bilgi vermiş, eğitim romanı (Alm. Bildungsroman) ve gelişim romanı (Alm. Entwicklungsroman) kavramlarının ne anlama geldiğinden bahsetmiş ve bu kavramlar ile ilgili tanımlamalara yer vermiştir. Daha sonra Bayram (2007) Hüsn-ü Aşk adlı romanı şu 4 konu açısından incelemiştir;

- Akli ve hissi yeteneklerin işlenişi,

- Kahramanın çağın ve toplumun istediği biçime girişi,

- Kahramanın olgunlaşma sürecini etkileyen maddi ve manevi etkenler,

- Kahramanın olgunlaşma sürecindeki aşamalar (Bayram, Y. 2007: 7). Makale yapılan tahlil ve değerlendirmeler sonucunda, söz konusu 4 açıdan eğitim romanı olarak kabul edilebileceği görülmüştür.

1.8.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Eğitim romanı üzerine yapılan çalışmalar Türkiye'ye nazaran daha fazladır. Eğitim romanı türüne dair Almanya'da ortaya konan önemli isimlerin çalışmaları bulunmaktadır. İlk olarak bu önemli isimlerden Rolf Selbmann ile başlayalım. Selbmann'ın doğrudan "Alman Eğitim Romanı" (Alm. Der Deutsche Bildungsroman) adını taşıyan kitaplar yayınlamıştır. İlk 1984 yılında Alman Eğitim Romanı olarak doğrudan eğitim romanını konu alan kitabını yayınlamış ve Selbmann daha 1994 yılında bu kitabını daha da genişleterek yayınlamıştır. Yayınladığı bu kitabında da eğitim romanının (Alm. Bildungsroman) tanımını yapmış ve eğitim romanının nasıl ortaya çıktığını anlatmıştır. Selbmann kitabında eğitim romanının 18. 19. ve 20. yüzyılda durumunu anlatan özel başlıklarla eğitim durumunun her yüzyıldaki durumu ile ilgili bilgiler vermiştir.

Eğitim romanı türünü doğrudan çalışan bir diğer önemli isimde Fritz Martini'dir. "Eğitim Romanı. Eğitim Romanının Tarihi ve Kuramı". (Alm. Der Bildungsroman. Zur Geschichte des Wortes und der Theorie.) adlı makalesinde eğitim romanının tarihine dair bilgiler vermiştir.

Eğitim romanı ile ilgili diğer bir çalışmada Hisahiro Hayashi'nin "Goethe'den Thomas Mann'a Kadar Eğitim Romanı: Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Önemi Üzerine" (Alm. Der deutsche Bildungsroman von Goethe bis Thomas Mann: zu seiner historischen Entwicklung und seinem heutigen Wert) adlı 2005 yılında yayınladığı makalesidir. Hayashi Makalesinde ilk olarak eğitim romanı (Alm. Bildungsroman) hakkında tanım yapmış ve daha sonra eğitim romanının (Alm. Bildungsroman) nasıl oluştuğu hakkında bilgi vererek çalışmasını devam ettirmiştir. Hayashi makalesinde 4 farklı romanı inceleyerek bu eserlerde toplumdan izole olmuş bireyin hedeflerine nasıl ulaştığını ve toplumda kendi yerini nasıl bulduğunu incelemiştir. Makalede şu romanlar incelenmiştir: "Wilhelm Meisters Lehrjahre" (1795/96), Stifters "Der

Nachsommer" (1857), Kellers "Der grüne Heinrich" (Zweite Fassung, 1879/80) und Thomas Manns "Der Zauberberg" (1924).

Diğer bir çalışma da türe önemli katkıları olmuş olan Luthar Köhn'e aittir. Köhn "Gelişim ve Eğitim Romanı: Araştırma Raporu" (Alm. Entwicklungs-und Bildungsroman: Ein Forschungsbericht) adlı çalışmasında gelişim ve eğitim romanına dair geniş çaplı bir araştırma ortaya koymuştur. Çalışmasında roman türünün 18. 19. ve 20. yüzyıllardaki yapılarına dair bilgilere de yer vermiştir. Bunun yanında Köhn Goethe, Stifter gibi önemli yazarların romanlarına dair incelemeler yapmıştır.

Jürgen Jacobs ve Markus Krause "Alman Eğitim Romanı. 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Türün Tarihi" (Alm. Der Deutsche Bildungsroman. Gattungsgeschichte vom 18. bis zum 20. Jahrhundert.) başlıklı 1989 yılında yayınladıkları kitaplarında türün 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan zaman zarfındaki tarihi hakkında kitapta bilgi vermişlerdir. Çalışmamızın ikinci bölümü Kültür - Edebiyat ve Yabancı Dil öğretimi konusu ile devam edecektir.

II. BÖLÜM

2. KÜLTÜR - EDEBİYAT VE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

Yabancı dil dersleri için kültür-edebiyat ve dil üçlüsü, yabancı dil öğretiminin daha sağlıklı, yabancı dil derslerinin daha verimli ve etkili geçebilmesi için vazgeçilmez, birbirinden ayrı düşünülemez bir bütündür. Yabancı dil derslerinde kullanılan edebi metinler ve bu edebi metinlerin seçiminde rol oynayan faktörlerin planlı ve programlı bir biçimde ilerlemesi süreci üzerinde önemle durulması gereken noktalardır. Yabancı dil öğrenmek demek, öğrenilen hedef dilin sadece akıcı bir şekilde konuşulmasını öğrenmek demek değil aynı zamanda hedef dilin kültürü olan birçok değişkenlerinde beraberinde öğrenilmesi demektir. Hedef dili öğrenme sürecinde kelime hazinesine eklenen her yeni kelimenin farklı bağlamlarda hangi anlamda kullanılabileceğini öğrenmek yabancı dil derslerinde kullanılan edebi metinlerle ve derslerdeki kültür aktarımı ile mümkündür. Bu bilgiler ışığında konuya bakıldığında kültür-edebiyat ve yabancı dil üçlüsünün birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini görmek mümkün olacaktır. Bu yüzden Kültür-Edebiyat ve Dil nedir sorularına cevap aramak ve kültür-edebiyat ve dil kavramlarının neler olduğu hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. Çalışmamızın bu kısmıda da kültür- edebiyat ve yabancı dil konularına üzerine olacak ve kültür ve edebiyatın yabancı dil dersleri ile bağlantısı incelenecektir. Kültür-edebiyat ve yabancı dil konumuzda tanımlar yapıldıktan sonra daha detaylı olarak edebi türlerin isimleri beraber haklarında bilgiler verilecektir. Daha sonra çalışmamızda edebi tür olan iki farklı roman incelendiğinden yabancı dil derslerinde roman ve romanın yeri işlenecektir. Yabancı dil derslerinde edebi türler kullanılırken bu türlerin seçiminde rol oynayan faktörlerin neler olduğu konusu ele alınacaktır.

2.1. Kültür Nedir ?

Kültür kavramı kendi içerisinde pek çok anlamı barındırmaktadır. İnsanoğlunun maddi ve manevi olarak ürettiği her şey: gelenek, görenek, dil, din, giyim, mimari, edebiyat, yiyecek, içecek gibi birçok alanda kültürün izlerini görmek mümkündür. Geçmişten günümüze kadar insanın olduğu her yerde kültür olmuştur ve bundan sonra da olmaya devam edecektir. Çünkü kültür insan için bir zorunluluktur.

"Kültür, doğanın insanlaştırma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir. İnsanın varoluşunun nasıl ve ne olduğudur kültür. İnsanın nasıl düşündüğü, değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği bütün bunlar hep kültürün öğeleridir. İnsanın ne tür bir yaşama biçimi, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem kalıbı benimsediği kültürdür hep. Teknik, ekonomik, devlet, yöntem, insanın meydana getirdiği her sey kültüre girer" (Uygur, N. 1985: 17). *"Kültürün yansımalarını görebileceğimiz en önemli zeminlerden birisi dem edebiyattır. Çünkü edebiyat, yazınsal islevinin yanı sıra kültürel isleve de sahiptir. Bir edebi eserde o devrin kültürel özelliklerinin sergilendiği gerçeği yadsınamaz"* (Metin, E.G. 2009: 8). Bu temel kavramın açıklanmasından sonra edebiyat kavramına değinmek ve onu açıklamak çalışma açısından yararlı olacaktır.

2.2. Edebiyat Nedir ?

> *"Edebiyat kelimesinin, Arapça "edeb"ten kaynaklandığı söylenmektedir. Başlangıçta 'davet ' anlamında kullanılan bu söz, zamanla halk arasında gözlemlenen en güzel ahlâk, insanı kötülüklerden koruyan iyiliğe sevk eden meleke, güzel huy anlamlarını kazanır. Daha sonra da söz söyleme ve ifadeyle ilgili her türlü çalışmanın genel adı olarak kullanılmıştır. (...) Günümüzde edebiyat; tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle, dille*

gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır" (Aktaş, Ş. 2009: 187-188). Bu etkinliklerde aslolan edebi eserlerin metinleridir, her türlü etkinliğin merkezinde de edebi metinler bulunmaktadır.

Edebi eserler yazıldığı dönem hakkında okuyucuya bilgi verirler. Bu bilgi o dönemde yaşayan insanların yemesi, içmesi, giyinmesi, gelenekleri vs. olabileceği gibi, edebi eserlerde dönemin eğitim şartları hakkında bizlere bilgi verir, günümüze ışık tutar. *"Her edebi eser, meydana geldiği dönemdeki kültürün özelliklerini içinde barındırır ve günümüze yansıtır"* (Metin, E.G. 2009: 9). Bu yüzden edebi eserlerin öğretici yönü de vardır. "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanlarından dönemin eğitim şartları hakkında bilgi edinmek mümkündür. *"Bir toplumun, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü, yaşam felsefesi, inançları, bilim, teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır"* (Metin, E.G. 2009: 6). Edebiyatın aktarılmasında rol oynayan ve görevi üstlenen en önemli unsur 'dildir'. Takip eden kısımda bu olguyu yakından açıklamaya çalışacağız.

2.3. Dil Nedir ?

"Dil; kelime anlamı olarak insanların düşündüklerini, duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan demektir" (Eren, H. Günaydın, N. Zülfikar, H. 1988: 374). Dil duygu ve düşüncelerimizin karşı tarafa aktarılmasında kullandığımız en önemli araç görevindedir. *"Geniş anlamıyla dil; düşünce ve duyguları doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak bildirmeye yarayan araçtır"* (Metin, E.G. 2009: 6). Dil sadece insanlar arasındaki duygu ve düşünceleri aktarmak için kullanılan bir araç değildir. Diğer yönüyle kültürü nesilden nesile aktarmak, edebiyatından, yani yazılı dilinden, faydalanmak suretiyle aktarılmasını sağlar. "*Kısaca söylenecek olursa dil, aynı zamanda her yönüyle bir ulusun kültürünün*

de aynasıdır. İnsanlığın ve uygarlığın en önemli aracı dildir." (Aksan, H. 1995: 13). Bu bağlamda baktığımız zaman kültür- edebiyat ve dili birbirinden ayrı düşünmek ve değerlendirmek doğru olmaz. Bu noktada da yazı dili devreye girmektedir. Peki bu kavramlar ile neler kastedilmektedir ?

2.3.1. Yazma ve Yazı Dili Nedir ?

"Yazma, düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesidir" (TDK, 2005). *"Yazma, beyinde yapılandırılmış bilgilerin yazıya dökülmesidir"* (Güneş, F. 2007, 159). Eski çağlarda pek çoktan ihtiyaçtan dolayı yazı dili doğmuştur. Yazının ilk defa kullanılmasında eski çağlarda yaşanan olayların bilinmesi ve gelecek nesillere aktarılması gayesiyle kullanılmıştır. Ancak toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda insan zamanla yazıyı bir iletişim aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Bu şekilde yazı dili ile kültürler, eserler ve bu eserlerle bilgiler nesilden nesile aktarılmış ve yazı dili kavramı ortaya çıkmıştır.

2.3.2. Yazı Dili Nedir ?

"Dilin yazıda kullanılan biçimi, Bir dilin lehçe veya ağızlarından biri üzerine kurulan ortak dilin yazıda kullanılması sonucunda ortaya çıkan yazılı dil" (TDK, 2005). *"Yazı dili bir milletin kültür ve edebiyat dilidir"* (Gülensoy, T. 1998, 50). Türkiye Türkçesi konuşma diline en yakın olan İstanbul Türkçesini esas alırken Almanya Almancası da konuşma diline en yakın olan 'Hochdeutsch' yani dialektsiz, dil bilgisi hatası olmayan Almancayı esas almaktadır. Tezimin anlaşılmasında yardımcı olacak kavramların açıklanmasından sonra özellikle önemli gördüğümüz edebiyat ve dil öğretimi unsurlarına değinmek ve aralarındaki temel bağlantıları göz önüne sermek istemekteyiz. Bu güçlü bağlantı tezimizin çıkış noktasında değindiğimiz üzere çalışmanın konusunun belirlenmesinde etkili olmuştur.

2.4. EDEBİYAT VE YABANCI DİL EĞİTİMİ

Dil, insanın diğer insanlarla iletişime ve etkileşime girmeye başladığı ilk adımdır. İnsan yaşadığı hayata ve ortama dil yardımıyla ayak uydurur. İçerisinde bulunduğumuz çağda yabancı dil öğrenmenin, yabancı dil bilmenin ve yabancı dil eğitiminin önemi tartışılmaz. *"Günümüzde neredeyse sınırların kaldırıldığı bir dünyada kendi coğrafyası içinde kapalı bir toplum olarak yaşamak artık mümkün değildir. Yabancı dil öğrenmenin ve öğretmenin önemi dün olduğu gibi bugün de günceldir ve açıktır"* (Ersan, Y. 2018: 2). Çağımızın teknolojisini, bilimini öğrenmek ve anlamak yabancı dil bilmekten geçmektedir. Çağımızı yakalayabilmek için yabancı dil bilmek olmazsa olmaz bir koşul haline gelmiş ve yabancı dil bilmek ihtiyacı insan için belirgin bir şekilde artmıştır. Yabancı dil kavramı TDK sözlükte *"Ana dilin dışında olan dillerden her biri" (http://www.tdk.gov.tr) olarak yer almaktadır. Yabancı dil öğretimi; belirli bir hedefe yönelik olarak ana dil dışında herhangi farklı bir dilin kullanımında yeterlilik kazanma sisteminin tüm etkinlikleridir"* (Demirel, 2008). *"Yabancı dil öğretimi; belirli bir hedefe yönelik olarak ana dil dışında herhangi farklı bir dilin kullanımında yeterlilik kazanma sisteminin tüm etkinlikleridir"* (Demirel, Ö. 2008).

Yabancı dil öğrenmeye duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyacın karşılanabilmesi yabancı dil öğretim yöntemlerinde yenilikler meydana getirmiştir. Bu noktada da edebi eserler yabancı dil öğretiminde kaynak olması bakımından önemlidir. *"Öğrenilen dilin amaca yönelik hizmet verebilmesi ve kalıcı olabilmesi için izlenen yollar ve kullanılan materyallerin seçimi önemlidir. Edebiyat dillerin vazgeçilmezidir. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde edebi materyallerin (hikâye, masal, tiyatro, fabl, şiir, kısa öykü, anı, deneme, mizah, karikatür, fıkra vb.) kullanımı çok önemlidir."* (Medni, B. 2010: 5). Bu yüzden yabancı dil öğretmenlerinin derslerinde edebi eserlerin kullanımına önem göstermeleri ve bu konuyu göz ardı etmemeleri gerekmektedir. Yabancı dil derslerinde amaç sadece öğrencinin basit cümlelerle kendini ifade edebilmesi olmamalıdır. Öğrenci bundan çok daha fazlasını yapabilmelidir. Burada da edebiyat ürünlerinin

önemi ortaya çıkmaktadır. Edebi ürünler doğası gereği hayal ürünü eserlerdir. Bu noktada da edebi eserler gerçek ve hayal dünyasını harmanladığından kendine özgü dil üretir. Bu tür edebi eserlerin yabancı dil derslerinde kullanılmasıda öğrencilerin hedef dili keşfetmesi, dili daha iyi anlaması, dildeki farklı kullanım biçimlerini görmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla öğrenci günlük kalıp kullanımların dışına çıkarak bilim, kurgu, aksiyon, gibi birçok farklı alanlarda da yabancı dili kullanabilir duruma gelir. Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda edebi eserlerin yabancı dil eğitiminde kullanılması dil yeterliliğini gelişmesini sağlayacaktır.

Yeni öğrenilen yabancı dilin daha etkili bir şekilde kullanılabilmesinin önemli etkenlerinden birisi de şüphesiz o dilin kültürünü tanımaktır. *"Edebiyatın yabancı dil öğretiminde önemli bir unsur olma nedenlerinin başında her metnin o topluma ait kültürel özelliklerini taşıyor olması ve o toplumun yaşam deneyimlerini yansıtıyor olması gerçeği gelir"* (Özünlü, Ü. 1983: 184). Edebi metinler toplumun kültürüne dair izler taşırlar. Her dilde kelimeler o milletin kültürüne dair derin anlamlar taşımaktadır. Bu yüzden yabancı dil derslerinde kullanılan edebi metinler kelimelerin anlam derinliklerini de göstermektedir. *"Edebi metinlerin dil yapıları günlük dil kullanımlarından farklılık göstermekte, sözcükler giderek yeni anlamlara ulaşmakta"* (Özünlü, Ü. 2001: 13) ve buda öğrenenlerin dili daha iyi tanımasına ve dili daha etkili kullanabilmesine yardımcı olmaktadır. Yabancı dil derslerinde kullanılan edebi eserlerin hangileri olduğunu bilmekte fayda vardır. Tezimizin bir sonraki kısmında edebi eser türlerinin isimleri ve bu türlerin tanımları yapılacaktır.

2.5. EDEBİ ESER TÜRLERİ

2.5.1. Hikaye Nedir ?

Hikaye kavramının tanımı TDK sözlüğünde *"Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü, öykü"* (http://www.tdk.gov.tr) olarak yer almaktadır. Edebi metin türlerinde biri olan hikayelerde olaylar genellikle sade bir olay örgüsüne dayanır. Gerçek yaşamda olmuş veya olması muhtemel olayları estetik zevk verecek şekilde anlatmak esastır. Tek mekan ve az sayıda kişiye yer verir. Olaylar kısa bir şekilde ele alınır. Hikayeler uzun süre, özellikle Tanzimat Dönemine kadar romanın bir parçası olarak değerlendirildi. Tanzimatın ilk yıllarına kadar herhangi bir olayı anlatan tüm eserlere hikaye adı verilirdi. Roman kavramının bizde kullanılmaya başlanması ile birlikte hikaye farklı bir tür olarak adlandırılmaya ve kullanılmaya başlandı. Hikaye gibi çok kullanılan bir türde masallardır.

2.5.2. Masal Nedir ?

Masal genellikle halk arasında oluşan, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen olağanüstü durum ve olayları olağanüstü kahramanlara bağlayarak anlatan halk hikayelerine denir. Masallar tamamiyle hayal ürünleridir. Gerçekle organik bir bağ söz konusu değildir. Masallarda genellikle bir eğitim amacı saklıdır; masallar bu yönüyle didaktik (öğretici) bir nitelik taşır. Öğretici amacı olan diğer bir türde fabllardır.

2.5.3. Fabl Nedir ?

Fabl sonunda hem güldüren, hem düşündüren, hem de içinde sakladığı bilgiler ışığında okuyan kişiye ders verme amacı güden öykülere denir. Fabl öykülerinde yer alan kahramanlar insan dışı kişiler olduklarından hayvanlar üzerinden kurgu haline getirilmiştir. Hayvanlar insanlar gibi konuşup, düşünüp ve yine insanlar gibi hareket etmeye çalışırlar. Fablların yabancı dil derslerinde kullanılması öğrencilerin bakış açısının geniş olmasına katkı sağlayacaktır. Öğrenci bir hayvanı canlandırırken hem öğrendiği yabancı dili aktif bir şekilde kullanmış olacak ve bu şekilde de yabancı dil konusunda da kendine özgüveni artmış olacaktır. Fabllarla farklı hayvanları canlandırırken farklı duygular içine girmek mümkün olabilmektedir. Yabancı dil derslerinde kullanılan, duygu ve düşünceleri ön plana çıkarmak için kullanılan diğer bir türde şiirdir.

2.5.4. Şiir Nedir ?

Şiir duygu, hayal ve düşüncelerin bir düzene bağlı olarak, çekici/etkileyici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasıdır. Şiir en eski edebiyat türüdür. Şiirin kendine özgü bir dili olduğundan ve daha duygulara hitap eden bir edebi tür olduğundan yabancı dil derslerinde kullanılırken öğrencilerin seviyelerine uygun şiirlerin seçimine hassasiyet geösterilmesi önemlidir. Burada farklı kelimelerin ikinci, üçüncü anlamlarına kadar görmek mümkündür. Böylelikle edebiyata karşı şiir penceresinden farklılık oluşturulabilir. Yabancı dil kullanımında kendi yaşadığını serbest olarak yazmakta öğrenciye fayda sağlayabilecek, yabancı dil gelişimini öğretmenin ve kendisininde görebileceği türlerden biri de anıdır.

2.5.5. Anı Nedir ?

Kişilerin başından geçen olayları aradan bir süre geçtikten sonra yazılı olarak anlattıkları metinlerdir. Anı yaşanabilecek değil, yaşanan olayları anlatan yazılar olduğundan gerçekliği olan yazı türüdür. Anılardan toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve tarihi boyutuna dair bilgiler edinilebilir. Anılar yazarın kendi görüşlerinden ibaret olduğundan resmi belge niteliği taşımazlar. Anılardan bilgi edinmek amaçlı istifade edilebilir. Son tür olarak hem bilgi edinebileceğimiz hem de kurgu eser olarak okuyabileceğimiz ve günümüzde çok yaygın olarak kullanılan/okunan diğer bir türde romandır. Tezimizin devam eden kısmında edebi eser türlerinden biri olan romanı inceleyeceğiz.

2.5.6. Roman Nedir ?

Yaşanmış ya da yaşanabilecek olayların, insan ilişkilerinin uzun bir şekilde yer ve zaman bağlamında anlatıldığı düzyazı şeklindeki edebi türe denir. Roman insanı en iyi şekilde anlatan, tanıtan ve onun psikolojisini en net şekilde yansıtan edebi bir türdür. Romanlar kurgu eserlerdir. Yaşanabilecek olaylar yazar tarafından kurgulanır. Yazar bir gerçeklik kurgulayarak insanların o dünyadan haberdar olmasını ve o dünyanın içine dahil olmasını amaçlar. Yazar bu gerçekliği kurgularken yaşanmış gerçek olaylardan da faydalanabilir. Bir yazarın düş gücü ve hayal dünyası ne kadar genişse eserde anlatılan olay ve durumlar da o kadar zengin olacak bu da okuyucunun olay örgüsüne dahil olma oranını daha da artıracaktır. Romanlarda temel olarak dört öğe bulunmaktadır. Bunlar yer, zaman, olay ve karakterlerin oluşturduğu kişi kadrosudur. Bahsi geçen olaylar genellikle sıradan insanların, klasik yaşantılarından ibarettir. Ve yine bahsi geçen mekanlar sıklıkla sokaklar, evler, meyhaneler gibi olağan yerlerdir. Kullanılan dil, şiirlerde olduğu gibi süslü ve sanatlı değildir. Tezimizde incelemeye aldığımız “Çalıkuşu” ve “Çarklar Arasında” eserleri de birer roman olduğundan romanın özelliklerine göre bu iki eseri incelemek çalışmanın özünü

anlamaya yardımcı olacağından yararlı olacaktır. Romanların en belirgin özelliklerini ele alarak "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanlarını inceleyelim.

Romanın özellikleri:

1. Romanlar hikayelere göre uzun eserlerdir.

    - Daha önce de belirttiğim üzere hikayeler romanlara göre daha kısa bir metin türüdür. Tezimizde incelediğimiz Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" romanı 540, Hermann Hesse tarafından asıl adı Unterm Rad (1906) olarak yazılan ve incelediğimiz Kamuran Şipal tarafından çevirisi yapılan "Çarklar Arasında" romanı 210 sayfadır.

2. Yer alan kahramanlar ve kişiler hakkında genellikle detaylı bilgi verilir.
    - Her iki romanda da kahramanlar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Romanların hemen başında eserlerin baş kahramanları Feride ve Hans hakkında detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür. Olay örgüsü devam ettikçe de romanlardaki diğer kahramanlar hakkında da bilgiler verilmektedir.

3. Yaşanmış veya yaşanması muhtemel olayları konu edinebilir.

    - Romanlarda gerçeklerden yola çıkılmıştır. Romanların yazarları kendi yaşadıklarından da esinlenerek romanlarını yazdıkları için olaylar gerçekte yaşanmış olaylardır. Romanlar bizlere Türkiye ve Almanya'daki eğitim hakkında bilgiler vermektedir. Dönemin eğitim şartlarını göz önüne sermektedir. Yazarlar eğitimdeki sorunlara gözler önüne sermenin yanında eğitim sistemindeki olumsuzlara eleştirilerde

getirmektedir. Yazarlar yaşadıkları dönemin eğitimindeki sıkıntıları belirli olaylar çerçevesinde kurgulayarak anlatmışlarıdır.

4. Olayların geçtiği yerler tasvir edilir, yani belirleyici ifadelerle okurun zihninde canlandırılmaya çalışılır.
    - Romanlarda olayların geçtiği mekanların tasviri yapılmıştır. Örneğin; "Çalıkuşu" romanında okulların ne kadar kötü durumda olduğu ve sonradan Feride'nin nasıl ders yapılabilecek düzene getirdiği okurun kafasında canlandırabileceği şekilde anlatılmıştır. "Çarklar Arasında" romanında da Hans okula ilk gittiğinde okulun büyüklüğü karşısında nasıl büyülendiği anlatılmıştır.

5. İşlendiği konulara göre türlere ayrılır.

    - Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanları dönemin eğitimine ışık tuttuğu için bu iki roman eğitim romanıdır. "Alman edebiyatında bir roman çeşidi olan Bildungsroman, Türkçeye, Oluşum Romanı olarak çevrilebilir. Türün temel özellikleri Alman edebiyatında belirlendiği için diğer dillerde de Bildungsroman terimi kullanılmaya devam edilmiştir" (Duran, Z. 2018: 1). Eğitim romanında genellikle genç bir karakterin olgunluğa ulaşmasına, toplumdaki ve hayattaki rolünü bulmasına vesile olan bir olay anlatılır. Daha basit bir anlatımla, romanın başında pek çok özelliği hala "çocuksu" olan bir karakter, hikaye sona erdiğinde topluma tam anlamıyla katılmış, olgun bir birey haline gelmiş olur. Eğitim romanlarında genelde küçük yaşta olup, hem bedenen hemde aklen büyüyen bir çocuğun olduğu anlaşılır. Ama bu durum mutlaka böyle olmak zorunda değildir. Bu algı tam olarak doğru değildir. Bir romanın bu şekilde değerlendirilebilmesi için, ana karakterinin on sekiz yaşından küçük olması gerekmez. Otuz yaşındaki bir karakter bile, eğer hayatında hiçbir sorunla karşılaşmamış,

sorumluluktan uzak bir şekilde yaşamış, hayattaki amacını ve yerini tam olarak keşfedememişse, bir eğitim romanının (Bildungsroman) ana karakteri olarak kullanılabilir. Dediğimiz gibi roman genellikle mutlu sonla, ulaşılması beklenen olgunluğa ulaşılmış bir şekilde biter. Ama bu durum tam terside olabilir. Çarklar Arasında romanının baş kahramanı Hans karakterinde gördüğümüz gibi, romanın baş kahramanın ölümü ile de sonuçlanabilir. *"Romanın sonunda bu oluşum tamamlanmamış ise sonuç başarısız, amaçsız veya kayıp bir hayat olarak nitelendirilir. Çünkü beklenen, kişiyle doğa, kişiyle diğer insanlar ve kişinin kendisiyle iletişim kurması ve uyumu yakalamasıdır"* (Duran, Z. 2018: 2).

2.6. YABANCI DİL EĞİTİMİNDE ROMAN / ROMANIN YERİ

Yukarıda dikkat çektiğimiz konulardan da anlaşıldığı üzere roman - edebiyat - kültür - yabancı dil öğretimi gibi alanlar birbiri ile güçlü bağlantılar olan alanlardır. Yabancı dil derslerinde de bu alanların birbiri olan ilişkisi vazgeçilmezdir. Edebiyat, toplumların kültürlerini yani, duygu, düşünce ve yaşam biçimlerini, edebi bir tür olan roman aracılığı ile bize aktaran, bu aktarımda da edebiyatın yazılı ürünlerinden olan romandan istifade eden bir alandır. Bu durum dünya edebiyatı genelinde değerlendirildiğinde yabancı dilde ortaya konulmuş bir çok eser vardır. Bu eserler farklı toplumların kültürleri hakkında bizlere bilgi vermektedir. Bu yüzden yabancı dil derslerinde romanlar önemli bir yere sahiptirler. Bilgi edinmek, yabancı dili daha iyi bir seviyeye taşımak, kelime haznesini ve okuma becerisini geliştirmek yabancı dilde

okunacak olan edebi eserlere de bağlıdır. Yabancı dili ilk öğrenmeye başlayıp öğrenmenin devam ettiği süre zarfınca yabancı dil eğitiminin sadece sınıf içerisinde olmadığının bilincinde olup, dil eğitimi ve gelişiminde kitapların, konumuz özelinde romanların, önemli bir yerinin olduğunu unutmamak ve roman okumayı sürekli hale getirmenin dil gelişimine fayda sağlayacağı unutulmamalıdır. Yabancı dilde okunacak olan romanlar birçok noktaya temas edip dil gelişimine faydalı olacağından dolayı, romanların seçiminde gereken özenin gösterilmesi de bir o kadar yabancı dil eğitiminde ve yabancı dilin gelişiminde önemlidir. Edebi metinlerin yabancı dil derslerinde kullanımına dair olan önemi Arak (2013) şu şekilde ifade etmiştir:

> - *"Edebi metinler kültür ortamlarını yakından tanıttığından dil öğrenenlerin sosyal becerilerini geliştirmelerine, eğitim öğretimlerine de doğrudan katkıda bulunur" (Arak, H. 2013: 4 akt. Yüksel. E. 2013: 289).*

Yabancı dili sadece yapısal olarak öğrenmekle dili öğrenmiş sayılmayız. Bir dilde aynı sözcük farklı bağlamlarda farklı anlamlarıyla kullanılabilirler. Bu da kelimeleri bir bütün olarak görmeyi sağlar. Sözcüklerin farklı bağlamlarda kullanımını görmek çok okumaktan geçtiğinden okuma alışkanlığı kazanmak ve çok okumak gerekir.

Yabancı dil derslerinde kullanılan ders kitaplarındaki okuma metinleri dil öğretimi için yeterli değildir. Ders kitaplarında bulunan okuma metinleri her ne kadar bir bütünü oluştursada belirli sayıda kelimeleri öğretecek şekilde oluşturulmuş metinlerdir. Bu yüzden ders kitabının haricinde dil seviyesine uygun ve ders kitaplarındaki metinlerden daha uzun kitaplar okumak okuma alışkanlığı kazanmada ve kitap okumayı sürekli hale getirmede yardımcı olacaktır. Dil öğrenen kişinin seviyesine ve ilgisine uygun kitaplar okuması öğrenme sürecini daha eğlenceli ve istekli hale getirecektir (bkz. Şimşek, P. 2017: 216).

Yabancı dilde okunacak olan romanları farklı konularda olması dili öğrenen kişinin kelimelerin bağlamlarını öğrenmesini ve bütünlüğü görmesini kolaylaştıracaktır. Hem başlangıç seviyesinde olanlar hemde ileri seviyede olanlar için akıcı sözlü dili geliştirmek adına romanlar önemli bir yere sahiptir. Yabancı dili öğrenenler için her seviyeye uygun romanlar bulmak mümkün olduğundan, her öğrenenin kendi seviyesine uygun farklı konularda romanlar okuması vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Yine burada da romanların seçilmesinde ihtiyaca cevap vermesi açısından ilgi ve ihtiyaçların göz önünde bulundurulması gerekir. Kitap seçiminde öğrenenin ilgisi ve ihtiyacı göz önünde bulundurulur bu konuda üzerinde titizlikle durulursa okumaya olan olumlu tutum devam edecek ve okuma alışkanlığı kazandırılmış olunacaktır. Elbette burada amaç kitap okuma alışkanlığı kazandırmanın yanında daha önemlisi romanın yabancı dilin eğitimine olan faydasından istifade etmektir. Romanların burada asıl kullanım amacı dil gelişimine fayda sağlamaktır. Romanlar amaçtan ziyade bizler için bir araçtır. Konunun başında da istifade ettiğimiz üzere romanlar sayesinde dil öğrenen kişi öğrendiği dil seviyesini ileriye taşımış olacak, kelime haznesini geliştirecek, sözcükleri farklı bağlamlar içerisinde görme imkanı bulacaktır. Yabancı dil öğretme ve öğrenme süreci içerisinde yabancı dil eğitimine sağlayacağı fayda dolayısıyla bir araç olarak kullanılan romanların yabancı dil derslerinde kullanımı ve istifadesi son derece önemlidir. Romanlar ile beraber yabancı dil derslerinde kullanılan farklı edebi metin türleri de vardır ve bu edebi metinlerin yabancı dil eğitimine olan katkısı önem arz eden bir konudur. Bir sonraki konuda yabancı dil derslerinde kullanılan edebi metin türlerinin hangileri olduğu üzerinde durulacak ve bu metinlerin seçiminde rol oynayan faktörlerin neler olduğundan bahsedilecektir.

2.7. YABANCI DİL DERSLERİNDE METİN SEÇİMİ

Yabancı dil derslerinde, sıfırdan öğrenilen bir yabancı dilin öğrenilmesi esnasında ve öğretmenin devam ettiği süreçte gerek okuma gerekse anlama becerilerinin kazandırılmasında edebi metinler son derece önemli olmuştur ve önemli olmaya devam etmektedir.

"Günay, V.D. (2003: 35) metin kavramını belirli bir haberleşme ortamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı şekilde üretilen bir dil dizgesi şeklinde tanımlamaktadır. Birçok dilbilimci metinleri farklı biçimlerde, daha genel kapsamda ele almıştır. Ancak inceleyeceğimiz konu çerçevesinde değerlendirdiğimizde genel anlamıyla metinler iletişim için oluşturulmuş olan dilsel yapılardır" (Özcan, E. 2019: 17).

"Metinlerin Yabancı dil derslerinde işlevsel olarak kullanılabilmesi, metinlerin öğreniciler tarafından anlaşılmasına bağlıdır. Bu sebeple öğrenicilerin dil düzeyine uygun metinlerin varlığı gereklidir" (Özcan, E. 2019: 17). Bu yüzden yabancı dil derslerinde öğrenicilere verilen metinlerin öğreniciler tarafından anlaşılır, algılanır ve kavranabilir olması gerekir. Bununla beraber metinlerin öğrenicinin ilgisini çeken metinler olması, öğrenmeyi istendik yönde destekleyen gelişmeler olacaktır. Burada önemli olan nokta doğru metinlerin seçilmesidir. Metinler seçilirken dikkat edilmesi gereken husus metinlerin öğrenicinin dilsel gelişimine hizmet etmesi ve bu gelişime katkı sağlayacak nitelikte olmasıdır.

Öncelikle seçilen metinlerin uzun olmaması yabancı dili yeni öğrenen için önemlidir. Yabancı dil dersleri için seçilen metinler uzunluğuyla öğreniciyi yıldıracak, yani uzunluğundan dolayı okumak istemeyeceği metinler olmamalıdır. Farklı bir dilde metin okuyacak olan birisi metni anlayabilmek için mutlaka bir efor sarf edecek, anlamaya çalışmak için gayret gösterecektir. Daha metni okumaya başlamadan metnin

uzunluğundan dolayı demotive olan öğrenici için metni okuma en baştan gözünü korkutucu derecede olmamalıdır. Bu husus okumaya atılan ilk adım öncesi öğreniciye yardımcı olur. Doğru uzunlukta seçilen bir metin okumaya yardımcı olacaktır.

Doğru seçilen metinlerin en önemli özelliği de metnin öğrencinin dilsel gelişimine ne derece katkı sağladığıdır. Seçilen metnin dil düzeyinin öğrenicinin mevcut dil seviyesinin bir basamak üzerinde olması, ilgi çekici ve öğrenicinin önceki öğrenmelerinden hareketle metnin öğrenici için anlaşılır olması öğrenicinin dil gelişimine istendik yönde katkı sağlayacaktır. Metinler hedef dilin kültürünü, edebi dil kullanımını farklı bağlamlarda ve biçimlerde yansıtırlar. Dolayısıylada öğrenici için mevcut dil seviyesinin bir basamak üstünde anlaşılır metin seçilmesi dil gelişimine hizmet eder. *"Ancak durumun tam aksi yönünde öğrenicinin dil seviyesinin çok üzerinde bir metin seçilmemeli ve seçilen metinler çok yoğun alan bilgisi bilgileri içeren metinler olmamalıdır. Öğrencinin günlük yaşam deneyimine uygun olması günlük hayattaki dil gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır."* (bkz. Polat, T. 1993: 187-188). Bu noktada da yabancı dil derslerinde kullanılan metinlerin özgün olup olmadığı önemli olduğundan özgün olan ve özgün olmayan metinlere daha yakından bakmak ve incelemek faydalı olacaktır.

2.7.1. Özgün Metinler

"Hedef dilde sözlü ve yazılı iletişim becerilerini ön plana çıkaran iletişimsel yaklaşımın önemle üzerinde durduğu konulardan biri, dil öğretim sürecinde özgün malzeme kullanımıdır. Özgün malzeme, ana dili konuşurlarının doğal iletişim ortamlarında üretilmiş sözlü ve yazılı dil malzemeleridir" (Durmuş, M. 2013: 1295). Özgün metinler yabancı dil derslerinde kullanılmak üzere hazırlanmış olan hususi metinler değillerdir. "Özgün metinler ise, "gerçek yaşam ile özdeş, okura/alıcıya gerçek dünyada yararlı olabilecek edimsel bilgileri sağlamaya yöneliktir" (Demircan, Ö. 1990: 100). Özgün metinler hedef dilin doğası gereği içerisinde edebi unsurlar

barındırabilir. Çünkü bu metinler sözcük dağarcığı ve dil bilgisel kurallar gereği daha üst düzey veya ana dil seviyesinde olanlara hitap eden metinlerdir. *"Özgün metinler, dil öğretmeye hizmet etme gibi bir amacı olmayan ve öğreniciyi gerçek hayattaki dil yapılarıyla buluşturan orijinal metinlerdir"* (Özcan, E. 2019: 21).

Bu yüzden bu tür metinler "dil öğretiminde kullanılmak üzere hususi olarak oluşturulan metinler" olmadığından henüz başlangıç seviyesinde olan bir öğrenici için istendik yönde katkı sağlamayacaktır. Muhtemelen faydadan çok zararı olacaktır.

İbrahim Fatih Demirel, 27.12.2020 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisinde kabul gören ve yayınlanan "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Uyarlanmış Metinlerin Okuduğunu Anlama Başarısına Etkisi" adlı Yüksek Lisans tezinin bir bölümündeki verilerden yararlanarak hazırladığı makalesinde şu şekilde bahsetmiştir:

- Öğrenci okuduğu metni anlamadığı için yabancı dil öğrenmeye/hedef dile karşı olumsuz tutum geliştirebilir,
- Öz güven düşmesine neden olabilir,
- Öğrenici başarı duygusunu tadamadığı için yabancı dil öğrenmekten veya hatta hedef dilden de uzaklaşabilir ve artık hedef dili öğrenemeyeceği hissine kapılabilir (bkz. Demirel, İ.F. 2020: 9).

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi hedef dilde öğrenme ortamına getirilen metnin öğrenicinin öğrenmesine katkısı en üst düzeyde olacak şekilde olmasına özen göstermek, doğal olarak öğrenmeye istendik yönde katkı sağlayacaktır. Bu yüzden öğrenmeye istendik yönde katkın sağlayan metinler özgün olmayan metinlerden oluşmaktadır. Bir sonraki konumuzda özgün olmayan metinlerin hangi metinler olduğu incelenecektir.

2.7.2. Özgün Olmayan Metinler

Özgün olmayan metinler, diğer bir tabirle "*kurma metin"* olarakta adlandırılabilir. Özgün olmayan metinler gerçek yaşamla herzaman birebir özdeş olmayan, yabancı dil derslerinde öğrenme ünitesinin içeriğine ve öğretilmesi planlanan sözcük grupları ve dil yapılarına uygun olacak şekilde içeriklere sahip olan, bizzat ders öğretmeni tarafından oluşturulmuş olan metinlerdir.

Yabancı dil dersleri ve yabancı dil öğretmenleri için önemli olan metinler elbette özgün olmayan, yani daha sonradan ders öğretmeni tarafından hususi olarak ders için hazırlanmış olan metinlerdir. *"Gerçek yaşamla doğrudan özdeş olmayan, bunu yansıtmayı amaçlamayan özgöndergeli ve okuyucuya doğrudan eyleme dökülemeyecek yaşantı örnekleri sunan metinlerdir"* (Demircan, Ö. 1990, s.100). Özgün olmayan metinlerde amaç hedef dildeki sözcükleri, bu sözcüklerin bağlamlarını ve bu bağlamda kullanılan dilsel yapıları öğretmektir. Metinlerin içerikleri günlük hayatla her zaman özdeşlik göstermemektedir. Özgün olmayan metinler yeni bir yabancı dil öğrenenler veya başlangıç seviyesinde olanlar için daha uygun metinler olduğundan amaç belirli bir konu hakkında bilgi vermek değil, hedeflenen dil seviyesine ulaştırmak ve dil becerisini ileri noktaya taşımaktır. Burada yapılan "yabancı dili yeni öğrenenler veya başlangıç seviyesinde" olanlar vurgusu önemlidir. Özgün olmayan metinlerdeki yapılar doğal yapılar olmadığından iletişimsel bağlamda da kullanım alanı doğal olarak özgün metinler kadar yaygın değildir. Burada amaç daha öncede ifade edildiği gibi ünite içerisinde bulunan belirli yapıları öğretmek ve kelime haznesini genişletmektir. Kelimelerin bağlamlarının kullanımını göstermektir. O halde özgün olmayan metinler belirli dil bilgisel yapıların yoğunlaştığı, iletişim ilkelerinde bu bağlamda daha uzak metinler ve diyaloglardır.

Dolayısıyla özgün olmayan metinlerin okunması, öğrenicinin c olduğu söylenebilir. Öğrenme ortamına getirilen özgün olmayan metinlerin dil seviyesinin

öğrenicinin dil seviyesinden bir basamak yüksekte olması öğrenicinin temel okuma becerisini destekleyen bir unsur olacaktır. Her yabancı dil dersi bir önceki ve bir sonraki ders olmak üzere birbiri ile bağlantılı olduğundan öğrenici her derste hep konu üzerine konu inşa ederek ilerler. Öğrenici için yeni derste getirilen yeni metnin dil seviyesi bir basamak üstte olacak şekilde yeni dil seviyesini geliştirecek ve öğretecek şekilde olmalıdır. Yeni metin bir önceki dersle tutarlı olmalı, yeni konuları ve kelimeleri öğretecek şekilde olmalıdır. Wallace (1992, s. 71) Halley ve Austin (2004, s. 159) ise yabancı dil öğretiminde kullanılacak yazınsal metinlerin belirli dil yapılarını ve sözcükleri öğretmesi gerektiğini, öğrenme ortamına getirilen metnin dil seviyesinin öğrenicinin dil seviyesinin altında kalmadan mevcut seviyenin biraz üstünde olması gerektiğini söylerler.

Önemli bir diğer ve dil öğretimine olumlu yansıyan yön ise alan derslerinde edebi eserlerin okunması sonucu alan bilgisinin ana boyutunda ve yan boyutlarındaki etkisine dair olanıdır. Şen, E. (2015)'ye göre özellikle yabancı dil derslerinde alan bilgisi, cümle yapısı, kelime haznesi alanlarında yabancı dil öğretimi ve öğrenimine katkılar sağlayan edebi metinler okuma becerisinin gelişiminede katkı sağlamaktadır. Okuma becerisini geliştirmek deyince Şen'e göre dar anlamıyla sadece güzel telaffuz etmek ve akıcı bir şekilde okumak anlaşılmamalıdır. Okuma becerisini geliştiren öğrenci metin içerisindeki sözcüklerin anlamlarını, o sözcüklerin diğer sözcüklerle olan ilişkisini, dil bilgisi kurallarının işlevlerini de okuma sırasında keşfeder. Öğrenci bu şekilde okuma becerisini geliştirirken kelime haznesinide geliştirmiş olacaktır. Öğrenci kelime haznesini geliştirdiği için her yeni metni dil seviyesi olarak bir üst seviyede seçme imkanına sahip olacaktır. Bu şekilde öğrenmekte olduğu hedef dili birçok açıdan geliştirmiş olacaktır. Bu yüzden okuma becerisini geliştiren öğrenci öğrenmekte olduğu hedef dili her yönüyle daha iyi tanıma şansına sahip olacaktır.

Bütün bunlardan sonuçla yabancı dil derslerinde kullanılan metinlerin öğrenmeyi olumlu etkileyen ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı rolü vardır. Bu yüzden bu metinlerin seçiminde de dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Tezimizin devamında

metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken bu noktaların neler olduğu maddeler halinde açıklanacaktır.

2.8. EDEBİ METİNLERİN SEÇİMİNDE ROL OYNAYAN FAKTÖRLER

Edebi metinlerin dil öğretimindeki olumlu katkısına ve yerine dair açıklamalar önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bu bölümde ise edebi metinlerin seçilmesinde dikkat edilmesi gereken faktörler maddeler halinde açıklanacaktır. Bu hususta Nutfall (1996: 170-180) metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralamıştır (Nutfall 1996: 170-180 akt. Özcan, E. 2019: s.34-38):

1- İçeriksel uygunluk

2- İşletebilirlik

3- Okunabilirlik

4- Çeşitlilik

5- Özgünlük

6- Sunuluş

2.8.1. İçeriksel uygunluk: Öğrenme ortamına getirilen metinlerin öğrenicinin ilgisini çekecek bir metin olması önemlidir. Örneğin Almanca dersinde öğrencilere bir metin verilecekse, bu metin Almanca'nın tarihsel geçmişi ile ilgili olmak yerine, öğrencilerin güncel hayatta kullanabilecekleri ve dilsel yapıları içeren bir metin olması daha faydalı olacaktır. Burada önemli olan içeriğin öğrencinin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmasıdır.

2.8.2. İşletebilirlik: İşletebilirlik derse getirilen metnin öğrencinin gerçek yaşamda kullanacağı dile yakınlığı ile ilgilidir. Bu dersten hareketle öğrenicinin öğrendiklerini günlük yaşamda kullanıp kullanamayacağı ile ilgilidir. Öğrenme ortamına getirilen metnin gerçek yaşamla örtüşüyor olması veya gerçek yaşama yakın olması aslolandır.

2.8.3. Okunabilirlik: Öğrenicinin dil seviyesine uygun metinlerin seçilip getirilmesi, anlaşılabilirlik ve aynı zamanda metnin telaffuz olarak okunabilirlik düzeyi okunabilirlik kavramını ifade etmektedir.

2.8.4. Çeşitlilik: Çeşitlilik yabancı dil derslerine getirilen metin türlerinin çeşitliliğini ifade etmektedir. Yani yabancı dil derslerinde sadece diyalog okutmak değil, öğrenicinin dil seviyesine uygun örneğin mektup, gazete haberi, gazetede yer alan farklı sektörlere ile ilgili ilanlar (ünite konusuna uygun içerikte), broşürler gibi farklı çeşitlerde metinleri okutmaktır. Bu da öğrenicinin yabancı dil seviyesini daha da ileri düzeye taşımasına yardımcı olacaktır. Çünkü öğrenici farklı alanlar ile ilgili metinlerle karşı karşıya kalacak, daha önceden öğrendiği kelimelerin farklı alanlarda nasıl bir bağlam içerisinde kullanıldığını görecek ve yeni kelimeler öğrenecektir.

2.8.5. Özgünlük: Yabancı dil derslerinde kullanılan metinlerin özgünlük durumu önemli bir konudur. Burada da metinler *"özgün olan metinler"* ve *"özgün olmayan metinler"* olarak ikiye ayrılırlar. Daha önce hakkında detaylı bilgi verilen özgün metinler yabancı dili ana dil seviyesinde konuşan ve bir konu hakkında bilgi vermeyi amaçlayan, hitap ettiği kitle gereği içerisinde edebi dil kullanılan metinlerdir. Özgün olmayan metinler ise hususi olarak ders öğretmeni tarafından yabancı dil derslerinde hedef dilin yapısını ve kelime haznesini geliştirmek amaçlı hazırlanmış metinlerdir. Nutfall, C. (1996: 177) özgün olmayan metinleri "*doğal olmayan metin, oluşturulmuş metin"* olarakta adlandırmaktadır.

2.8.6. Sunuluş: Sunuluş denildiğinde daha çok metinlerin özgün haline en yakın biçimi ile sunulması anlaşılmaktadır. Metnin özgün haline en yakın biçimde sunulması *"öğrenicilerin okuma sürecindeki güdülenmişlik düzeyini attırması da olasıdır"* (Özcan, E. 2019: 38). Ama başlangıç seviyesindeki yabancı dil derslerinde kullanılan metinler özgün olmayan metinler olduğundan, öğretme amacı güdülerek hazırlandığından, metnin öğrenciye sunuluşu öğrenicinin seviyesine ve ilgisine göre olmalıdır. Bu şekilde sunulan metni öğrenicinin okuyabiliyor ve anlayabiliyor olması güdülenmeyi de artıracağı anlamına gelmektedir. Bu da öğrenmeye olumlu/istendik yönde katkı sağlayacaktır.

BÖLÜM III

Bu bölümünde çalışmamızın asıl kaynakları olan Çalıkuşu eğitim romanının yazarı olan Reşat Nuri GÜNTEKİN'in ve Çarklar Arasında eğitim romanının yazarı olan Hermann HESSE'nin ilk önce yaşam öyküleri, daha sonrada edebi tür olarak yazmış oldukları bütün eserlerinin isimleri verilecektir. Son olarakta Çalıkuşu ve Çarklar arasında romanlarının özetleri yapılacaktır.

3. REŞAT NURİ GÜNTEKİN VE HERMANN HESSE

3.1. REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Resim 1

(Reşat Nuri GÜNTEKİN 25 Kasım 1889 - 7 Aralık 1956)

3.1.1. Yaşam Öyküsü

Reşat Nuri Güntekin 25 Kasım 1989 yılında Üsküdar'da dünyaya gelmiştir. *"Olcay Önertoy (1893), Muzaffer Uyguner, İbrahim Zeki Burdurlu, Hilmi Yücebaş ve Birol Emil ise Ünaydın'ın hatıralarına dayanarak 26 Kasım 1889 tarihinde doğduğunu söyler. Cevdet Kudret ise Reşat Nuri'nin doğum günü belirlenirken rumî tarihin miladiye çevrilmesinde bir hata yapıldığını bu yüzden 25 Kasım 1889 tarihinde doğduğunu belirtir"* (Önertoy: O. 1897: 306 akt. Salar, R. 2011: 5). *Reşat Nuri'nin doğum günü ile ilgili farklı görüşler olsa da 1889'da doğduğu kesinleşmiştir"* (Salar, R. 2011: 5).

Reşat Nuri Güntekin'in babası Nuri Bey askeri bir doktordur. 1929 yılında vefat etmiştir. Reşat Nuri Bey daha küçük yaşlarda iken yetim kalmıştır. Reşat Nuri Güntekin'in annesi Erzurum Valisi Mareşal Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanımdır. 1939 yılında vefat etmiştir. Reşat Nuri Güntekin'in birde küçük yaşta hayatını kaybeden Reşide isimli bir kız kardeşi vardır.

Reşat Nuri Güntekin'in babası asker olduğu için çocukluğu ve öğrencilik yılları Anadolu'nun değişik yerlerinde geçmiştir. Eğitimine ilk olarak İstanbul Üsküdar'daki Selimiye Mahalle mektebinde başlamıştır. Daha sonra babasının tayini sebebiyle Çanakkale'ye gider. Reşat Nuri Çanakkale'de Mektebi İptidai[1]ye devam ederek 1900 yılında ilköğrenimini tamamlar. Orta Öğreniminin ilk bir buçuk yılını mektebi idadide[2] okur. Sonra bir yıl Galatasaray Sultanisinde devam eder. Daha sonra İzmir'deki Sen Josef Frerler Fransız okuluna girer. *"İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nin müsabakasını kazanan Reşat Nuri, Frerler okulundan tasdiknamesini (1908) alarak buraya başlar"* (Salar, R. 2011:5).

[1] İptidaiye; Osmanlı eğitim sisteminde ilköğretim kurumudur.
[2] eskiden lise derecesindeki okullara verilen ad

1908 yılında başladığı İstanbul Darülfünun'dan 1912 yılında mezun olur. *"Yüksek öğrenimini Darülfünun Edebiyat Şubesi'nde 1912'de tamamlar. Böylece öğrenim hayatını yirmi üç yaşında bitirmiş olur"* (https://tr.wikipedia.org/). 1913 yılında Bursa Sultanisi'ne Fransızca öğretmeni olarak görev yapmaya başlar.

> *"Bursa Sultanisi'nden sonra; İstanbul Beşiktaş İttihat ve Terakki Mektebi (1915), Fatih Vakıf Mektebi (1915-1917), Akşemsettin Mektebi (1917-1918), Feneryolu Murad-ı Hâmis Mektebi (1918), Gazi Osmanpaşa Mektebi (1918-1919), Vefa Sultanisi (1919-1923), İstanbul Erkek Lisesi (1923), Çamlıca Kız Lisesi (1923-1924), Erenköy Kız Lisesi (1924-1929) okullarında öğretmenlik ve idarecilik görevlerinde bulunan Reşat Nuri Güntekin, 20 Mart 1929 tarihinde Dil Heyeti azalığı görevine getirilir. 26 Nisan 1931 yılında Maarif Vekâleti 2. sınıf müfettişliğine tayin edilen Reşat Nuri, bu görevine 9 Mart 1939 tarihine kadar devam eder"* (Kanter, M.F. 2006: 19-20).

Resim 2

(Reşat Nuri GÜNTEKİN ve 1927 yılında Erenköy Kız Lisesi'nde öğretmenlik görevini yaparken tanıdığı ve evlendiği öğrencisi olan Hadiye GÜNTEKİN)

Reşat Nuri 1927 yılında Erenköy Kız Lisesi'nde Öğretmenlik yaptığı yıllarda öğrencisi olan ve kendisinden yirmi yaş küçük olan Hadiye Hanımı tanır. 1927 yılında Hadiye hanımla evlenir.

Resim 3

(Hadiye GÜNTEKİN - Resim; Reşat Nuri GÜNTEKİN'in vefatından 19 yıl sonra tahminen 1975 yılında kayda alınan Hadiye GÜNTEKİN'in Reşat Nuri Güntekin'i anlattığı, TRT Arşiv'in Youtube kanalında kısa bir kesiti bulunan videodan alınmıştır. Video için bkz: https://www.youtube.com/watch?v=xaQU4Tgpmss)

Hadiye Güntekin 1908 İstanbul doğumludur. Babası Mehmet Tevfik Bey, annesi Şadiye Hanımdır. 1933 yılında bir erkek çocukları olan Reşat Nuri ve Hadiye Güntekin çiftinin çocuğu kaybetmiştir. *"Aksel adını verdikleri bu çocuk hakkındaki bilgi Reşat Nuri Güntekin'in Hadiye hanıma yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır"* (Kanter, M.F. 2006:22).

Reşat Nuri GÜNTEKİN ve Hadiye Hanım'ın evliliğinden 14 yıl sonra, yani 1941 yılında bir kız çocukları dünyaya gelir. Reşat Nuri Bey ve Hadiye Hanım kız çocuklarına Ela adını verirler.

Resim 4

(Ela GÜNTEKİN 1941 - 2010)

Reşat Nuri GÜNTEKİN'in kızı Ela Güntekin ise 16 Ağustos 2010 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. 1927 yılında Milli Eğitim Müfettişliğinde görev alan Reşat Nuri Bey, görevi gereği Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görev alır. Bu sebeple çeşitli yerleri gezip görme ve gözlem yapma imkanı bulur.

1939 yılında yapılan seçimlerde Çanakkale'den milletvekili olarak seçilir. 1939 yılında başladığı milletvekilliği görevinden 1946 yılında emekli olur. 1947 yılında Milli Eğitim Başmüfettişliği görevine getirilir. Hem Fransa bölgesi hem de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'nun (UNESCO) yönetim kurulu üyeliği görevini sürdürür. 1954 yılında buradan emekli olan Reşat Nuri daha sonra İstanbul Şehir Tiyatrosu edebi heyetinde çalışmaya başlar. Bu sırada rahatsızlanır ve yakalandığı akciğer kanseri hastalığının tedavisi için Londra'ya gider. 7 Aralık 1956'da, tam da *"Bu Gece Başka Gece"nin oyununun sahnelendiği akşam vefat haberi gelir. Cenazesi Türkiye'ye getirilerek 13 Aralık 1956 da İstanbul Karacaahmet Mezarlığına gömülmüştür"* (Ege, 2010:5).

Resim 5

"Ünlü Türk roman yazarı Büyükada'daki evi. Evde, ünlü Türk romancısı Reşat Nuri Güntekin ailesiyle birlikte yaşamıştır.. Bir müzesi yok ama 3 katlı evin pembe pervazlı dış cephesi bulunmaktadır" (http://www.adalar.bel.tr).

3.1.2. Eserleri

Türk Edebiyatında önemli bir yere sahip olan Reşat Nuri Güntekin ortaya koyduğu birçok eserle Türk edebiyatına önemli katkılarda bulunmuştur. "*Reşat Nuri Güntekin'in tiyatro ile ilgili makaleleri Kemal Yavuz (1976) tarafından bir araya getirilmiştir. Reşat Nuri Güntekin'in roman, hikâye, tiyatro, gezi yazısı, çeviri ve uyarlama türlerinde birçok eseri mevcuttur"* (Salar, R. 2011:10). Tezimizde Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu adlı eseri çalışılmıştır. Çalışmanın devam eden kısmında sadece eserlerinin isimlerine yer verilecektir.

**Eser isimleri araştırılırken Muhammet Fatih Kanter'in Doktora tezinden (2008) istifade edilmiştir.

3.1.2.1.Romanları

- Çalıkuşu (1922)
- Gizli El (1924)
- Damga (1924)
- Dudaktan Kalbe (1924)
- Akşam Güneşi (1926)
- Bir Kadın Düşmanı-Çirkinin Romanı (1927)
- Yeşil Gece (1928)
- Acımak (Tarih yok)- Not: Bunun 1928 basımı olması lazımdır

· Yaprak Dökümü (1930 basımı olması lazımdır; görülemedi.) 2. bsk.: İstanbul, 1941

· Kızılcık Dalları (1932)

· Gökyüzü (1935)

· Eski Hastalık (1938)

· Ateş Gecesi (1942)

· Değirmen (1944)

· Miskinler Tekkesi (1946)

· Harabelerin Çiçeği (Tanrı Misafiri ile birlikte) (1953)

· Kavak Yelleri (1 Haziran- 1 Eylül 1950 tarihleri arasında Yeni İstanbul Gazetesinde tefrika edilmiştir.)- (1. bs., İstanbul, 1961)

· Kan Davası (Yeni Sabah gazetesinde tefrika edilmiştir (1955)-(1. bs., İstanbul, 1962)

· Son Sığınak (1961)

3.1.2.2. Hikâye Kitapları

· Recm, Gençlik ve Güzellik (1919)

· Roçild Bey (1919)

· Eski Ahbap (Tarih yok)

· Tanrı Misafiri (1927)

- Sönmüş Yıldızlar (1928)
- Leyla ile Mecnun (1928)
- Olağan İşler (1930)

3.1.2.3. Tiyatro Eserleri

- Hançer (1920)
- Eski Rüya (1922)
- Ümidin Güneşi (1924)
- Gazeteci Düşmanı, Şemsiye Hırsızı, İhtiyar Serseri (1925)
- Taş Parçası (1926)
- Bir Köy Hocası (1928)
- Babür Şah'ın Seccadesi (1931)
- Bir Kır Eğlencesi (1931)
- Ümit Mektebinde (1931)
- Felaket Karşısında, Gözdağı, Eski Borç (1931)
- İstiklal (1933)
- Vergi Hırsızı (1933)
- Hülleci (1935)
- Bir Yağmur Gecesi (1943)

· Yaprak Dökümü (1953)- (Aynı isimli romanından)

· Eski Şarkı (1951)- (Eski Hastalık isimli romanından)

· Balıkesir Muhasebecisi (1953)- (Bu eser kendi kalemiyle radyofonik oyun hâline getirilmiş ve temsil edilmiştir)

· Tanrıdağı Ziyafeti (1955)

· Bu Gece Başka Gece (1956)

3.1.2.4. Gezi Yazıları

· Anadolu Notları. (1936)

· Anadolu Notları (……)- (1. ve 2. cilt bir arada)

3.1.2.5. Çeşitli Kitapları, Tercümeleri ve Uyarlamaları

· Dil ve Edebiyat, Tanzimat‟tan Bugüne Kadar, (Tarih yok)

· Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu, 3 c. (1935)

· Türk Kıraatı,. 3 c. (1930)

· Grandeure et Decadance de Cezar Birotteau, Eugenie Grandet, Le

· Per Goriot, Honore de Balzac‟tan Seçmeler (1927)

· Hakikat (1929)

· Atlı Adam. Diktatörün Romanı. (1947)

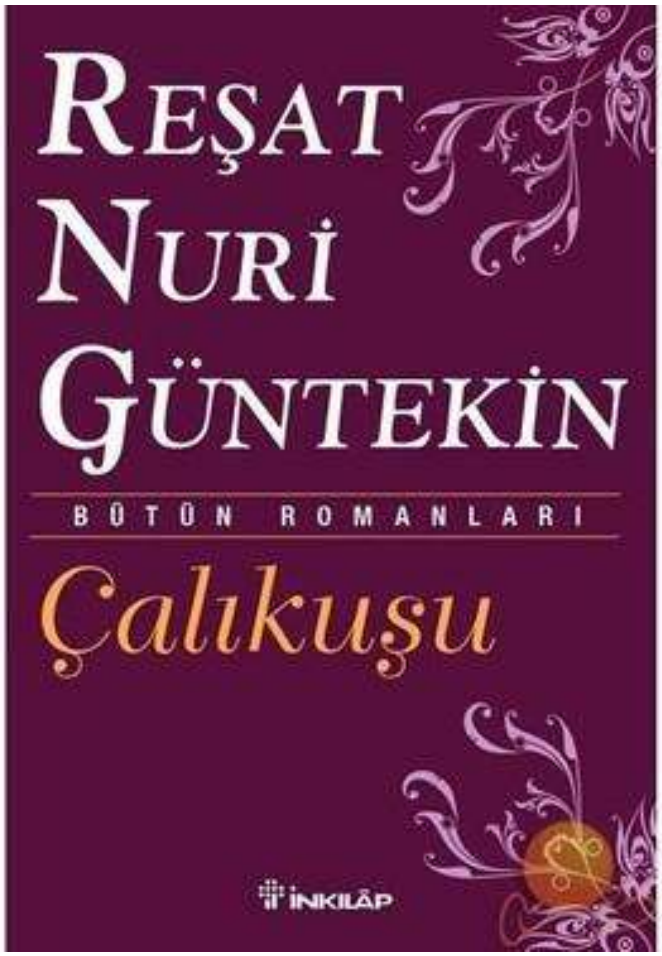
- Yabancı (1953)
- Evham (1955)
- Don Kişot (1957)
- La Dam aux Camelias (1950-1951)
- Fakir Bir Gencin Romanı (1951)
- Mektep Çocuğu (1930)
- Hakiki Kahramanlık (Tristan Bernard‟ın Le Vrai Courage adlı eserinden adapte olup, bu eser, bulunamamıştır.)
- Bir Gece Faciası (1924)
- İhtiyar Serseri (Octave Mirbeau‟nun Le Portefeuille adlı eserinden adapte olup, bu eser, bulunamamıştır.)
- Arapça Değil mi Uydur Uydur Söyle (1926)
- Çifte Keramet (1927)
- İş Adamı (1932)
- Sevmek Hakkı (1927)
- Karanlık Kuyu (1927)
- Bahar Hastalığı (1927)
- Karaman Kahvesi (1927)
- Kalbin Gençliği (İkinci Gençlik),
- Evin İçi: Bir perdelik piyes.

- Sevda Politikası,
- Kader-Kısmet,
- Dolapdereli,
- Turna Katarı,
- Nesrin,
- Yaşayan Kadavra (1931)
- Cürüm ve Ceza (1934)
- Karamazof Kardeşler (1955)
- Bir Donanma Gecesi
- İlm-i Mantık (1915)
- Fransız Edebiyatı Antolojisi, 3 c., (1929-1931)
- Kahramanlar (1943)
- Hz. Muhammedin Hayatı (1930)
- Üç Asırlık Fransız Edebiyatı, 3c. (1932)
- Tolstoy Hayatı ve Eserleri (1933)
- İbsen Hayatı ve Eserleri (1934)
- Napolyon'un Düşünceleri (1943)
- İtiraflar.1. c. (1955)
- Ripka İfşa Ediyor (1949)

**(Kanter, M.F. 2008:21-33)

Kanter, Muhammet Fatih. (2008) *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek.* Doktora tezi, Elazığ.

3.1.3. Çalıkuşu Özet

Resim 6

Bu özet 2019 yılında İnkılap kitabevi tarafından basılan ve birincil kaynak olarak kullanılan "Çalıkuşu" romanından derlenen bir özettir.

Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı romanının özeti hazırlanırken 2019 yılında İnkılap kitabevi tarafından basılan ve M.Fatih KANTER'inde danışmanı olduğu danışmanlık yaptığı basımdan istifade edildi.

"Çalıkuşu romanı yirmi yılı aşkın bir zamanı kapsar. Feride'nin iki buçuk yaşından on iki yaşına kadar olan hayatı özetleme tekniği ile on iki yaşından yirmi dört yaşına kadar olan kısmı da günlük biçiminde anlatılır" (Salar, R. 2011:32).

Eserin içeriğinin özetine geçmeden esere dair bazı bilgilere vakıf olmamız faydalı olacaktır. Tezimizin ilerleyen kısmında bahsedeceğimiz Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" eseri ile Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" adlı eserlerinde yazarlar hem kendi zamanlarındaki eğitim sistemine ışık tutmaktadır hem de içinde bulundukları dönemin eğitim sistemindeki yanlışlara dair eleştiriler getirmektedir. Reşat Nuri Güntekin aynı zamanda bir öğretmen olduğu için yaşadığı dönemdeki yanlışları kitap üzerinden eleştirmektedir.

Ayrıca Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı romanı ilk olarak 1986 yılında 7 bölüm ve daha sonra 2013 yılında 30 bölüm olmak üzere iki kez dizi olarak yayınlanmıştır. Tez çalışmamızda yazılanları somutlaştırmak ve görselleştirmek adına 2013 yılında Kanal D'de yayınlanan bölümlerden resimler yer alacaktır.

Dizinin Künyesi

Dizinin Adı: *Çalıkuşu*

Yapım Yılı: *2013-2014*

Yapımcı: *Timur Savcı*

Yönetmen: *Çağan Irmak-Doğan Ümit Karaca*

Senaryo: *Sevgi Yılmaz*

Eser: *Reşat Nuri Güntekin*

Müzik: *Esin Engin-Aytekin Ataş*

Bölüm Sayısı: *30*

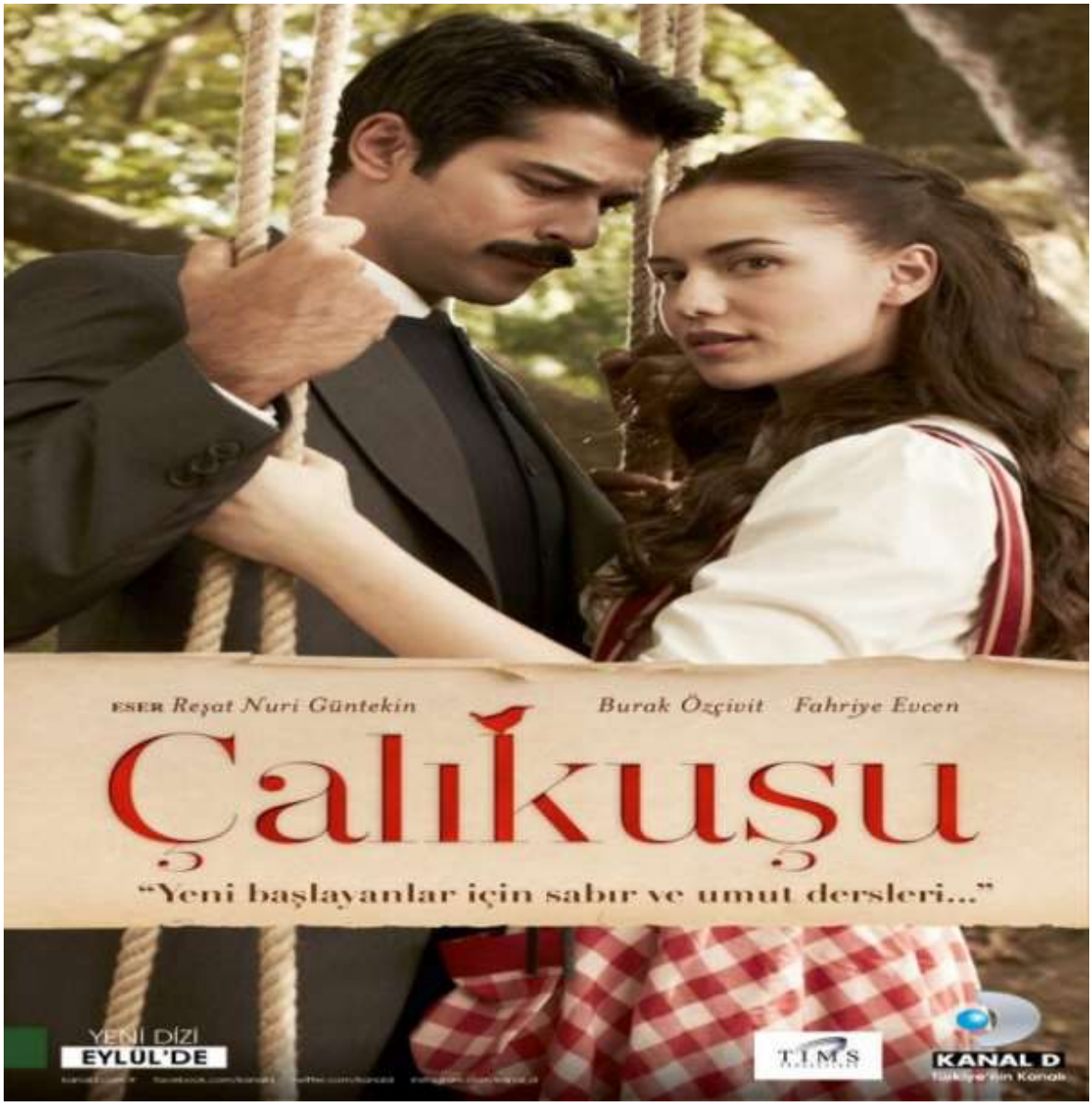
Sezon Süresi: *2*

Yayıncı Kanal: *Kanal D*

Yayın Süresi: *90 Dakika*

Oyuncular: *Fahriye Evcen, Burak Özçivit, Begüm Kütük Yaşaroğlu, Mehmet Özgür, Elif İskender, Ebru Helvacıoğlu, Hande Soral, Hilmi Cem İntepe, Deniz Celiloğlu*[3] (Kaya, Ş. 2015: 82).

[3] Dizinin künyesinde Şengül Kaya'nın "*Türk Televizyonlarında Roman Uyarlamaları Ve Uyarlama Sorunları*" adlı yüksek lisans tezinden istifade edilmiştir.

Resim 7

"Beş bölümden oluşan Çalıkuşu romanında ilk bölüm Feride'nin B. vilayetine gelmeden önceki dönemini kapsar. B Vilayetinin neresi olduğuna dair kitabın hiçbir yerinde açık olarak bir yer adından bahsedilmemiştir. Devam eden diğer üç bölüm Feride'nin Anadolu'daki öğretmenliğinin günlük şeklinde anlatımından oluşur. Son bölümde ise Feride'nin Tekirdağ'a gidişi ve Kâmran ile barışması anlatılır" (Salar, R. 2011:29).

> *"Çalıkuşu romanında ana tema "aşk"tır. (...) Eserde ana tema etrafında şekillenen diğer temalar ise, Anadolu'nun ve Anadolu insanının içinde bulunduğu sefalet, yoksulluk, cehalet, ahlakî bozukluklar ve bunun aileye yansımaları, eğitimde yaşanan problemler, devlet işleyişinde yaşanan aksaklıklar, bürokrasinin neden olduğu olumsuzluklar ve bunların karşısında tutunmaya çalışan aydınların çatışmaları olarak sıralanabilir"* (Aytemiz, B.U. 2005: 86 akt. Kaya, Ş. 2015: 83).

Feride annesini küçük yaştayken kaybetmiştir. Babasıda mesleği dolayısıyla hep farklı şehirlerde görev yapmaktadır. Bu yüzden Feride büyükannesinin yanında büyümüştür. Babası Feride'yi okul çağına gelince İstanbul'da ki bir Fransız kız yatılı okuluna yollamıştır. Feride daha küçüklüğünde neşeli, zeki, çok asi, ele avuca sığmaz, çok hareketli bir kızdır. Fırsat buldukça bir erkek gibi ağaçlara tırmanıp daldan dala atladığı için öğretmenlerinden biri onu çalıkuşuna benzetmiş, sonra da bu benzetme, onun adı olarak kalmıştır. Herkes Feride'ye kendi isminden ziyade Çalıkuşu diye seslenmektedir.

Babası öldükten sonra Feride'nin yakını olarak sadece bir teyzesi kalmıştır. Feride, okulun büyüklü küçüklü tatillerini her zaman teyzesinin evinde geçirmektedir. Teyzenin Kâmran adlı, Feride'den büyük bir oğlu vardır. Kamran Feride' ye nazaran ağır başlı, kız gibi bir erkektir. Bu yüzden Feride sürekli Kamran ile dalga geçmektedir. Fakat bunların arasında Kamran, Feride'yi büyük bir aşkla sevmeye başlamıştır. Bu sevgi bir süre sonra Feride'den karşılık görür. Feride'nin yine Tekirdağ'a teyzesinin yanına gittiği bir yaz Kâmran Feride'ye olan aşkını itiraf eder.

Resim 8

(Kamran 11. bölümde Feride'ye olan aşkını itiraf etti)

Başlarda Kamran'ı çok sevmediği için durumu garip karşılayan Feride zamanla bu duruma alışır. İlerleyen zaman içerisinde Feride Kâmran ile nişanlanır. Feride'nin teyzesi de bu durumu çok istediği için, Feride okulunu bitirdikten sonra iki gencin evlenmeleri kararlaştırılır. Feride ve Kamran nişanlandıkları yıl Kâmran dört yıl sürecek olan Sefaret Katipliği görevi için Avrupaya gider. Avrupadaki görevinden döndükten sonra düğün hazırlıkları başlar.

Feride'nin evlenmek üzere iken kadının biri çıkagelir ve Feride'ye bir mektup verir. Mektupta Kâmran'ın Avrupa'da bulunduğu sırada orada bir kızla aşk yaşadığı yazmaktadır. Bu durum Feride'yi çok derinden etkilemiştir. Okuduğu mektup

kendisine çok ağır gelen Feride düğün gecesi gizlice o akşam evden kaçar, yolunu izini kaybettirir. Bu yüzden düğünde gerçekleşemez.

Feride kara kara nereye gideceğini düşünürken onu çok seven annesinin kalfası olan Gülmisal Kalfa aklına gelir ve onun yanına gider. Feride'yi gören Gülmisal Kalfa çok sevinir. Feride bir süre onun evinde kalır. Bu arada bir iş için oraya buraya başvurur çünkü Gülmisal Kalfa'yı daha fazla rahatsız edemeyeceğini ve yanındaki paranın da ona çok fazla yetmeyeceğini bilmektedir. Başvurularının ve uğraşlarının sonunda Feride Anadolu'da bir ilkokul öğretmenliği elde eder. Feride öğretmenliğe başvuruları esnasında bürokratik birçok zorlukla karşılaşır. Ama bu zorluklar Feride'yi öğretmen olma isteğinden yıldırmaz. Artık Feride o hayat dolu, hiçbir şeyi umursamayan genç kız artık bir öğretmen olmuştur.

Feride'ye ilk görev yeri olarak B. vilayeti verilir. Ancak göreve başlamak için gittiği B. vilayetinde bir hafta önce kadroya başkasının atandığını öğrenince daha uzak bir köy olan Zeyniler köyüne gitmek zorunda kalır. Feride Anadolu'yu gitmeyi hiç yadırgamaz. Zeyniler köyünde öğretmenliğe başlar. Zeyniler Anadolu'nun çok ücra köşesinde B. vilayetinden daha uzakta bir köydür. Bu köyde Feride yaptığı her şeyi günlüğüne yazmaya başlar.

Bir zamanlarının hayat dolu asi genç kızı şimdi hayatı tanıma yolundadır. İster istemez ağır başlı olmayı öğrenmiştir. Ama başına gelen bunca şeye rağmen kötümser değildir. O köydeki fakir, üstü yırtık pırtık olan öğrencilerini çok sevmiştir. Öğrencilerinin her biriyle ayrı ayrı ilgilenmek ona büyük bir zevk vermektedir. Öğrencileri arasında Munise adında ortada kalmış, annesi kötü yola düşmüş bir kız vardır. Annesi yüzünden köylüler kızıda hiç sevmiyorlar. Feride, Munise'ye acır ve onu evlatlık alır. Feride çok mutlu olmuştur, aynı zamanda Munise'de bu olaya çok sevinmiştir. Feride aynı zamanda Zeynilerde Doktor Hayrullah Bey ile tanışır.

Bir süre sonra Zeyniler köyü okulu da kapatılır. İşsiz kalan Feride başka bir yerde öğretmenlik yapmak için başvurmak amacıyla ile gider. Milli Eğitim Müdürlüğü'nde eski bir okul arkadaşına rastlar. Birbirini gören eski iki arkadaş hem çok şaşırırlar hemde çok sevinirler. Arkadaşının eşinin de Avrupalı bir Gazeteci olmasıda Feride'ye avantaj sağlar. Feride arkadaşıyla Milli Eğitim Müdürü'nün odasında otururken arkadaşı ile Fransızca konuşur. Bu durum Feride'yi Milli Eğitim Müdürü'nün gözünde dahada da yükseltir. Milli Eğitim Müdürü de bu olayı görünce, Feride' yi merkezde kız öğretmen okulunda Fransızca öğretmeni olarak görevlendirir. Feride hem güzel hem yardımsever ve hemde çalışkan olması oradaki öğretmenlerin gözünden kaçmaz ve Feride'yi kısa zamanda çok severler. Şehirdeki insanlar da Feride'yi çok severler ve Feride burada 'İpekböceği' lakabı ile anılmaya başlar. Feride ile birlikte aynı okulda görev yapan Mevlevi şeyhi ve aynı zamanda okulun Müzik öğretmeni olan Şeyh Yusuf Feride'ye karşı büyük bir aşk duymaktadır. Bu aşk şehirde dedikoduları da beraberinde getirir. Feride bu dedikodulardan rahatsız olur ve aynı zamanda durumdan da endişelenmektedir. Fakat Şeyh Yusuf hastadır ve hayatını kaybeder. Şeyh Yusuf'un hayatını kaybetmesi ve dedikodular üzerine Feride Ç. Vilayetine tayin ister.

Ç. Rüştiyesinde çalışan Feride güzel olduğu için burada da herkes tarafından kısa zamanda tanınır. İnsanlar burada Feride'ye 'Gülbeşeker' diye seslenmektedir. Yörede çok zenginler vardır. Feride birgün yörenin zenginlerinden Abdurrahman Paşanın konağına davet edilir. Gittiği davette konakta İhsan adlı bir zabitten evlilik teklifi alır. Fakat bu teklifi kabul etmez. Başka bir komşusu olan evli Hafız Kurban Efendi diye bir adamında evlilik teklifi kabul etmez. Yine okuldaki öğretmenler tarafından yörenin zenginlerinden biri olan Burhanettin Bey adlı bir kişi ile bir bağ evinde tanıştırılır. Tanıştırıldıkları kişilerin kötü niyetli olduğunu anlayan Feride hızlıca oradan ayrılır. Bu olay üzerine kasabada dedikodular çıkınca Feride kasabadan ayrılarak İzmir'e gider ve üç ay boyunca İzmir'de kalır. Ancak bu üç ay zarfı boyunca İzmir'de iş bulamaz. İş bulamadığı için maddi zorluklar çeken ve aç kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalan Feride İzmir'in zengin iş adamlarından olan Reşit Beyin

kızlarına özel ders verme teklifini kabul etmek zorunda kalır. Reşit Bey'in evine yerleşerek kızlarına özel ders vermeye başlar. Birgün kızlarla albümdeki fotoğraflara bakarken Kâmran'ın fotoğrafını görür. Kâmran'ın kızların teyzesi ile evli olduğunu öğrendiğini öğrenir. Bu hadisenin üzerine birde Reşit Bey'in evlenme teklifi eklenince Feride evi terk etmek zorunda kalır.

Feride bunun üzerine Kuşadası'na gider ve burada öğretmen olarak çalışmaya başlar. Çalıştığı okul I. Dünya Savaşının çıkması üzerine hastaneye dönüştürülür. Feride daha Zeyniler'de iken bir askerin yaralanması ve oraya getirilmesi sırasında doktor Hayrullah Beyle tanışır. Feride Hayrullah Bey'in yanında hasta bakıcı olarak çalışmaya başlar. Daha önce evlilik teklifini kabul etmediği İhsan'ı hastanede yaralı olarak yattığını görür. İhsan ile ilgilenir. Ona acıdığı için evlilik teklif eden Feride'nin evlilik teklifini İhsan geri çevirir. Doktor Feride'yi ve artık büyümüş olan Munise'yi kendi öz kızları gibi sevmektedir. Ancak bu sırada doktor birgün ağır hastalığı olan birine bakmaya gittiği zaman Munise ağır bir şekilde hastalanır. Doktor dönünceye kadar Munise yavaş yavaş, acı çekerek hayatını kaybeder. Munise'nin nezle sanılan hastalığı kuşpalazı dır. Feride, Munise'nin ölmesinden sonra kendini kaybedecek şekilde hastalanır. Günlerce doktorun evinde yatar. İyileştiği sıralarda doktor Hayrullah Bey ne kadar yaşlı olursa olsun ikisi için bir söylenti çıkmıştır. Kasabayı türlü dedikodular alıp götürmektedir. Bekar bir erkeğin evinde genç, güzel ve bekar bir kadının olması çok fazla dedikoduya yol açmıştır. Doktor bu dedikodulardan kurtulmak için Feride'yi de zorla ikna ederek evlenmişlerdir. Ancak tabiki bu evlilik sadece kağıt üzerindedir ve dedikoduların bitmesi içindir. Feride doktoru babası gibi sevmektedir. Bu evliliğin Doktor Bey tarafından dedikoduların önüne geçmek için yapıldığını Feride sonradan fark eder. Feride'nin günlüğünde anlattığı kısım burada sona erer.

Son bölümde Feride'nin, Feride ve Kâmran aşkının ilk başladığı yere, yani Tekirdağ'a dönmesi ve ikisinin tekrar birleşmesi ile roman anlatılır ve bu şekilde roman sona erer.

Doktor, Feride'nin günlüğünü bulmuş ve baştan sona kadar okumuştur. Feride'nin her şeye rağmen Kamran'ı sevdiğini öğrenmiştir. Doktor araştırmalar yapar. Kamran aradan geçen bu zaman içinde evlenmiş ve fakat eşi ölmüştür. Şimdi dört yaşlarında bir çocuğu vardır. Çocuğu ile birlikte yaşamaktadır. Doktor, Kamran'a bir mektup yazar. Bu mektupta Kamran'a bütün olan biteni anlatır. Feride ise bu sırada günlüğünün kaybolduğunu sanmaktadır ve bütün aramalarına karşın günlüğünü bulamamıştır. Doktor bir mektup yazar ve bu mektupla birlikte Feride'nin günlüğünü ve bazı belgeleri paket haline getirir. Bir vasiyeti vardır. Feride'ye ölümünden sonra bu paketi Kamran'a götürmesini vasiyet eder. Doktor zaten oldukça yaşlıdır ve bu yüzden kısa bir süre sonra da hayatını kaybeder.

Feride, doktor Hayrullah Bey'in ölümünden sonra, hem paketi teslim etmek hem de çok özlediği teyzesini görmek üzere, Tekirdağ'a teyzesinin yanına gider. Niyeti orda fazla kalmamaktır. Paketi teslim edip bir iki gün kalıp Kuşadası'na geriye dönmektir. O günlerde ne rastlantı ki Kâmran'da dinlenmek için Tekirdağ'a gelmiştir. Feride paketin içinde neler olduğunu bilmemektedir. Bu içinde neler olduğunu bilmediği paketi teslim eder. Ama doktorun öldüğünü onlardan gizler. Böylece Kuşadası'nda Doktor Hayrullah Bey'in yaşadığı bahanesiyle zorlanmadan geriye dönebileceğini düşünür. Fakat umduğu gibi olmaz. Teyzesi bu paketi Feride gitmeden bir gün önceden Kâmran'a verir. Kâmran o gece kardeşiyle birlikte defteri okur. Böylece, Feride'nin hem kendisini hala sevmekte olduğunu hem de doktorun tembihlerini öğrenir. Kendisiyse, Feride gittiğinden beri Feride'yi unutamamıştır ve onu hala sevmektedir.

Feride, yeterince kaldığını ve Kuşadası'na geri dönmesi gerektiğini söyleyerek yola çıkmak üzere hazırlanır. Feride hayatla çok didişmiş ve artık bu gücünü yitirmiştir. Artık Hayrullah Bey'inde olmadığı Kuşadası'na gitmek onunda hiç işine gelmemektedir. Kuşadası'na dönmek ona çok zor gelmektedir. Ama bu durumunu etrafındakilere hiç belli etmemektedir. Bunu etrafındakilerin anlamasını istemez. Feride'yi götürecek araba kapıya yaklaşır. Fakat bu bir oyundur. Kâmran ve kardeşinin

hazırladığı bir oyundur. Feride arabaya yaklaştığı zaman arabadan birden Kamran iner ve Feride'yi kucaklar. Zaten tüm ev halkıda Feride'nin tekrar yuvadan uçmasını istemiyorlardır. Bunun için tüm ev halkı elbirliği yapmıştır. Feride'nin tüm istemiyormuş gibi davranmaları olmaz demeleri falan boşadır. Her ne kadar Kuşadasına geri dönmek için uğraşsada geri dönememiştir. Çünkü, Kamran artık kararlıdır ve ikinci bir gaflete düşer Feride'yi bırakmayacaktır. Bunu Feride'ye de onu bir daha kaybetmeyi göze alamayacağını ve onu şu an bile deliler gibi sevdiğini söyler. Çalıkuşu, gizli bir mutlulukla ve huzurla kendini Kâmran'ın kollarına atar.

3.2. HERMANN HESSE

Resim 9

3.2.1. Yaşam Öyküsü

Hermann Hesse 20. yüzyılın ilk yarısının en önemli Alman yazarlarından birisidir. Hesse yapıtlarında, kişinin yaşamını yerleşik olan kalıplara göre sürdürmesini değilde kişinin kendi olma, kendini yansıtma, kendini aşması gibi konuları işlemiştir. Yazar Budizme olan ilgisi ve sevgisiyle tanınır. Romanları, öyküleri, denemeleri, şiirleri, politik makaleleri ve kültür alanındaki eleştirel yazılarıyla tüm dünyada 100 milyonu aşkın okura ulaşmış ve 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır.

Hermann Hesse 1877 yılında Almanya'nın Baden-Wütternberg eyaletinin Calw kasabasında dünyaya gelmiştir. Hermann Hesse Hıristiyan ve misyoner bir aileden gelmektedir. Babası Johannes Hesse (1847-1916) bir misyonerdir. Annesi Marie Hesse ise yine misyoner olan Dr. Hermann Gundert'in kızıdır. Hermann Hesse'nin anne ve babası Basel Mission isimli Hıristiyan cemiyetinin üyesiydi.

Hermann Hesse'nin babası 1877 yılında Almanya'nın Calw kasabasında görev yapmaktadır. Hermann Hesse'de 1877'de Calw'da dünyaya gelmiştir. Hermann Hesse dört yaşına geldiğinde ailesi ile birlikte beş yıl kalacakları Basel'e gider. 1886 yılında ailesi ile birlikte tekrar Calw kasabasına döner. Aslında Hermann Hesse'nin okul hayatı hiç başarılı değildir. Ama Hesse 1890 yılında Göppingen'de bir Manastır okulunun sınavlarına hazırlanır. Hermann Hesse bu sınavı kazanır ve Maulbronn Manastırında okumaya başlar. Aslında ilk başlarda okulun gerek fiziksel görünümü gerekse manevi havası ile okuldan hoşnut kalır. Ama zaman ilerledikçe aslında okuldaki eğitim hayatının dışardan göründüğü gibi olmadığını fark eder. Ve Hermann Hesse aynı Çarklar Arasında kitabında yazdığı Heilner'in ortadan kaybolduğu gibi o da ortadan kaybolur ve okulu terk eder, yani okuldan kaçar. 1892 yılının sonunda eğitimine devam etmek üzere Cannstatt'taki Gymnasium'a başvurur. Eğitim sistemindeki kısıtlamalar ve misyoner babasının dinsel baskıları Hesse'yi çok rahatsız eder. Bu yüzden kendi yolunu bulmak için uzun süre mücadele zorluklarla mücadele

etmek zorunda kalır. Değişik mesleklerde çalışır. Kitapçıda çırak olarak çalışır. Kitapçıda çırak olarak çalıştığı zamanlarda Goethe ve Schiller'in eserlerini okur. Geothe ve Schiller'in eserlerini okuduktan sonra yazar olmayı kafasına koyar. Bunu *"On üç yaşında iken yazar olmayı kafama koymuştum"* (Volker, M. 1973:10) sözleriyle belirtmiştir. Fakat kitapçıda üç gün kadar kısa bir süre çalışır ve daha sonra 14 ay çalışacağı bir fabrikada iş buldu. Bu fabrikada 14 ay çalıştıktan sonra işin mekanik yapısından dolayı daraldığı için daha önceki işine geri dönerek 1895 yılında tekrar Heckenhauer adlı bir kitapçıda iş bulur ve çalışmaya başlar. 12 saatlik uzun çalışma saatleri onu çalışmaktan yıldırmıyor o tam aksine daha fazla çalışıyor işten sonraki kalan zamanını da kitaplarla geçiriyor ve hatta hafta sonlarını da arkadaşları ile geçirmekten ziyade kitaplarla geçiriyordu.

Farklı bir dönem geçiren, anne ve babasıyla pek çok konuda anlaşmazlığa düşen yazar, intihar girişiminde bulunur. İntihar girişiminde bulunduktan sonra Christoph Friedrich Blumhardt kontrolünde Bad Boll isimli enstitüye yatırılır. Hermann Hesse İsviçreli Psikiyatr Carl Gustav Jung'un öğrencisi Lang tarafından tedavi edildi. Hesse'nin bununla birlikte ruhbilime ve Jung'a duyduğu ilgi giderek arttı ve bu durum körüklenerek Hesse'nin iç dünyasının zenginleşmesine neden oldu. 1896'da Madonna isimli şiiri yayınladı. 1898 yılında artık ailesinden maddi destek almadan kendi ayakları üzerinde durabiliyordu. Hesse Alman romantikleri Clemens Brentano, Joseph Freiherr von Eichendorff, Friedrich Holderlin ve Novalis'ten ilham alıyordu. Aynı yıl içerisinde şiirlerini bir araya getirdiği Romantic Songs isimli kitabını yayınlamış ve ilk kitabı ilgi görmüştü. 1899 yılında da One Hour After Midnight adlı kitabını çıkardı. Leipzig'li Eugen Diederichs isimli bir yazarın Hesse ile ilgili olumlu şeyler düşünüyordu. Ancak Hesse 1899 baharında işini değiştirdi ve Basel'de entellektüel eserler satan bir kitap evinde çalışmaya başladı. Bu zaman zarfında tanıştığı insanlar Hesse'nin kendini geliştirmesine vesile oldular. Gözlerindeki rahatsızlık yüzünden askerlik görevinden muaf tutulan Hesse'nin bitmek bilmeyen ve hayatı boyunca da yakasını bırakmayacak olan baş ağrıları o dönem

başladı. 1901'de görmeyi çok istediği İtalya'ya giden Hesse'nin şiirleri ve yazıları gazetelerde yayınlanır ve büyük ilgi görür.

Resim 10

(Hermann Hesse 1904'te Maria Bernoulli ile ilk evliliğini gerçekleştirir)

Constance gölü yakınındaki Gaienhofen'da yaşamaya başlar. Bu evlilikten Bruno, Heiner ve Martin adında 3 oğlu olur.

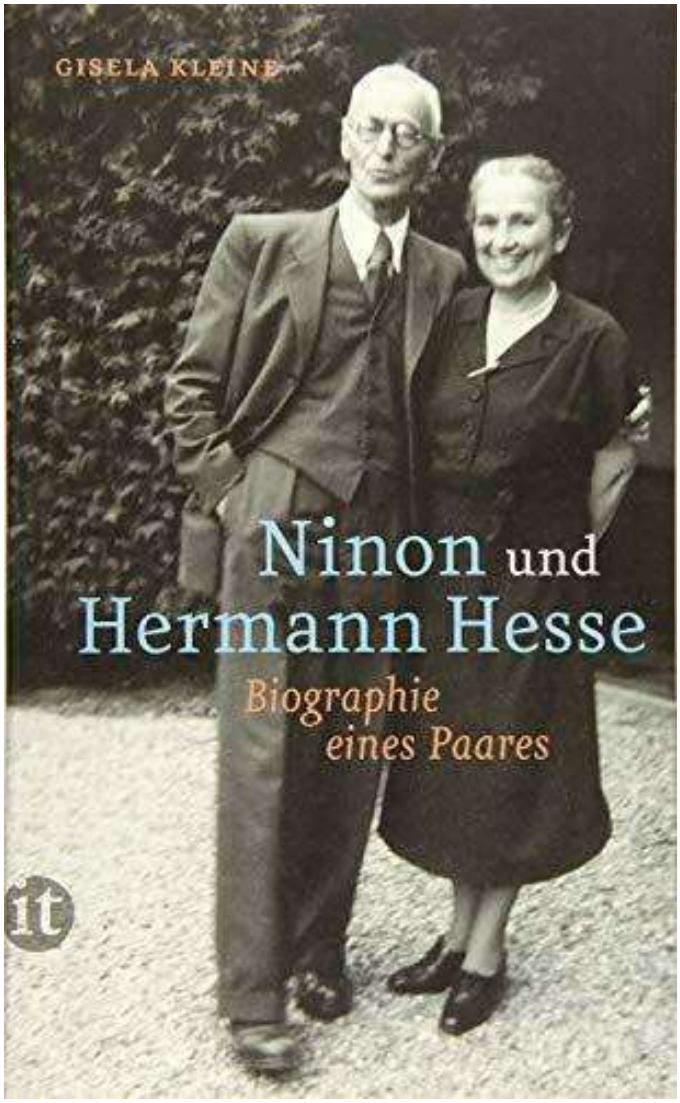
Resim 11

Hesse'nin ikinci romanı Beneath the Wheel, 1906'da kitap raflarındaki yerini alır. Onu 1910'daki Gertrude takip etti. Kitap beklenen ilgiyi göremedi. Hesse Budizme ilgi duyuyordu. Evlendikten bir süre sonra evliliğinde sıkıntı yaşayan Hermann Hesse Budizme de olan ilgisiyle bir süreliğine Sri Lanka ve Endonezya'ya gitti. Bu uzun seyahat sonrasında dahi eşi ile arası düzelmeyen Hesse 1923 yılında boşanırlar.

Resim 12

(1924 yılında şarkıcı Ruth Wenger ile evlenir ancak 1927 yılında ayrılırlar.)

Resim 13

(1931 yılında Avusturya'lı sanat tarihçisi Ninon ile üçüncü evliliğini gerçekleştirir.)

Hermann Hesse ve Ninon Hesse 31 yıl evli kalmıştır. Hermann Hesse 22 Eylül 1966 tarihinde hayatını kaybettikten sonra eşi Ninon Hesse'de ondan 4 yıl sonra hayata gözlerini kapatmıştır. Üstteki resimden de anlaşılacağı üzere Gisela Klein tarafından Hermann ve Ninon Hesse hayatı kitap haline getirilmiştir. Ninon Hesse'de hayatta iken

Hermann Hesse'ye yazdığı mektuplarını "Lieber, lieber Vogel: Briefe an Hermann Hesse" adlı kitabında yayınlamıştır.

Kurgast(1925), The Nuremberg (1927) ve Steppenwolf (1927) yılındaki romanlarından hareketle arkadaşı Hugo Ball tarafından Hermann Hesse'nin biyografisi yayınlandı. 1933'te Nazi karşıtı düşüncelerinden dolayı sürgüne gönderilen Hesse'yi Bertolt Brecht ve Thomas Mann yalnız bırakmadılar. *"1905-1955 yılları arasında Bauernfeld, Gottfried Keller,Goethe, Wilhelm Raabe, Ordery pour le merite Nobel ödülüne layık görülür. Alman kitapçıları barış ödülüne layık görülür.1947'de Bern Üniversitesi tarafından ona şeref doktorluğu payesi verilir. Calw şehrinin şeref vatandaşlığına layık görülür"* (Doğu Genç, A. 1989: 22). 9 Ağustos 1962 yılında hayata gözlerini yumar. Biyografisini yazan arkadaşı Hugo Ball'ında gömülü olduğu Montagnola'daki San Abbondio mezarlığına gömülür.

3.2.2. Eserleri

Hermann Hesse Alman Edebiyatının 20. yüzyıldaki önemli yazarlarından biridir. On üç yaşında iken yazar olmayı kafasına koymuştur. Kitapçıda çalışırken okuduğu eserler kendisine ilham vermiş ve yazar olma yolunda bu gayretini daha da pekiştirmiştir. Yazdığı eserlerle kendinden söz ettiren ve 1946 yılında Nobel ödülü alan Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında eseri tezimizde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ancak tezimizin bu kısmında Hesse'nin sadece yazdığı eser isimleri verilecektir. Hermann Hesse'nin eser isimleri araştırılırken Ayten Doğu Genç'in (1989) Doktora tezinden istifade edilmiştir.

3.2.2.1. Romanları

- Peter Camenzind – 1904
- Unterm Rad – 1906
- Gertrud – 1910
- Rosshalde - 1912 – 1913
- Knulp (Die Geschichten aus dem Leben Knulps) – 1915
- Demian (Die Geschichten von Emil Sinclairs Jugend) – 1919
- Siddharta (eine Indische Dichtung) – 1922
- Steppenwolf – 1927
- Narziss und Goldmund – 1930
- Das Glasperlenspiel - 1943

3.2.2.2. Hikayeleri

- Diesseits - 1907
- Nachbarn - 1908
- Umwege - 1912
- Schön ist die Jugend - 1915
- kleiner Garten - 1919

- Märchen - 1919
- Zarathustras Wiederkehr. Ein Wort an die deutsche Jugend
- von einem Deutschen - (1919)
- Klingsors letzter Sommer - 1920
- die Nürnberger Reise - 1927
- Weg nach Innen - 1931
- die Morgenlandfahrt - 1932
- kleine Welt - 1933
- Traumfahrte – 1945
- Der vierte Lebenslauf Josef Knechts - 1973

3.2.2.3. Şiir Kitapları

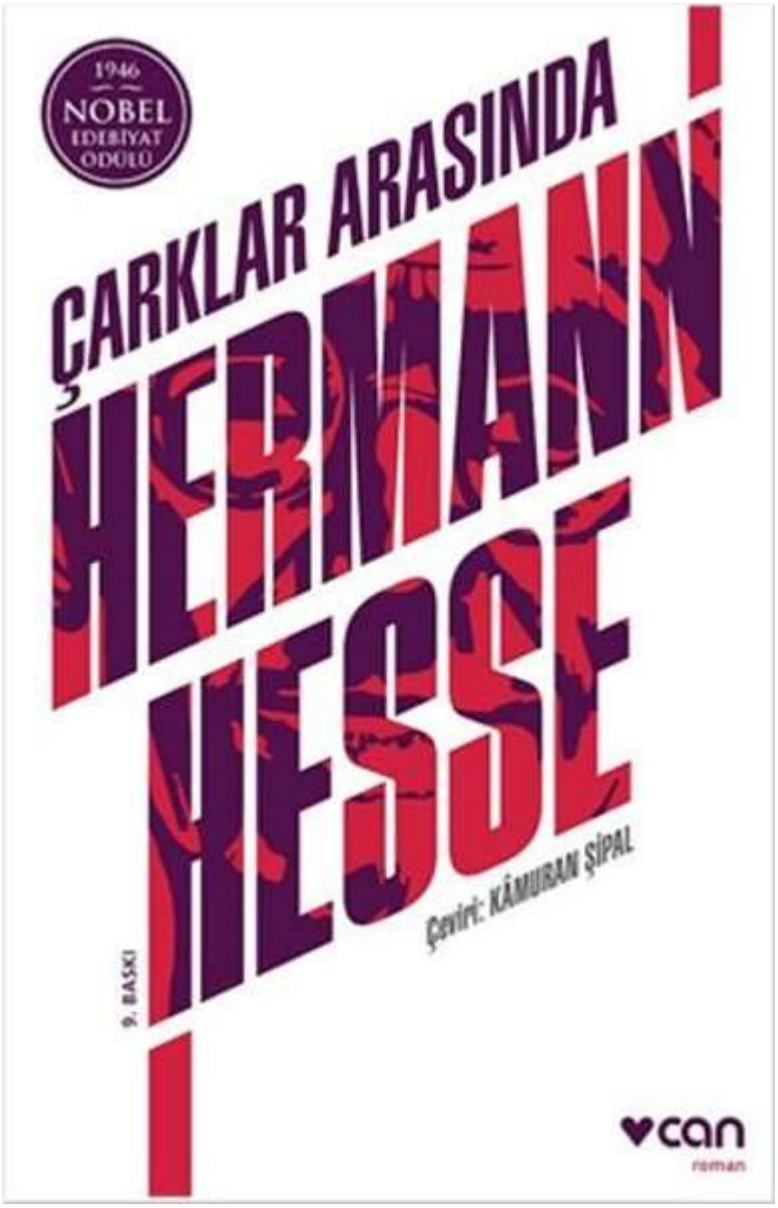
- Musik des einsamen - 1915
- Gedichte des Malers - 1920
- ausgewählte Gedichte - 1921
- Trost der Nacht – 1924
- Krisis - 1928
- vom Baum des Lebens - 1934
- die Gedichte/Gedichtausgabe – 1942 und 1947

- der Blütenzweig - 1945
- Stufen - 1961
- die späten Gedichte - 1963

3.2.2.4. Mektupları ve diğer eserleri

- Briefe. Erweiterte Ausgabe - 1964
- Prosa aus dem Nachlaß 1965
- neue deutsche Bücher - 1965
- Eigensinn. Autobiographische Schriften - 1972
- Glück. Späte Prosa Betrachtungen - 1973
- Iris. Ausgewählte Märchen - 1973
- politische Betrachtungen – 1973

3.2.3. Çarklar Arasında özet

Resim 14

Bu özet 2019 yılında Can Yayınları tarafından basılan, birincil kaynak olarak kullanılan ve Almanca aslından Türkçe'ye "Çarklar Arasında" olarak çevirilen Kamuran Şipal'in çevirisinden derlenen bir özettir.

Tezimizde incelediğimiz iki eserde, yazarların aslında kendi yaşam öyküsü ile beslediği eserlerdir. Hermann Hesse romanını kendi yaşamından izlerle beslemiştir. Aynı şekilde Reşat Nuri Güntekin'de Çalıkuşu eserini kendi yaşamından tecrübelerle beslemiştir. Hermann Hesse eserinde hem kendi dönemindeki eğitim sistemini yansıtmış, hem de Hans'ın kısa yaşamı üzerinden eğitim sistemine eleştiriler getirmiştir. Hermann Hesse'de Almanca ismi "Unterm Rad (1906)" olan Türkçe'ye "Çarklar Arasında" ismi ile çevrilmiş bu eserde 'eğitim sorununu eleştirel bir bakış" (Şen E. 2019: 48) ile irdelemiştir.

Hermann Hesse'nın Çarklar Arasında olaylar (Unterm Rad, 1906), I. Dünya Savaşı öncesinde geçmektedir.

Hans Giebenrath 14-15 yaşlarında Almanya'nın küçük bir kasabasında yaşamaktadır. Kardeşi de yoktur. Oldukça zeki ve çalışkan ama çekingen bir çocuktur. Çekingen olduğu için arkadaşı yoktur. Hans babasıyla birlikte yaşamaktadır. Annesi, Hans çok küçükken ölmüştür. Babası bir firmanın aracılık işinden sorumludur. Evdeki işleri Anna adındaki hizmetçileri yürütmektedir.

Hans Moulbronn Manastırı'nın (İlahiyat okulu) açtığı yatılı okul sınavına girecektir. Hedefi çok çalışıp Moulbronn Manastırı'nın devlet yatılı okul sınavını kazanmaktır. *"Hans'ın yeteneği ve zekası öğretmenleri, okul müdürü, komşuları, kasabanın rahibi ve arkadaşları tarafından açıkça kabul edilirdi. Bu da Hans'a nasıl bir gelecek yakıştırıldığının, onu nasıl bir gelecek beklediğinin kanıtı sayılırdı. Başarılı öğrencilere sunulan devlet yatılı sınavını geçerek önce manastır okuluna gitmek, sonra Tübingen'de yüksek okula yerleşmek ve son olarak da öğretmen ya da rahip olarak eğitim hayatını tamamlamak gibi tek ve seçeneksiz bir yol bulunmaktadır"* (Şen, E. 2019: 48). Çevresindekilerden sınava çok zeki öğrencilerin katılacağını, kendisinin sınavı kazanmak için çok çalışması gerektiğini duymaktadır. Babası Hans'a karşı baskıcı bir tutum sergilemektedir. Normalde Hans yaşındaki bir çocuğun balık tutması, nehirde yüzmesi, kırlarda gezmesi beklenmektedir. Ama Hans

derslerine daha iyi çalışsın diye babası tarafından balık tutması, nehirde yüzmesi ve kırlarda gezmesi yasaklanmıştır. Çevresindekiler dersler konusunda Hans'dan desteklerini esirgemezler. Hans'ın eğer başaramazsam diye de korkusu vardır. Hans sınava güzel hazırlanmak için yoğun bir çalışma temposuna girer. Gece gündüz ders çalışır. Gece gündüz ders çalışan Hans gece geç saatlere kadar gaz lambasını yakar. Bu durum maddi açıdan babasını rahatsız etsede, Hans'ın bu çalışmalarına bir ses çıkartmaz. Hans'a kasabada sürekli kendine güvenmesi, cesaretini kaybetmemesi öğütlenir. Kasabada yaşayan Hans'ın sevdiği rahip ve ayakkabıcı Flaig Usta vardır. Rahip için başarı çok önemlidir. Başarısızlığı asla kabullenemeyen sevmeyen biridir. Flaig Usta ise onun tam tersi bir fikre sahiptir. İnsanın bilgiden daha ziyade içinde Tanrı korkusunu eksik etmemesi gerektiği düşüncesindedir. Hans sınavın da yaklaştığı, ne yapacağını bilmediği bir gün dalgın dalgın düşünceli gezerken Flaig Usta yanına gelir. Flaig Usta manevi yönü kuvvetli biridir. Flaig Usta Hans'la yolda yürürlerken rahiple karşılaşırlar. Flaig Usta'da rahibin ters biri olduğunu bildiği için yanlarından ayrılır. Hans'da sınavı başaramayacağına yönelik korkuları vardır. Rahip Hans'ı yatıştırmak ve cesaretlendirmek ister. Aralarında şu şekilde bir konuşma geçer:

"Sınavı başarmaya bak! Biliyorsun bütün umudumuz sende" "*Ama ya başaramazsam?*" der Hans çekinerek.

Rahip "*Başaramamak mı? (...) Başaramamak diye bir şey söz konusu olamaz! Asla! , çıkar bu düşünceyi aklından"(Şipal, K. 2019: 19)*

Hans sınava gitmeden önce son bir kaç gününü sıcak havanın tadını çıkararak, hazırlıklarını yaparak ve veda ziyaretleri yaparak geçirir.Hans'ın sınava girmek için Stuttgart'a gitme zamanı gelir. Babası ile birlikte doğup büyüdüğü toprakları geride bırakarak sınava gider. Babası ile okula vardıklarında Manastırın önce dış görünüşü daha sonra Manastırın içi ikisinide çok etkiler. Okul tepelerin ve ağaçların arasına gizlenmiştir. Dış dünyadan tamamen uzak bir şekildedir. Manastırdaki öğrencilerin dikkatini çekebilecek herşeyden uzaktadır. Hans sınava girer, sınavdan iyi bir derece

alarak ikincilikle okula kabul edilir. Hans'ı artık daha sıkı çalışma günleri bekler. Tek hedefi okulda en başarılı olmaktır. Hans'a manastıra başlarken dışardan neleri getireceği, yanlarında neler bulundurulması gerektiğine dair bilgi verilmiştir.

Hans tekrar babası ile evine döner ve sınavı kazanmanın vermiş olduğu sevinçle, omuzlarında sorumluluk yükü olmadan ve sınavıda kazanmış olmanın verdiği sevinç ve huzurla tatil yapabileceğine sevinmektedir. Göl kenarına balık tutmaya gittiği sırada rahip ile karşılaşır. Manastıra başladığında Yunanca yazılmış olan İncili daha rahat kavrayabilmek rahibin de uyarısıyla rahipten Yunanca dersleri almaya başlar.

Hans Manastıra başladığında 9 oda arkadaşıyla Hellas adlı odada kalmaya başlar. Hepsi birbirinden farklı kişilerdir. Otto Hastner adında babası Stuttgart'ta Profesör olan bir oda arkadaşı vardır. Alp bölgelerinde yetişmiş babası küçük bir köy muhtarı olan Karl Hamel adında bir oda arkadaşı vardır. İçine kapanık, sakin, zayıfi daha kendini okulun ilk gününden diğerlerinden soyutlayarak Gramer çalışan Emil Lucius isimli bir öğrenci vardır. Ama Hans'ın odasında bütün arkadaşlarından daha farklı, edebiyata meraklı, Hans'ın diğerlerinden daha fazla dikkatini çeken Hermann Heilner isimle bir arkadaşı vardır. Çok konuşan, içi dışı bir, şiire edebiyata ilgi duyan estetik bir ruha sahip canlı bir kişidir. Hermann Heilner'in en göze çarpan özelliği ise onun duygusallığıdır. Okulun ilk günleri geçer ve herkes birbiri ile kaynaşmaya, tanışmaya başlar. Ama Hans çevresinde olup biteni izlemeyi sessiz kalmayı tercih eder. Pek kimseyle yakınlık kurmaz ilk zamanlarda. Pek kimseyle yakınlık kurmamasının sebebi de; "*Annesiz geçen o asık suratlı çocukluk yıllarında Hans'ın başkalarına sevgi ve dostlukla yaklaşma yeteneği körelmişti*" (Şipal, K. 2019: 84). *"Dolayısıyla vaktini masa başında oturup harıl harıl ders çalışmakla geçiriyordu"* (Şipal, K. 2019: 85). Hans dikkatini çeken Hermann Heilner'in nasıl biri olduğunu merak ediyor ve onu tanımak istiyordu. Bir akşam Heilner Otto Wenger adlı bir çocukla tartışır. Hans tartışmayı şaşkınlıkla izlerken Heilner bir anda odadan çıkar. Hans Heilner'in peşinden gider. Heilner ilk önce Hans'ın yanında olmasını istemez.

Onunla arkadaşlık kurmak istemez. Aradan geçen zamanla ikiside birbirini tanıdıkça dost olurlar. Hans'ın derslerine verdiği önem ve başarı kadar Heilner derslerine önem vermemektedir. İkisinin dostluğu Hans başarılarını ilk başlarda olumsuz etkilemez ama *"Heilner ders çalışmaktan usanınca kalkıp ona geliyor, elinin altından kitabı çekip alıyor, onu meşgul ediyordu"* (Şipal, K. 2019: 95). Hans'ın derslerdeki başarısı düşmeye başlamıştır.

Heilner Lucius'u bir gün egzersiz odasında Keman egzersizi yaparken görür. Heilner birkaç kez daha bakıp Hans'ın odadan çıkmadığını görünce sinirlenir ve Lucius'a saldırır. İtişmelerini ardından tecrit cezası yiyen Heilner'in aldığı ceza okulda hoş karşılanmayan bir ceza olduğundan yanına kimse yaklaşmaz. Noel zamanı gelir. Okulda Noel gecesi düzenlenir. Noel tatili için öğrenciler evlerine giderler. Hans için Noel tatili sessiz ve sakin bir şekilde geçer. Kasaba halkı Hans'ı zayıflamış, yüzünün rengi solmuş olarak görür. Zaten Hans'da tatilde kendini iyi hissetmez. Baş ağrısı olur.

Okul zamanlarından bir gün Lucius'un sıra arkadaşı olan Hindinger suyunun üzeri buz tutmuş bir gölde kayak yaparken boğularak hayatını kaybeder. Hindinger'in ölümünden birkaç gün sonra Hans dostu Heilner yanına gider, onunla birkaç kelime konuşmak için. Dostlukları bu şekilde ilerler. Dostluklarının ilerlemesi okula yayılır. Dostlukları ilerledikçe Hans'da derslerinden uzaklaşır. Dostlukları öğretmenler tarafından da sert karşılanır. Müdür Bey Hans'ı odasına çağırarak Heilner ile olan dostluklarının son bulması konusunda uyarır. Hans'ta bunu kabul etmeyerek müdüre sert bir şekilde karşılık verir. Bu olaydan sonra Hans derslerden tamamen kopar. Müdür Bey Heilner'i odasına çağırır. Hans görüşmesi yasaklanır. Heilner kendi dünyasında okuldaki diğer çocuklardan farklı olduğu için bir süre sonra istediği yaşamı bulmak için okuldan kaçar. Hans'ın bu durumdan haberinin olduğunu sanar herkes ama Hans'ın durumdan haberi yoktur. Hans bu duruma çok üzülür çünkü Heilner Hans'ın tek arkadaşıdır. Okul öğrencileri bir sonraki gün toplu bir şekilde Heilner'i aramaya çıkar ama Heilner Jandarma tarafından bulunur ve köy karakoluna getirilir. Yaptıklarından pişman olmayan Heilner okuldan atılır. İki arkadaş sadece el sıkarak

vedalaştılar. Heilner okuldan atılınca Hans bu kez okulda yalnız kalır. Hans'ın tek arkadaşı Heilner olduğu için onun okuldan atılması ile beraber gelen yalnızlık Hans'ı ruhen çökertir. Diğer yandan da Hans'ın dayanılmaz baş ağrıları vardır. Artık derslere de ilgisi azalmıştır. Manastırın doktoru Hans'ı muayene etmiş ve Hans'a sinir bozukluğu teşhisi koymuştur. Hans'ın kendisine zarar vermesinden korkan Manastır Müdürü Hans'ı kasabasına geri gönderir. Hans kasabasına dönerken hem Manastır doktoru hemde Manastır Müdürü, ikiside Hans'ın babasına bir mektup yazarak Hans'ın cebine koydular ve Hans'ı uğurladılar. Aslında Manastırın Müdürü Hans'ı uğurlarken Hans'ın bir daha geri gelemeyeceğini biliyordu.

"Onun izinden dönüp gelemeyeceğini biliyordu kesinlikle; bir iyileşme gerçekten söz konusu olup Manastıra dönse de arkadaşlarından hayli geride kalan Hans'ın geçmiş aylar, hatta geçmiş haftalardaki savsakladığı dersleri telafi ederek arkadaşlarına yetişmesi düpedüz olanaksızdı" (Şipal, K. 2019: 141).

Artık Hans için okul bitmiştir. Okula tekrar geri dönemeyeceğinin farkındadır. Hans artık kendi kasabasındadır ve günlerini ormanda ağaçların altında yatarak ve dinlenerek geçirmektedir. Hans dostu Heilner'i aklından çıkaramaz ve Heilner'inde içinde olduğu halüsinasyonlar görür. Baş ağrıları da artmıştır. İyileşiyor gibi görünsede aslında durumu kötüye gitmektedir. Artık kimsenin onu sevmediğini düşünmekte ve intihar düşüncelerini aklına gelmektedir. Daha önceden aşık olduğu Emma'nında geri dönmüş olduğunu fark eder birgün. Hans artık okuldan uzaklaşmıştır ve babası Hans'ın bir sanat öğrenmesi gerektiğini düşünür. Hans meyve presleme işi yapan Flaig Usta'nın yanında çalışmaya başlar ve mutlu da olur. Ansızın Hans'ın çalıştığı yere Emma gelir. Hans içinden Emma'nın gitmesini istesede Emma kalır. Boşboğazlıkta bulunur, kahkahalar atar. Flaig Usta'nın işi çıkıp atölyeden gitmek zorunda kalınca Emma ve Hans makinasının başında başbaşa kalır. Hans ilerleyen günlerde bu yaşadıklarını tornacıda mesleğinde ilerlemiş olan August'a anlatır. Hans Emma ile artık daha yakınlaşmaya başlar ve her gün onunla buluşacağı saati iple çeker. Hans

babasına tornacı olmak istediğini söyler ve arkadaşı August'un çalıştığı yerde çalışmaya başlar.

Hans arkadaşı August ve yabancı bir kalfa arkadaşları ile meyhaneye gider. Hans ayağa kalkamayacak derecede sarhoş olur. Arkadaşı August ve kalfa yolda farklı bir meyhaneye girerler. Hans tek başına evin yolunu tutar. O gece eve gidemeyecek derecede sarhoş olan Hans bir ağacın altında uzanır kalır. Babası oldukça endişelenir. Daha sonra zorla evin yolunu tutan Hans'ın eve gidecek gücü yoktur.

Hans ırmakta boğulur ve ölür. Nasıl öldüğü bilinmemektedir ve ölümü ile ilgili kimsenin en ufak bir bilgisi dahi yoktur. Mezara gömdükten sonra kalabalık dağılır ama ayakkabıcı Flaig Usta Hans'ın babası Joseph Gieberath'ın yanında kalır.

Çalışmamızın bir sonraki bölümünde eğitim konusu incelenecektir. İlk olarak eğitim kavramının tanımı ile başlanacak ve daha sonra eğitim romanı kavramı ile devam edilecektir.

IV. BÖLÜM

4. EĞİTİM

4.1. Eğitim Nedir ?

Eğitim kavramının tanımını gerek internette farklı sitelerde gerekse yapılan bilimsel çalışmalarda bulmak mümkündür. Ama tez çalışmamızda TDK'nın İnternet sitesinde ve Mahmut Tezcan'ın (1992) Eğitim Sosyolojisi çalışmasında yaptığı tanıma yer verilmiştir.

Eğitim kavramına tanım olarak baktığımızda *"Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye"* (www.tdk.gov.tr) olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır" (Tezcan, M. 1992: 3).

"Toplumun sağlıklı olması, kavgasız, nizasız[4] *ve ahenkli bir birlik teşkil etmesi insanların eğitilmesine bağlıdır. Yani toplum hem devamlı olabilmek hem de devamlılık içerisinde mutlu bir hayat sürebilmek için fertlerini yetiştirmek mecburiyetindedir"* (Akın, H. 2009: 2). *"Çünkü fertlerin sosyalleşmesi aracılığıyla toplum kendisini yenilemekte, olgun hale gelmektedir. Onun için bazı eğitimciler okulu, toplum hayatının tohumu, nüvesi*[5]*, çekirdeği şeklinde değerlendiriyorlar"* (Akyüz 1991: 29). Okul her ne kadar eğitim için önemli bir yere sahip olsada tek başına

[4] çekişmesiz
[5] bir şeyin özü, çekirdeği

yeterli değildir ve göz önünde bulundurulması gereken farklı öğeler ve değerlerde bulunmaktadır.

> *"Çocuğun yetişmesinde rol alan üç öğe vardır: sevgi, eğitim ve özgürlük. Bu üç öğe bir arada olduğu zaman çocuğun kişiliği istenilen şekilde gelişir. Bu üç öğenin oluşturduğu temele oturmamış bir eğitim amacına tam olarak ulaşamaz. Sevgisiz yetişen bir çocuk ruhsal bakımdan doyumsuz, davranış yönünden uyumsuz olur. Eğitim sevgi ile birleştiği zaman çocuğun yetenekleri en iyi biçimde işlenir, çocuk güven duygusu kazanır, toplumla uyumlu bir birey olur."* (Akın, H. 2009: 3).

Bu yüzden çocuğun eğitimi aslında okul öncesinden çok daha önceki süreçte çocuğun doğmasıyla birlikte ailede başlar. Çalışmamızda eğitim romanı olan iki farklı romanın incelemesi yapıldığından eğitim romanı kavramının ne olduğunu bilmek gereklidir. Çalışmamızın devamında "eğitim romanı kavramı" ele alınacaktır.

4.1.1. Eğitim Romanı Kavramı

> *"Sözcük anlamı olarak eğitime değinmek, eğitim romanı türünün tanımını yapma konusunda giriş niteliğini taşıyan bir ön basamak olabilir. Ancak eğitimin sözcük anlamını bilmek, tür tanımı yapmak için tek başına yeterli olmaz. Bugün dünyada, eğitim romanı türüne çok farklı açılardan ve çok farklı kıstasları temel alarak yaklaşmak olasıdır. Bunun için söz konusu roman türünün taşıdığı özellikleri de göz önünde bulundurmak gerekir, çünkü eğitim romanı kavramı özde çok boyutlu ve çok kompleks bir kavramdır" (Dalım, Ü.Ç. 2003, 11).*

Tezde amacımız eğitim romanı kavramına detaylı bir açıklama getirmek değildir. Daha ziyade eğitim romanının eserlere nasıl yansıdığını, karakterlerin eğitim

romanı kahramanları olarak karşılaştıkları zorluklar, bu zorluklarla nasıl mücadele ettiğidir. Yine de konunun anlaşılması için kısada olsa eğitim romanı kavramının tarihçesine dair bilgimizin olması sağlıklı olacaktır. *"Eğitime insanların biçimlenmesinde gerekli olan dinsel boyut yüklenmişti, insanın eğitilip gerçek anlamda insan olabilmesi için yaratıcıyı ve onun özelliklerini kendisine örnek alabilmesi gerekiyordu"* (Selbmann, R. 1994: 1). 18 yüzyıla kadar *"yalnızca teolojik anlamlarla yüklü olan eğitim kavramına ilk olarak 18. Yüzyıl ortalarında dünyevi anlamlar yüklenmeye başlamıştır. Eğitim artık "yaratıcının" insan üzerindeki etkisini değil, insan-doğa ilişkisine yönelik bir gücü dile getirmekteydi. Dilbilimsel açıdan bir anlam değişimi geçiren eğitim, 18. yüzyılın temel nitelikteki pedagojik içerikli kavramlarının başında gelmeye başlamıştır"* (Ünal, D.Ç. 2003, 10). 18. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise "*artık eğitim denilince gençlerin eğitilmesi anlaşılmaktaydı"* (Kluge, F. 1989: 85). *"Bu yüzden eğitim (Alm. Bildung), yetiştirme (Alm. Erziehung) ve gelişme (Alm. Entwicklung) ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır"* (bkz. Ünal, D.Ç. 2003: 11.12). *"Benzeri bir eğilimi bugün Türk dilinde de görmemiz olasıdır. Türkçede eğitim, Almanca'ya koşut olarak 'herhangi bir kimseyi eğitmek (=bilgi, beden ve ahlakça gelişmesini sağlamak), yetiştirmek işi, terbiye"* (Ünal, D.Ç. 2003: 11) anlamında kullanılmaktadır.

"Eğitim romanı, oluşum romanı ve gelişim romanı olarak da adlandırılan Bildungsroman, özellikle 19.yüzyıl Avrupa edebiyatlarında görülen önemli bir roman türüdür" (Turan, Y.Z. ve Çolak, T. 2016: 1). "Bildungsroman ve Erziehungsroman ―oluşum romanı ya da ―eğitim romanı'na işaret eden Almanca terimlerdir" (Turan, Y.Z. ve Çolak, T. 2016: 2). Bu her 3 roman türünün en belirgin özelliği, ortak noktası, kahramanın gelişim öyküsünün anlatılıyor olmasıdır.

Eğitimin, sözlük anlamı açısından uğradığı değişim, doğal olarak edebi düzlemde de yansımasını bulmuştur. O günkü koşullarda bireyin eğitimine öncelik tanıyan Alman düşünür ve yazarların verdiği ivmeyle, kişinin yaşamı içerisinde geçirdiği kimlik bulma sürecini konu alan eğitim romanı türü edebiyat düzleminde

yerini aldı. Bu bağlamda Christoph Martin Wieland, "Agathon'un Öyküsü" (1767) adlı romanıyla, geleneksel eğitim romanının tohumunu atan kişi olmuştur" (Ünal, D.Ç. 2003: 270). ***"****Eğitim romanı sonunda kişiliğini bulan kahramanın ruhsal gelişimini insancıl bir açıdan göz önüne sererken, gelişim romanında kahramanın yaşamda izlediği yol genel hatlarıyla, iç dünyasının irdelenmesinden çok sosyal ve kültürel açıdan, dış dünyayla olan çatışmaları ve sorunları açısından ele alınır. Bildungsromanın kahramanından ayrılır. Bildungsroman, genellikle kahramanın çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemini kapsarken, gelişim romanında kahramanın yaşamından belirli bir kesitin işlenmesi mümkündür. Gelişim romanında roman kahramanı, genellikle ele alınan gelişim sürecinin kapsamı ve niteliği ile Bildungsromanın kahramanından ayrılır"* (Ünal, D.Ç. 2003: 15). Gelişim romanı eğitim romanının alt kategorisi olarak kabul edilmektedir. Bu da Goethe çağında geçerlilik kazanmıştır. Marianne Hirsch eğitim romanı'nın tanımını "*Tür olarak eğitim romanı"* adlı kitabında şu şekilde vermektedir:

> *"Genel olarak tek bir bireyin yetişip sosyal bir düzen içerisinde gelişmesini ele alır. Söz konusu yetişme süreci, hem yaşamda geçirilen bir çıraklık dönem*ini *hem de toplum içerisinde anlamlı bir biçimde var olabilme arayışını içine alır. Kahramanın yolculuğa çıkması için gerekli ivmeyi ise, ev veya aileden uzaklaşmasına yol açacak bir olayın gerçekleşmesi oluşturur. Olgunluk süreci ise uzun, zor, aşama aşama ilerleyen, kahramanın gereksinimleriyle sosyal düzenin yönlendirdiği bakış açıları ve yargılamalar arasında sıkışıp kaldığı bir zaman kesitidir. Sonuç olarak, söz konusu sosyal düzenin taşıdığı normlar ve değer yargılarıyla barışan kahraman, topluma da entegre olur. Eğitim romanları genellikle, kahramanın kendisi ve toplumdaki yeni yeri ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmelerle sonuçlanır"* (Hader, S. 1996).

Çalıkuşu romanında Feride'nin çektiği zorluklar hikaye edilmektedir ve kitabın kapak kısmında *"farklı kültürden gelen genç, yalnız ve bağımsız bir kızın toplumsal yaşamdaki zorlukları çatışan değer yargıları, karşısına dikilen çıkar ilişkileri,*

Feride'nin iç dünyasındaki fırtınalar ve derin yalnızlık" (Güntekin, R.N. 1936) olarak ifade edilmiştir. Anadolu'ya öğretmen olarak gitmiş ve hem öğretmenlikte hem de göreve atanmada farklı zorluklar yaşamıştır. *"Romanın sonunda kahraman, içinde bir yer edinmek için çabaladığı toplum tarafından kabul edilmekte ve bunun sonucunda bu tür eserlerin sonu genellikle mutlu son ile bitmektedir"* (Turan, Y.Z. ve Çolak, T. 2016: 2). Eserin sonunda Feride tekrar Tekirdağ'a en başa dönerek Kamran ile evlenmiş eser mutlu sonla bitmiştir. Eğitim romanları özellikleri açısından bakıldığında farklı yerlerde farklı yazarlar tarafından yazılmış olsa da kendi aralarında farklılıklar gösterebilir. Hermann Hesse'nin romanıda tam tersine Hans'ın boğularak ölmesi ile sonuçlanmıştır. Aynı şekilde Hans'ın kasaba halkının kendisinden beklentileri doğrultusunda omzundaki başarı yükü vardır. "*İçedönük ama çok yetenekli bir genç olan Hans, devletin açtığı yatılı okul sınavına katılabilecek tek adaydır. Tek hedefi küçük düşmemek, ailesini ve çevresindekileri hayal kırıklığına uğratmamaktır" (Şipal, K. 2019). "Bu roman türünde asıl vurgulanmak istenen, kahramanın bireysel olarak bir eğitim ve yetişme sürecinden geçerek hem duygusal bir olgunluğa ulaşmasıdır"* (Turan, Y.Z. ve Çolak, T. 2016: 2). Eğitim romanında seçilen kahramanlar gelişigüzel, alalade kişiler değildir. Seçilen kahramanların aşması gereken zorluklar, üstesinden gelmesi gereken sıkıntılar vardır. Böyle kahramanların olmadığı yerde eğitim romanından bahsetmek söz konusu olamaz. Bu yüzden hiç bir zorluğun üstesinden gelmeyen, zorluklar karşısında başarı göstermeyen kahramanlar eğitim romanı kahramanı olarak değerlendirilemez. Bu yüzden romanda anlatılan olaylar roman başkahramanın etrafında gerçekleşen olaylardır. Roman kahramanı farklı yerlerde, farklı mekanlarda bulunur ve bulunduğu yerlerde yaşadığı zorluklarla mücadele eden biri olarak karşımıza çıkar. Feride'nin hikayesi ise romanın arka kapak kısmında şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: *"Fransız Lisesi mezunu gencecik, delişmen bir kız olan Feride'nin serüveni, yaşadığı bir hayal kırıklığı sonrasında nişanlısını, ailesini İstanbul'da bırakarak Anadolu'nun küçük bir köyüne Öğretmen olmasıyla başlar. Daha sonra bu köyü diğer kasabalar, şehirler izler"* (Güntekin, R.N. 1922). *"Bir romana eğitim romanı denmesi için gerekli olan bir başka öğe, kahramanın çıktığı yolculuğun romanın dokusuna işlenmesidir. Bu yolculuk, kendi*

özel dünyası ve aile yaşamından çıkıp anne-babasının korumasından uzaklaşmış bir kahramanın yaşamın içine yaptığı bir (...) yolculuk olarak düşünülmektedir" (Ünal, D.Ç. 2003: 13). Henüz 15 civarı yaşlarında olan Hans gibi çocuklar için çocuklarını yatılı okula bırakmak ailelere zor gelmektedir. Anne ve babasının koruması altında olmadan yaşamın içine bir yolculuğa girerler. Hans okula yatılı olarak başlamak için geldiğinde hem okula onun gibi gelen öğrencilerin hem de velilerinin heyecanını, üzüntüsünü görür. *"Veda edip ayrılmak, kendisinden çok annesine güç geliyor gibiydi"* (Şipal K. 2019: 71). Feride de apar topar gece yarısı evden kaçarak nerede kalacağını bile bilmeden yaşamın içine doğru bir yolculuğa başlamıştır. Yanına sığındığı Gülmisal Sultan'a endişesini *"Dün gece köşkten nasıl kaçtığımı, bir daha ölünceye kadar oraya dönmeyeceğimi söylediğim vakit telaşa düştü"* (Güntekin, R.N. 1922: 155) sözleri ile annesi gibi gördüğü teyzesinin korumasından nasıl uzaklaştığını dile getirmiştir.

Eğitim romanlarının bir özelliğide kahramanların istedikleri yere ulaşabilmeleri için yanlışlar ve yanılgılara düşmeleridir. Bu yanlış ve yanılgılar kahramanın kişilik gelişimi ilerledikçe düzelecektir. Ama kişilik gelişiminin düzelebilmesi içinde kişinin eğitim almaya uygun özelliklere sahip olması, buna gereksinim duyması gerekmektedir ki karşısına çıkan sorunlara karşı gelişen kişilik özellikleriyle yeni çözümler bulabilsin veya üretebilsin. Ama bu durumun tam tersi olan, sosyal hayatta yerini garantilemiş, eğitim almaya ilgili ve elverişli olamayan kişiler tabiki eğitim romanlarının ana kahramanları olamazlar. Çünkü bu kişiler zorluklar karşısında çözüm bulmaya ihtiyaç duymayacaklardır.

> *"Eğitim romanı kişisinin eğitilmeye uygun özelliklere sahip olması ilkesi, özellikle 18. yüzyıldan bu yana eğitim sürecinde temel sorun olarak görülmektedir. Çünkü kişi ancak bu sayede örnek bir karakter kazanabilecektir. Başlangıçta kendi kişilik özellikleri konusunda hiçbir düşünceye sahip olmayan kahraman, yaşamıyla ilgili bir takım kararlar alıp*

bunları gerçekleştirmek için yola koyulduğunda kendi kişiliğinide tanımaya başlar" (Ünal, D.Ç. 2003: 21).

Feride öğretmen olarak Zeyniler köyüne tayin olup okulu ilk gördüğünde okulun fiziki durumunun çok kötü olmasından dolayı oldukça hayal kırıklığı yaşar. Ama zaman içerisinde duruma alışır. *"Mektebe günden güne daha fazla ısınıyorum. Viran dershane de adeta temiz ve sevimli bir şekil aldı"* (Güntekin, R.N. 2005: 197) diyerek okulu ve öğrencileri beğenmeye başladığını ifade eder. Feride artık kendi ayaklarının üstünde durması gerektiğinin farkındadır. Feride Anadolunun birçok yerine tayin olmuş ve her gittiği yerde türlü sıkıntılar yaşamıştır. Aslında bu durum göze olumsuzluk gibi görünsede her zorluk Feride'ye farklı bir tecrübe kazanmıştır. Ve bu durumda Feride'nin hem kişilik kazanmasına hem de olaylar karşısında muhakeme yeteneğinin gelişmesine neden olmaktadır.

"Geleneksel eğitim romanının kahramanlık özelliklerine şematik bir bakış açısı gerçekleştirecek olursak, ilk önce dikkatimizi çeken kahramanın genellikle erkek olduğudur" (Ünal, D.Ç. 2003: 27). Eğitim romanı kavramı ilk olarak Goethe zamanında Almanya'da ortaya çıktığından Almanya'da verilen eğitim romanlarına baktığımızda bu durumun böyle olduğunu görürüz. Ama tezimizde incelediğimiz Çalıkuşu eserinin ana kahramanı Feride bir kızdır. Zaten bu durum istisnasız her romandaki ana karakterin erkek olduğunu anlamına da gelmemektedir. Bazı romanlarda da kahramanlar Çalıkuşu'nda olduğu gibi bir erkek değil, kızdır.

Romanlar edebi dili ve üslubu ile eleştirel bir bakış açısı içerisinde yazıldığı dönemin önemli olaylarını günümüze taşıyabilme özelliğine sahiptir. Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanları gibi diğer romanlarında "tarihi bir belge" niteliği taşımadığını ancak tarihe ışık tuttuğunu ve o yolda yürüyenlerin yolunu aydınlattığını bilmemiz gerekir. "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanları gibi eğitim romanı (Alm. Bildungsroman) olarak hem Türkiye'de hem de Almanya'da bu türe örnek

eserler mevcuttur. Eğitim romanı türüne örnek olan eserlerin hangileri olduğu araştırılmış, akademik çalışmalardan istifade edilmiş ve şu eser isimlerine ulaşılmıştır.

Türk yazarlar tarafından yazılan romanlar:

- Rıfat ILGAZ - Hababam Sınıfı
- Reşat Nuri GÜNTEKİN - Yeşil Gece
- Fakir BAYKURT - Onuncu Köy
- Cevdet KUDRET - Havada bulut yok
- Orhan PAMUK - Sessiz Ev
- Oğuz ATAY - Bir bilim adamının romanı
- Kemal TAHİR - Bozkırdaki Çekirdek
- Ahmet Hamdi TANPINAR - Sahnenin Dışındakiler (Toyran, M. 2015: 236-239).

Alman yazarlar tarafından yazılan romanlar:

- Martin Wieland - Agathon'un Öyküsü (1767) (Ünal, D.Ç. 2003: 270).
- Johann Wolfgang von Goethe - Wilhelms Meisters Lehrjahre (Wİlhelm Meister'in Çıraklık yılları) - (1795-1796)
- Gottfried KELLER - Yeşil Heinrich
- Adelbert STİFTER - Der Nachsommer
- Thomas MANN - Der Zauberberg (Hayashi, H. 2005: 3-7).
- Hermann Hesse - Das Glasperlenspiel (Aytaç, G. 1999: 277 akt. Demirel, A. 2016: 3)

Çalışmamızın bir sonraki bölümünde "Ailede Eğitim" kavramı ele alınacaktır.

4.2. Ailede Eğitim

"Gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlayan bireylerin yetişmesinde ailenin büyük bir rolü vardır. Bireylerin ilk eğitimlerini ailede aldıkları düşünüldüğünde aile eğitiminin önemi kendini göstermektedir" (Özel, E. ve Zelyurt H. 2016: 11). İnsanların eğitimleri elbette ilk olarak ailede başlar. Ama hayatının devam eden kısmında eğitimine okulda devam edecektir. Özkanlı (2009) çocuğun aile dışında ne gibi davranışları edindiklerine dikkat çekmiştir.

"İnsanlar, ilkokulu olan aile ocağında hayatı, olayları ve insanları öğrenirler. İlk tepkilerini, kabul ve retlerini aile içinde yapar, iyiyi-kötüyü, güzeli-çirkini, doğru-yanlışı burada öğrenirler" (Özkanlı, A. 2009). İnsanın öğrendikleri günlük yaşantısında karşısına çıkacak ve iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlışı zaman içerisinde görmeye başlayacaktır. Fidan ve Erden (1993) öğrenilen ve karşıdaki insanın davranışına karşı verilen tepkinin ilk başlarda taklit olduğunu söyler.

"Aile çocuğun doğuştan üyesi olduğu en küçük toplumsal kurumdur. Çocuk ilk toplumsal davranışları aile üyeleri ile etkileşim kurarak ve onları taklit ederek öğrenmektedir" (Fidan ve Erden, 1993: 85). Bu yüzden çocuğun ailede ve okulda aldığı eğitimin birbirinden bağımsız olduğu unutulmamalıdır.

"Eğitim çocuğun doğmasıyla ailede başlar, okul içinde ve sosyal çevrede yapılan eğitim ve öğretimle yaşam boyu devam eder. "Geniş anlamıyla eğitim ve öğretim bireye, aileden, bütün insanlığa ve evrene doğru yayılıp gelişen sevgi ve bilgiyi aktarır. Eğitimin amacı seven, sayan, güvenli, bilgili, başarılı, verimli ve doyurucu bir yaşam sürecek kişiler yetiştirmektir" (Yavuzer 1982: 244). Bireyin her ne kadar yaşamı boyunca eğitiminde onun hayatına dokunacak önemli kişiler gelip geçecek olsada "Bireyi hayat boyu yönlendirecek en etkili ve kalıcı eğitim aileden alınır" (Akın, H. 2009: 2). Eğitim ilk önce ailede başlar. Ama burada da ailelere önemli

rol düşmektedir. Aileler çocuklarını eğitirlerken çocuklarının içinde bulundukları durumu bilmeliler ve çocuklarını takip etmeliler. Çocuklarının nasıl desteklenmesi gerektiğini bilirlerse ve bu duruma uygun tutumu sergileyebilirlerse çocuklarının eğitimine daha fazla fayda sağlamış olurlar. Bu yüzden aile içerisindeki ebeveyn-çocuk ilişkisi ne kadar sağlıklı olursa bu da çocuğun akademik başarısına olumlu katkı sağlar. Bu manada eğitimde ebeveynin rolünü daha yakından açıklamakta fayda vardır.

4.2.1. Eğitimde Ebeveynin Rolü

"Günümüz çocuklarının, ebeveynlerinin çocukluklarından çok farklı bir dönemde yaşaması, buna bağlı olarak da istek ve gereksinimlerinin farklı olması anne babaları, birçok konuda ne yapacağını bilemez hale getirmiştir. Bu sebeple ebeveynlerin kendilerini geliştirmeye, yenilemeye, çocuklarını daha iyi tanımaya ve çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirmeye ihtiyaçları vardır" (Özel, E. ve Zelyurt H. 2016: 11). Gelişen ve bununla birlikte de değişen dünyamızda hiçbir şey eskisi veya bir önceki gibi kalıp yerinde saymamaktadır. Bu değişiklik insanlar üzerinde de farklılıklara neden olmamaktadır. 20 yıl önceki çocukların gereksinimleri ile günümüz çocuklarının gereksinimleri aynı değildir. Bu ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmelerindeki davranışlara yansımaktadır.

Çocuğun doğduğu andan itibaren kendini, hayatı, çevresindeki bireyleri tanımaya başladığı, ilk deneyimlerini edindiği, daha güzel bir ifade ile eğitimini aldığı ilk kurum ailedir. Doğduğu andan itibaren kişiliği gelişen çocuğun doğru bir şekilde yönlendirilmesi ailenin görevidir. İnsan eğitimi süresince Matematik, Fen, Türkçe, Yabancı Dil vb. birçok alanda eğitim alır. Ama çocuğun okul eğitiminin yanı sıra çocuğun ahlaki olarak da eğitilmesi gerekir. Doğru-yanlış, iyilik-kötülük … gibi ahlaki değerlerin öğretilmesine çok önem verilmesi, azami derecede dikkatli olunması, hatta ebeveynlerin bunları davranışlarına yansıtması gerekir. Çünkü o yaştaki bir çocuk kitap okuyarak değilde çevresinden görerek taklit ederek öğrenir. Bu konuda

ebeveynlere çok iş düşmektedir. Eğer bu değerler hakkıyla çocuklara verilmezse asıl olması gereken o erdemli duruş/insan duruşu ileride bir yerde bozulur ve sonra o duruş kaybolur. Bu yüzden ebeveynler attığı her adıma, her davranışa dikkat etmeli. Çünkü ebeveynler çocuğun örnek aldığı yegane kişilerdir.

Çocuk ilk eğitimini ailede alır. Bu eğitim bebeklikte çocuğa rehberlik etme ve yönlendirme ile başlar. Daha sonra aileler çocuklarını doğruya göre yönlendirip, rehberlik etme gayreti içerisinde olurlar. Ama çocuğun yaşı ilerleyip kişiliği oturmaya, kendi isteklerinin farkına varıp isteği doğrultusunda kendi seçimini yapabilecek olgunluğa eriştiğinde ailelerin yönlendirdiği biçimde gitmeyebilir. Hans içinde durum bu şekildedir. Tek amacı başarılı olmak ve ailesini sevindirmektir. Küçük bir kasabada yaşadığı ve kendi kişiliğinin henüz farkında olmadığı için ailesi ve çevresinin etkisindedir. Hans'ı çevresi yönlendirmektedir. Küçük bir kasabada yaşadığı için kasabadakilerde Hans'ın başarısı ile kendi mutluluklarını tatmin etmek istemektedirler. Bu yüzden Hans'ın tek şansı vardır.

> *"Hans'ı nasıl bir geleceğin beklediği ortadaydı, önceden belli bir şeydi bu, çünkü Schwaben topraklarında varlıklı Ailelere mensup yetenekli çocukların izleyeceği bir tek yol vardı ve daracık bir yoldu bu: devlet yatılı sınavını verip manastır okuluna, oradanda Thübingen'deki yüksek okula gitmek ve burayı bitirdikten sonra ya rahipler ya da öğretmenler topluluğu arasına karışmak"(Şipal, K. 2019: 12).*[6]

Hans'ın tek amacının başarılı olmak ve ailesini sevindirmek olması elbette kötü bir şey değildir. Ama çocuğun kişiliğinin gelişmesi ile birlikte dünya görüşünün kendine göre farklılaşacağı kaçınılmazdır. Çocuğun istekleri ile ailesinin ve çevresindekilerin istekleri aynı doğrultuda olmayabilir. *"Toplumun beklentisine katı bir biçimde uyması beklenmiş ve kendi seçimini yapmayı öğrenememiş bir çocuk"*

[6] Kamuran Şipal çevirisinden alınmıştır

(Geçtan, E. 1993: 191) gelişimini de sağlıklı bir biçimde tamamlayamamış demektir. Çocuk kendi seçtiği yoldan gittiği zaman ancak mutlu olabilir. Aksi olduğu taktirde çocuğun seçmiş olduğu meslekte ileriki hayatında kendisine zulüm ve eziyet olacaktır. Mutlu olmayacaktır. Dolayısıyla bu da ne mutluluk ne de başarı getirecektir. Hans sınava girip başarılı olduktan sonra okula kayıt yaptırır, dersler başlar ama Hans zamanla aslında okulun dışarıdan göründüğü gibi olmadığını görür. Kendi kişiliğini de tanımaya başlayan Hans Manastıra ait olmadığını, orada okumak istemediğini fark eder. Hans'ın oraya ait olmadığını hissetmesinin ve bu kişiliğinin ortaya çıkmasının aslında Heilner ile ortaya çıktığını görüyoruz. Hans önceden daha sessiz sakin biridir. Ama Heilner ile beraber artık sorgulayan düşünce dünyası daha değişen biri olmuştur. Tek tip bir modelle okul ne isterse onun yapılmasını isteyen öğrenciler yetiştirmektedir. Devlete bağlı tek tip birey yetiştirmek isteyen bu okul hem bireyin ruhsal gelişimini engeller ve aynı zamanda da sosyal hayattan koparır. Bununla birlikte artık kişide kendine/kişiliğine yabancılaşır. *"İyi bir eğitimden beklenen, bireyin zihinsel gelişimi sağlanarak karşılaştığı bütün problemleri kendi çabası ile çözebilme alışkanlığını kazanması ve uygun bir dünya görüşünü geliştirmesidir"* (Maboçoğlu, M. 1995:21). Aslında Hans'ın babası bütün bunları hep iyi niyetle yapmaktadır. Güzel bir işi olsun, güzel hayat standardı olsun düşüncesiyle yapmaktadır. Ama Hans daha sonra kendi kişiliğini tanıyan böyle bir hayat istemediğini fark edince farklı sonuçlara yol açar. Bu da Hans'ın derslerindeki başarısını etkiler, ders başarısının düşmesi okuldan atılmasına sebep olur. Bu yüzden ebeveynlere düşen çocuğun kendisini tanımasına yardımcı olmak, isteklerini dikkate almak ve bununla beraber çocuğun istekleri doğrultusunda onun gelişimine katkı sağlayacak pozitif adımlar atmak. Ebeveynler tarafından önemsendiğini hisseden çocukta hem hayata daha bağlanır hem de öz benliğini daha iyi tanır. Bu yüzden ebeveynlerin çocuğun okuldaki eğitiminin de takipçisi olmaları akademik başarıya istendik yönde olumlu fayda sağlayacaktır. Tezimizin gelecek bölümünde okulda eğitim konusu ile devam edilecektir.

4.3. Okulda Eğitim

Çocuğun kişilik gelişiminin ilk başladığı yer ailedir. Kişilik gelişiminde aile dışında rol oynayan önemli faktörler vardır. Okulda bu önemli faktörlerdendir. Çocuk ilgi isteyen, ilgilenilmesi gereken bir varlık olduğundan sonraki adımlarda da aile ve okul ilişkisi çocuğun gelişmesine katkı sağlayan unsurlardandır. Çocuğa gösterilen ilgi ve alaka neticesinde çocuğun sosyal, kültürel ve psikolojik gelişimi uzun yıllar sonrada bundan etkilenecektir. Bu bağlamda da çocuğun kişiliğinin oluşmasında ve şahsiyetini bulmasında çevresel faktör olarak okul ve okulda aldığı eğitim son derece önemli ve takibi hususi dikkat gerektiren bir meseledir.

Çocuğun evde anne babası ile başlayan eğitimi belirli bir yaşa geldikten sonra okulda, toplum içinde devam eder. Bu süreçte çocuk hem sosyal çevreyi tanır ve aynı zamanda sosyal hayata adapte olur.

"Eğitimin karakteristik özelliklerinden birisi toplumsal olmasıdır. Her ülkenin eğitimi o ülkenin sosyal şartlarına ve toplumun temel özelliklerine bağlıdır. Bütün toplumlar gelişmişlik bakımından hangi seviyede olursa olsun kendi devamlılığını sağlamak için insanlarını yetiştirmek ve eğitmek zorundadır" (Akın, H. 2009: 2). Tezimizin bir sonraki bölümünde "Türkiye'deki eğitim sistemi ve eğitim geçmişi" incelenecektir.

4.4. Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Eğitim Geçmişi

Bu bölümde Osmanlı Dönemindeki eğitim ve eğitim sistemi anlatılacaktır. İlk önce Türk okullarında eğitim başlığı altında konuya kısaca değinilecek ve daha sonrasında Osmanlı Döneminde eğitim ve Cumhuriyet Döneminde eğitim başlıkları altında konu daha detaylı anlatılacaktır. Böylece eserleri ve eserlerin içindeki eğitim

olgularının anlaşılması, açıklanması ve yorumlanması daha kolay olacaktır. Tezimizin devamında ilk olarak "Türk okullarında eğitim" konusu ele alınacaktır.

4.4.1. Türk Okullarında Eğitim

Osmanlı Dönemindeki eğitim sistemi ile Cumhuriyet Dönemindeki eğitim sistemi birbirinden farklılık göstermektedir. Her devlette olduğu gibi Osmanlı Devletinde de eğitim sistemi değişikliğe uğramış ve Tanzimatla birlikte yenilikler yaşanmıştır. Eğitim kurumları Sıbyan Mektebi, Medrese, Saray Mektebi ve ilerleyen yıllarda açılan Rüştiye, Sultani, İdadi gibi eğitim kurumlarına sahip olan *"Osmanlı Devleti, Tanzimatla birlikte eğitimde Batılılaşma gayreti içine girmiş, eskiden beri devam eden medrese eğitiminin yanında modern yöntemlerle öğretim yapan okulları açmaya başlamıştır"* (Akın, H. 2009: 4). Ülkemizde yabancı dil eğitimi ve öğretimi yapılan örgün ve yabancı eğitim kurumları cumhuriyet öncesinden bu zaman kadar vara olmaya devam etmişleridir. Gerek devlet okullarda gerek diğer ülkelerin ülkemizde açtığı kurumlarda yabancı dil eğitim ve öğretimi devam etmektedir. Tezimizin konusu olan "Çarklar Arasında" romanın ilk hali Hermann Hesse tarafından Almanca olarak kaleme alınmıştır. Bu konuda da ülkemizde eğitim kurumlarında yabancı dil olarak eğitim ve öğretimi yapılan Almanca'nın ülkemizde nasıl bir geçmişi olduğu hakkında bilgi sahibi olmak faydalı olacaktır. Ayten Genç 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisinde yayınlanan *"İlk- Ve Ortaöğretim Okullarında Almanca Öğretim Programları"* adlı makalesinde şu şekilde bahsetmiştir: (bkz. Genç, A. 2003: 186)[7]

> *Cumhuriyet öncesi ve sonrası ülkemiz örgün eğitim kurumlarındaki Yabancı DİIl eğitimi Cumhuriyet öncesine zamana kadar uzanmaktadır. Fakat*

[7] Konu hakkında daha detaylı bilgi için (bkz. Ayten Genç "İlk- Ve Ortaöğretim Okullarında Almanca Öğretim Programları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 24, Ankara 2003, s. 186-195.

diğer ülkelerle olan çeşitli sebeplerden dolayı eğitim kurumlarındaki Yabancı dil eğitimi bazen Fransızca bazende İngilizce olmuştur. Yalnız Almanca öğrenen sayısında zaman zaman artış gözlensede diğer dillerin önüne geçememiştir. Ama Cumhuriyet dönemi ile birlikte İngilizce, Almanca ve Fransızca sürekli eğitimi ve öğretimi devam eden diller olarak devam etmiştir.

"1933 yılında üniversitelerde bir çok Alman profesörün çalışması›, ortaöğretimde Almancanın öğretiminin önem kazanmasına ve Almanca derslerinin yeniden yap›lanmas›na yol açmıştır. (...) 1934-35 öğretim yılında uygulamaya geçirilen lise Almanca öğretim programında ağırlık edebi eserlerin okunması, anlaşılması ve tercümesine verilmiş; okuma, dilbilgisi ve yazma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır"(Genç, A. 2003: 188).

Günümüze gelene kadar eğitim kurumlarındaki Almanca öğretim programı değişikliğe uğrayarak uygulanmaya devam etmiştir. *"Ancak 1990 yılında iletişimsel yaklaşıma göre ortaokul Almanca öğretim programı, geliştirilerek uygulamaya girmiştir"* (Genç, A. 2003: 190). Günümüzde de devlet ve özel eğitim kurumlarında Almanca eğitim ve öğretimi devam etmektedir. *"... 2000'li yıllarda halen İlköğretim 6., 7., ve 8. sınıflar için Almanca öğretim programları olarak yürürlüktedir"* (Genç, A. 2003: 190).

Türkiye'de osmanlı dönemi ve cumhuriyet dönemi eğitim sistemi birbirinden farklılık göstermektedir. Çalışmamızın devamında ilk olarak "Osmanlı döneminde eğitim" konusu ele alınacaktır.

4.4.1.1. Osmanlı Döneminde Eğitim

"Osmanlı Döneminde kullanılan "Mektep" kelimesinin kökü Arapça "ketebe" kökünden gelmektedir. Arapça "ketebe" kökünden gelen mektep kelimesi, yazı yazmanın öğrenildiği yer anlamına gelmektedir" (Brunot, 1988: 652). Osmanlı

Döneminde çocuklar 5-6 yaşlarından itibaren 11-12 yaşlarına kadar şimdiki ismiyle daha çok Sıbyan Mektebi diye bilinen okullara gitmişlerdir. Sıbyan Mekteplerindeki öğretimin temelini Kur'an okuma oluşturmuştur. Sıbyan Mekteplerinin en büyük özelliği ise öğrencilerin birbirlerine sevgi, büyüklerine saygı göstermeyi, toplum düzenini öğrenmeleri ve dini kurallar içerisinde yetiştiriliyor olmalarıdır. *"Altı-yedi yaşındaki çocukların on bir - on iki yaşlarına kadar sıbyan mekteplerine gitmeleri zorunlu idi"* (Akın, H. 2009: 4). *"II. Mahmut, 1824'te Talim-i Sıbyan hakkında yayınladığı bir fermanla ilköğrenimi zorunlu kılmıştır"* (Berkes, 1978: 178). Bu karar dönemin sosyo-ekonomik şartları ve ulemanın baskısı sonucu başarısız olmuştur. *"Sıbyan okullarının bütün giderleri mahalle ve köy halkı tarafından karşılanmıştır. Bu durumda devletin, bu yöntemle halkın da eğitim meselesiyle bir anlamda ilgilenmesini sağladığını belirtmek mümkündür"* (Toprak, G.N. 2008: 8). Sıbyan Mektebinden mezun olan öğrenciler eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmek için Sıbyan mektebinin bir üst kademesi olan şimdiki sistemde ilköğretim okullarının ikinci kademesine denk gelen rüştiyelere devam ederlerdi. Eğitimini devam ettirmek isteyen herkes için günümüzde olduğu gibi bir üst kademeler hep var olmuştur. Rüştiyelerden sonra idadiler günümüz lise dengi okullardır.

> *"İdadîlerde verilen öğretimin yeterli olmadığı, yüksek öğretime devam eden öğrencilerin çok eksikle bu okullardan mezun olduğu ortaya çıkınca 1868 yılında Fransızların desteğiyle tamamen Batılı tarzda öğretim yapan sultanîler açıldı. Bu okullarda Müslüman ve gayrimüslim çocuklar birlikte öğrenim görmekteydiler. Bu okulların öğretim süresi beş yıldır ve modeli Fransız liselerinden alınmıştı" (Akın, H. 2009: 5).*

Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı Çalıkuşu romanında da *"Fransız Lisesi mezunu gencecik, delişmen*[8] *bir kız olan Feride'nin serüveni, (...), ailesini İstanbul'da*

[8] delice davranışları ve tavırları olan, delidolu, şımarık kimse.

bırakarak Anadolu'nun küçük bir köyüne öğretmen olmasıyla başlayan" (Güntekin, R.N. 1922)[9] macerası ve yaşadıkları anlatılır.

"Medreseler Osmanlı İmparatorluğu'nda, kuruluşundan sonlarına kadar en yüksek derecede öğretim yapan tek kurum olmuştur" (Toprak, G.N. 2008: 8). Osmanlı Döneminde ilk Medrese Orhan Bey tarafından İznik'te yaptırılmış ve Osmanlı İmparatorluğu boyunca diğer padişahlar tarafından da kendi adıyla anılan medreseler ve farklı eğitim kurumları yaptırmışlardır. Çalışmamızın devamında "Cumhuriyet Döneminde Eğitim" sistemi incelenecektir.

4.4.1.2. Cumhuriyet Döneminde Eğitim

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte *"Eğitim sistemimizin ne tür amaçlara dayanacağı, nasıl bir zemine oturtulacağı ve nasıl bir gelecek yetiştirmesi gerektiği üzerine, milli eğitim sisteminin üç temel hedefe yöneldiği görülmektedir"* (Toprak, G.N. 2008: 45). Bu hedefler şunlardır;

1. Milli kültür birliğini sağlamak,
2. Vatandaşlık eğitimini ve ilköğretimi yaygınlaştırmak,
3. Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu eğitilmiş insan gücünü yetiştirmektir (Budak, Ş. 2003: 1).

Cumhuriyet kurulduğunda okuma-yazma oranı özellikle kadınlar arasında düşüktü. *"Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında eğitim politikasının temelini "tüm bireylere okuma-yazma öğretmek" hedefi oluşturmuştur"* (Toprak, G.N. 2008: 49). *"1928 yılında Latin Alfabesi'nin kabul edilmesinin sonrasında, yeni alfabenin öğretilmesi ve okuma-yazma oranını artırmak için 24 Kasım 1928'de ilk Millet*

[9] Romanın arka kapak kısmından alınmıştır.

Mektepleri Talimatnamesi Resmi Gazetede yayınlanmıştır" (Arıbaş ve Koçer, 2008: 229)". Yayınlanan bu talimatname ile birlikte resmi olarak ülke genelinde okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Yayınlanan talimatname ile ülke çapında genişleyen bu okuma-yazma seferberliği kendini gazetelerde, devlet dairelerinde göstermiştir. Gazeteler Latin harfleriyle basılmaya başlanmış, devlet dairelerinde resmi yazışmalar Latin harfleriyle yapılmaya başlanmıştır. *"Böylece ilk beş yıl içinde, Millet Mektepleri yaklaşık 1,5 milyon yetişkine okuma ve yazma öğretmiştir"* (Başgöz ve Wilson, 1968: 119).

Ülke genelinde halkın eğitilmesi ve Atatürk ilke ve İnkılaplarının yaygınlaştırılması için *"Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti, 14 Şubat 1932'de Halkevlerini açmaya karar vermiştir"* (İnan, 1980: 12). *"Açılan Halkevlerinin sayılarına baktığımızda ise 1932 ile 1951 yılları arasında 478 Halkevi açıldığı görülmüştür"* (Toprak, G.N. 2008: 50). *"Ayrıca Halkevleri içerisinde çeşitli birimler yer almaktaydı. Bu birimler; Dil, Tarih ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım ve Halk Dershaneleri ve kurslar şeklindedir*" (Dinçsoy, 1995: 44).

1930'lu yıllarda savaştan yorgun düşmüş halkın %90'ı okuma yazma bilmiyordu. Nüfus 16 milyon ve bu nüfusun 12 milyonu ise köylerde yaşıyordu. 40 bin köy var ama köylere eğitimi götürebilmek için yeterli öğretmen yoktu. Sadece 6000 Öğretmen vardı. Türkiye'nin en ücra köyünde şehirdeki imkanlar mevcut değildi. Şehirde yetişen bu öğretmenler köylerde görev yapmak istemiyordu. Böyle bir dönemde kendi ayakları üzerinde durabilecek, bağımsız bireyler yetiştirebilmek için Köy Enstitüleri kuruldu. Atatürk askerlerin eğitimini yaptırdığı çavuşlardan yardım aldı. Orduda çavuş ve onbaşı olarak askerlik yapmış, okuma-yazma bilen 85 kişi köylerinden çağrıldı ve Eskişehir'de eğitime alındı. Eskişehir'de eğitim alıp köylerine geri dönen bu öğretmenler ülkenin kalkınması için köylerinde var gücü ile çalışıp köylerini var gücü ile kalkındırmak için çalıştılar. Dönemin eğitim bakanı Hasan Ali Yücel ülkeyi 21 ayrı noktaya böldü. Tren yoluna yakın yerlere enstitüler kurulacaktı.

21 ayrı noktada kurulan Köy Enstitülerinin isimleri şunlardır: (Ekmekçi, S. 2012: akt. Akyüz, Y. s. 340).

Tablo 1. Köy Enstitüleri[10]

1940'da kurulanlar 1-İzmir-Kızılçullu Köy E. 2-Eskişehir-Çifteler Köy E. 3-Lüleburgaz-Kebirtepe Köy E. 4-Kastamonu-Gölköy Köy E. 5-Malatya-Akçadağ Köy E. 6-Antalya-Aksu Köy E. 7-Ladik-Akpınar Köy E. 8-Adapazarı-Arifiye Köy E. 9-Vakfıkebir-Beşikdüzü Köy E. 10-Kars-Cılavuz Köy E. 11-Bahçe-Düziçi Köy E. 12-Isparta-Gönen Köy E.	13-Balıkesir-Savaştepe Köy E. 14-Kayseri-Pazarören Köy E. **1941'de kurulanlar** 15.Ankara-Hasanoğlan Köy E. 16.Konya Ereğli-İvriz Köy E. **1942'de kurulanlar** 17.Yıldızeli-Pamukpınar Köy E. 18-Erzurum-Pulur Köy E. **1944'de kurulanlar** 19-Ergani-Dicle Köy E. 20-Aydın-Ortaklar Köy E. **1948'de kurulanlar** 21-Van-Erciş Köy E.

Köy enstitülerinde eğitim gören öğrenciler 5 yıl burada okuyacak ve sonra kendi köylerine geri döneceklerdi. Plana göre 1955-1956 Eğitim-Öğretim yılı sonuna kadar okulsuz ve öğretmensiz köy kalmayacaktı. Amaç üretim içinde eğitim - eğitim içinde üretim felsefesiyle yerel aydınlar yetiştirmekti. Yerli aydınlar yetiştirmek yolunda güzel bir ivmeyle ilerleyen Köy Enstitüleri siyasi çıkarlar uğruna ve toprak ağalarının güç kaybetme korkusu yüzünden kötü gösterildi. Köy Enstitüleri ilk

[10] Akyüz, Y. *Türk Eğitim Tarihi, İstanbul* 2008, s. 340

başlarda kapatılmadı ama kuruluş amacından uzaklaştı. Daha sonra 1954 yılında Köy Enstitüleri kapatıldı. Cumhuriyet Döneminde uzun yıllar esaslı bir eğitim-öğretim programı yapılamamıştır. 1954 yılında Köy Enstitülerinin kapatılmasıyla "Şubat 1954'de yayınlanan 6234 sayılı kanunla Köy Enstitüleri, tümüyle geleneksel ilk öğretmen okullarıyla birleştirilmiştir".[11]

1975 yılında kabul edilen Milli Eğitim temel kanunu ile eğitim bugünkü duruma getirilmiştir.

1. Örgün Öğretim
    - Okul öncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim, yükseköğretim
2. Yaygın Eğitim
    - Örgün Öğretim dışında kalan bütün eğitim ve öğretim programları

Çalışmanın devam eden bölümünde bu kısma paralel olarak Almanya'daki Eğitim Sistemi ve Geçmişine vurgu yapılacaktır, böylece eserlerin dönemlerindeki eğitim özellikleri ve çalışmalarımızdaki eserlere yansıması daha anlaşılır olacağı düşünülmketedir. Her eserin kendi döneminde eğitim olgusu izlerini nasıl taşıdığı ve yansıttığı da böylece biraz daha belirgin olacaktır. Tezimizde incelenen eserler eğitim olgularını taşıyan Alman ve Türk romanları olduğundan, gelecek kısımda iki ülkenin de eğitim sistemlerinin hakkında bilgi verilmesi yararlı olacağı düşüncesindeyiz, öncellikle Almanya'nın eğitim sistemi ve geçmişi incelenecektir.

[11] Akyüz, Y. a.g.e., s. 341-342.

4.5. Almanya'da Eğitim Sistemi ve Eğitim geçmişi

4.5.1. Alman Okullarında Eğitim

Almanya 1949 yılında II. Dünya Savaşını kaybetmiş, Doğu Almanya ve Batı Almanya olarak ikiye ayrılmıştır. Bu bölünmenin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri olduğu gibi eğitim alanında etkileri olmuştur. *"Almanya'da bütün eyaletlerde uygulanan bir eğitim sistemi 1964 yılında oluşturulmuştur"* (Erman, Y. ve Boobekova, K. 2016: 4). *"Bu eğitim sistemi meydana getirilirken aşağıdaki konularda yenilikler ve standartlar geliştirilmiştir"* (Erginer, 2006, s.251; akt. Kantos, 2013):

- Zorunlu eğitim ve tam zamanlı zorunlu eğitimin başlangıç yaşı ve süresi,
- Öğretim yılının başlama ve bitiş tarihleri ve tatil süreleri,
- Eğitim kurumlarının türlerine göre adlandırılması ve yönetimi,
- Eğitim kurumları arasındaki geçişlerin sağlanması,
- Yabancı dil başlangıç ve bitiş süreleriyle birlikte, yabancı dil sıralamalarının belirlenmesi,
- Bitirme karnelerinin ve öğretmenlik sınavlarının tanınması,
- Not sisteminin belirlenmesi.

Almanya'da "1969 yılında anayasa değişikliği ile yükseköğretim sisteminde temel esasları düzenleme yetkisi federal devlete bırakılmıştır" (MEB, 1996, s.43; akt. Kantos, 2013).

Eğitimde bütün çocuklar eşit fırsatlara sahip olmalıdır. Almanya eğitimde bütün çocukların eşit fırsatlara sahip olması ilkesini yasalarda ilk defa 1985 yılında yer vermiştir. *"Böylece demokratik bir adım atılarak ilkokul ve ortaokul sınıf farkı gözetmeksizin bütün çocuklara açılmıştır"* (Aytaç, 1985, s.105; akt. Kantos, 2013).

1949 yılında Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılan Almanya 1990 yılında Federal Almanya olarak tekrar bir çatı altında birleşmiş ve 16 eyalete ayrılmıştır. 1990 yılında tek bir çatı altında birleşen ve 16 eyalete ayrılan Almanya'nın eğitimin sisteminde istenilen başarıya ulaşamadığını, 1997 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD-Organisation for Economic Co-operation and Development) tarafından geliştirilen ve 2000 yılında ilk kez Almanya'da uygulanan PISA sınavı gözler önüne sermiştir. Bu sonuçlar Almanya'yı eğitim sisteminde yeni adımlar atmaya ve önlemler almaya itmiştir.

1997 yılında geliştirilen ve üç yılda bir yapılan PISA sınavlarında Almanya 2000 yılında parlak sonuçlar elde edememiştir. Bu sonuçlar Almanya'yı eğitimde yeni adımlar atmaya itmiştir ve Almanya *"2001 yılında 16 eyaletin eğitim bakanlarının katılımıyla eğitimde bazı önlemler alınmıştır"* (Krapp, 2006; akt. Kantos, 2013).

- Okul öncesi eğitimde dil becerisinin iyileştirilmesi için alınacak önlemler,
- İlkokulda okuma becerisinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için alınacak önlemler,
- Göçmen öğrencilerin uyumu için alınacak önlemler,
- Eğitim standartları ve sonuçlara bağlı değerlendirmeyle okullarda kaliteli eğitime yönelik önlemler,
- Öğretmenlerin yöntem ve vizyon konusundaki becerilerini ve yeteneklerini iyileştirmeye yönelik önlemler,
- Okul ve okul dışı tam günlük aktivitelerinin geliştirilmesine ve öğrencilerin teşvik edilmesine yönelik önlemler.

2012 yılında yapılan ve 65 ülkenin katıldığı PISA sınavında *"Almanya, son 10 yılda aldığı önlemler ve uygulamaya koyduğu yeniliklerle, matematik, okuma becerisi ve fen alanlarında Ekonomik Kalkınma ve işbirliği Örgütü (OECD) ortalamasının üzerine çıkmayı başarmıştır"* (Erman, Y. ve Boobekova, K. 2016 akt. Sözen ve Çabuk 2013).

Almanya'da şu an uygulanan eğitim sisteminde eğitimlerde eyaletler sorumludur. Tek bir tip eğitim ve merkezi eğitim bakanlığı vardır. Eğitim Bakanlığı Almanya'nın Bonn şehrindedir. Almanya'da üniversiteye kadar olan temel eğitim sistemi 3 ana bölümden oluşmaktadır. İlköğretim (Grundschule), Ortaöğretim (Sekundarstufe I) ve Lise (Sekundarstufe II)'dir. Almanya'da eğitim sistemi eyaletlerin ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda bazı farklılıklar gösterse de temel olarak eğitim sistemi tüm eyaletlerde aynıdır. Yükseköğretime geçiş için 'Abitur' sınavı başarısı gerekmektedir. Çalışmamızın bir sonraki kısmında "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanlarında eğitim olgusu incelenecektir.

4.6. Çalıkuşu ve Çarklar Arasında Romanlarında Eğitim Olgusu

Çalışmanın bu kısmında Türk edebiyatında eğitim romanı olarak kabul edilen 'Çalıkuşu' romanı ve Alman edebiyatında eğitim romanı olarak kabul edilen 'Çarklar Arasında' romanlarının eğitim olgusu içeriklerine göre benzer ve farklı yönleri incelenecektir. Yazarların romanlarını yazarken kendi yaşamlarından beslendikleri bilinmektedir. Yazarlar kendi yaşadıklarını karakterlere yansıttıkları için, benzerlikler ve farklılıklar anlatılırken yazarlarımızın yaşamlarıda dahil edilecektir. Eserler eğitim romanı olduğundan, zaman olarak içinde bulunulan dönemin eğitim şartlarındaki benzerliklere ve farklılıklara değinilecektir.

4.6.1. Çalıkuşu ve Çarklar Arasında Romanlarında Eğitim Olgusu Yönünden Benzerlikler

Bu bölümde romanların yazarlarının birbiriyle benzer yönleri ve bu benzerliklerin eserlere yansımaları incelenmiştir. Çalışmamızda incelenen eserler

özellikle eğitim romanı sınıflamasında yer aldığından ve bu bilinçle çalışmaya dahil edildiğinden, bu bölümdeki inceleme olgumuz ve motiflerimiz de bu kıstasa bağlı olarak eğitim boyutlarına ışık tutacak incelemelere dayandırılacaktır.

"Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanlarının yazarlarının ortak noktası, yazarların bu romanlarını yazarken kendi yaşadıklarından beslenmeleridir. Yazarlar gençlik veya çocukluk yıllarında yaşadıklarını eserlerinde karakterlere yansıtmışlardır. Her iki romanın yazarının ortak noktası annelerini küçük yaşta iken kaybetmiş olmalarıdır. Reşat Nuri Bey'in Çalıkuşu romanının başkahramanı olan Feride de annesini küçük yaşta kaybetmiş ve okuduğu yatılı okuldan hafta sonu izinlerinde teyzesini yanına gelmektedir. Aynı şekilde annesini küçük yaşta kaybeden Hermann Hesse'nin romanının başkahramanı Hans'ta annesini küçük yaşta kaybeder ve oturduğu kasabadaki komşuları mümkün olduğunca onlara yardımcı olur ve ev işlerini gören bir yardımcıları vardır. Reşat Nuri Güntekin annesini küçük yaşta kaybetmiştir. Küçük yaşta yetim kalan Reşat Nuri Bey, askeri doktor olan babasının mesleği dolayısıyla Anadolu'nun birçok yerini gezmiş ve birçok yerinde yaşamıştır. Reşat Nuri Bey küçük yaşta Anadolu'yu babasının mesleği vesilesiyle gezdiği için romanında Anadolu'yu Feride'nin bakış açısıyla ayrıntılı bir şekilde anlatır. Çalıkuşu romanının ana karakteri olan Feridede annesini küçük yaşta kaybetmiştir. Feride 'Dame de Sion Fransız Lisesi'nden mezun olduktan sonra Anadolu'nun çeşitli il, kasaba ve köylerinde öğretmenlik yapar. Reşat Nuri Güntekin babasının vesilesi ile Anadolu'nun birçok yerini gezdiği ve Anadolu'nun durumunu bildiği için Anadolu'yu Feride'nin bakış açısıyla ayrıntılı bir şekilde anlatır. Feride'nin Anadolu'da öğretmenlik yaptığı mekânlar Anadolu'nun bilinmezliğini, fakirliğini gözler önüne serer. Reşat Nuri Bey görevi nedeniyle Anadolu'nun birçok yerini gezdiği için bu mekânları Feride'nin bakış açısıyla ayrıntılı ve gerçekçi olarak tasvir eder:

> *"Köy deyince gözümün önüne yeşillikler arasında eski Boğaziçi yalılarındaki güvercinliklere benzeyen sevimli, şen manzaralı kulübeler gelirdi. Halbuki bu evler, çökmeye yüz tutmuş, simsiyah viranelerdi. Yıkık bir*

değirmenin önünde abalı, sarıklı bir ihtiyara rast geldik, kaburga kemikleri soyulmuş zayıf bir ineği, ipinden sürüye sürüye bu evlerden birine doğru götürmeye çalışıyordu" (Güntekin, R.N. 2019: 214).

"Çalıkuşu, bir taraftan bize inatçı bir aşığın başına gelenleri anlatırken, diğer taraftan da idealist genç bir öğretmenin kişiliğinde, dönemin Türkiye'sinin eğitim sorunlarını yansıtır" (Uludağ, M.E. 2008: 81). O dönemin eğitim sistemine ışık tutan kaynaklar araştırıldığında Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanı vazgeçilmez bir kaynaktır. Reşat Nuri Güntekin'de Çalıkuşu romanında Maarif Müdürlüklerinde dönen entrikalar, okulların fiziksel yetersizliği, eğitim şekli gibi birçok konuya romanında yer verir. Reşat Nuri Güntekin'in dönemin şartlarını bu kadar güzel analiz edip romanında yazabilmesinin en önemli nedenlerinden birisi de kendisinin de öğretmen olmasıdır. Reşat Nuri Güntekin dersliklerin fiziksel yetersizliğini ve görünümünü "ahır" kelimesi ile tabir ederek romanda şu şekilde yer verir :

"Maarif Müdürü'nün, büyük fedakârlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi, sabahleyin, daha iyi gördüm. Burası, herhalde eski bir ahır olacaktı. Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek, cam çevre taktırmışlardı. Ocak bacaları gibi kapkara duvar kaplamalarında tepe aşağı takılmış bir harita ile bir iskelet levhası, bir çiftlik ve bir yılan resmi sarkıyordu. Bunlarda herhalde yeni ders aletleri olacaktı. Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde -ahır zamanından kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak dolap haline getirmişlerdi" (Güntekin, R.N. 2019: 224).

Reşat Nuri Güntekin fiziki yetersizliği sadece Feride'nin bakış açısı ile değil, Maarif Müdürünün bakış açısı ile de dile getirir: *"Bu, ne karanlık yer böyle. Mektep değil, adeta ahır. (...) Ne mizer, ne mizer! Mektep demeğe bin şahit ister" (Güntekin, R.N. 2005: 275).*

Reşat Nuri Güntekin babasının görevi dolayısıyla Anadolu'yu karış karış gezerken ilk başlarda zorlanmış olsa da zaman içerisinde gittiği yerlere ve çevresine alışır. Feride de ilk gittiğinde dersaneyi ahıra benzetecek kadar ahvale şaşırmış olsada, zaman içerisinde okula ve öğrencilere alışır, mektebe ısınır. Reşat Nuri Güntekin Feride'nin ağzından durumu şu şekilde anlatır:

> *"Mektebe günden güne daha fazla ısınıyordum. Viran dershane de adeta temiz ve sevimli bir şekil aldı" (Güntekin, R.N. 2019: 246).*

Hermann Hesse'nin I. Dünya savaşı öncesinde Almanya'nın küçük bir kasabasında geçen eğitim sorununu eleştirel bakış açısı ile incelediği roman türündeki (Şen, E. 2019: 48) eserde dış mimarı olarak bakıldığında devasa ve gösterişli duran Manastırı 'cennet' diye niteleyerek Hans Giebenrath'ın bakış açısı ile şu şekilde yer verir: *"Korunmuş çok eski yapılardan oluşuyordu manastır; yapıların tümüde baş döndürücü güzellikteydi, gerek iç gerek dış görünümleri şahaneydi doğrusu, yüzyıllar içinde insana huzur veren çevreleriyle soylu ve yürekten kaynaşıp bütünleşmişlerdi" (Şipal, K. 2019: 67).*

Hermann Hesse Göppingen'deki Moulbourn Manastırında okumaya başlar. Kendisini manastır okuluna ait hissetmediği için okuldan kaçar. Hermann Hesse manastır okuluna başlamadan önce küçük bir kasabada yaşadığı için iç dünyası, muhakeme yeteneği, olaylara bakış açısı ve olayları değerlendirebilme kabiliyeti fazla gelişmediğinden çevresi kendisi için ne uygun görürse onu yapar. Annesi ve babasının misyoner bir aileden geliyor olması onu orada okumaya iten sebeplerden biridir. Ama yaşı ilerleyip, iç dünyası gelişip, olayları sorgulayıp eleştirel bir gözle değerlendirebildikten sonra yaşadıklarına ve hayata bakışı farklılaşır ve artık ne istediğini biliyor olması onun hayatını değiştirir. Okumakta olduğu manastır okulundan aynı romanda olduğu gibi kaçar. Çarklar Arasında romanında da ana karakter olan Hans'ta manastırda okumaya başladıktan sonra, Heilner'inde hayatına girmesi ile olanları sorgulayıp eleştirel gözle bakmayı öğrenmesiyle birlikte aslında manastır okulunun hiç dışardan göründüğü gibi olmadığını görür. Kendini oraya ait

hissetmediğini anlamasıyla okuldan ayrılır. Hermann Hesse Hans'ın okuldan gönderilişini şu şekilde ifade eder: Manastırın Doktoru *"Hans'ın durumuyla ilgili olarak ihtiyatlı bir ifade kullandı, hemen Hans'a izin verilerek izin kullanmasını uygun buldu (...) Onun izinden dönüp gelemeyeceğini biliyordu kesinlikle" (Şipal, K. 2019: 141).* Çalışmamız eserlerdeki zamansal benzerlikler ile devam edecektir.

4.6.2. Eserlerde Zamansal Benzerlikler

İki eserde 1900'lü yılların başında yayınlanan eserler olduğu için bir ortak noktası da eğitimdeki katılığı eleştiriyor olmalarıdır. Cezalar ve terbiye şekilleri farklılık gösteriyor olsada konu bu eğitim cezalarının eleştiriliyor olmasıdır. Bu bölümde iki eserde de eleştirilmiş olan ceza şekilleri ve terbiye metodlarının neler olduğu anlatılacaktır. İki romanda da yaşananlar 1900'lü yılların ilk çeyreğinde geçmektedir.

Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu romanı bundan yüzyıl önce yayınlanmış olan bir eser olup, yüzyıl öncesindeki hem devlet okulları hemde özel okullar hakkında bize bilgi vermektedir. Aynı şekilde Çarklar Arasında romanı da 1906 yılında yayınlanmış olup, Almanya'nın 100 yıl önceki eğitim sistemi hakkında bize bilgi veriyor olmasından dolayı iki eserde önemli eserlerdir.

Her iki roman da 1900'lü yılların başında eğitimdeki katılıkları yansıtmış ve bunları direkt bir belgesel anlatır gibi eleştiri olarak değilde olaylar çerçevesinde okuyucuya sunmuşlardır. Dönemin önemli türü olan "eğitim romanı" ve "okul romanı" türüne önemli katkılarda bulunmuşlardır. Yazarlar sadece katı eğitim sistemini eleştirip bırakmamış aynı zamanda çağdaş eğitimin nasıl olması gerektiğini örnekler vererek açıklamışlardır. Romanlarda eğitimde yapılan hataların sadece öğretmen merkezli olmadığı, aynı zaman da ailelerinde öğrencilere verilen cezalara karşı sessiz kalmaları ve bu sessiz kalmanın öğretmenlere destek olduğunun önemi

vurgulanır. Hatta cezaları ailelerin öğrencilere kendilerinin de uyguladığı anlatılmıştır ve örneklendirilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin Çalıkuşu romanında Feride'nin bakış açısıyla öğretmenlerin öğrencileri terbiye etmek için nasıl cezalar verdiğini şu satırlarla anlatır:

> *"Hiç unutmam, yaramazlığımdan, gevezeliğimden bıkan Sör'ler (Öğretmenler), o sınıfta beni arkadaşlarımdan ayırmışlar, bir köşede tek kişilik bir küçük sıraya oturtmuşlardı. Müdirenin söylediğine göre 'ders esnasında komşularımı lakırdıya tutmamayı, uslu uslu muallimi dinlemeyi öğreninceye kadar' orada bir sürgün hayatı geçirmeye mahkumdum" (Güntekin 2005: 7).*

"Zorla sağlanmış bir disiplin ceza korkusunu, korku da düşmanlığı doğurur. Bu düşmanlık duygusu açıkça ve bilinçli olmasa da, kişinin sevgi gücünü ve duygusunu körelttiği gibi, sağlıklı bir ruhsal gelişimini de engeller" (Eyigün 1992). Eğitimde öğretmen tarafından zorla sağlanmış bir disiplin korkusu öğrenciye bir fayda sağlamaz, aksine öğrencide olumsuz etkiler bırakabilir. O dönemki eğitimde dayak Feride den öncede *"okulda her vesile ile çocuklara dayak atılır. Dayakla uslanmayanlar tabuta benzeyen dolaba kapatılır. Hatta muhtar, Hatice Hanımdan öğrendiği bu terbiye usulünü çocuğuna evde de uygulamak ister"* (Hayber, A. 1993: 277). Reşat Nuri Güntekin suçun hem ailelerde olduğunu anlatmak ve aynı zaman okuyucuyu düşünmeye sevk etmek için cezanın daha ağırını Feride'nin bakış açısından şu şekilde anlatır:

"Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde –ahir zamanından kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak dolap haline getirmişlerdi".

"Çocuklar, yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakılmak için kırlardan getirdikleri çalı çırpıyı buraya saklarlarmış"

> *"Hatice Hanım, bu dolabın başka bir vazifesi olduğunu da söyledi. Öteden beri, dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın, Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk, bir yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış" (Güntekin 2019: 224-225).*

> *"Yazar, çocuk Feride'nin bakış açısıyla otoriter eğitim sistemini sorgularken, öğretmen Feride'nin şahsında ise modern eğitim anlayışının ipuçlarını gösterir. Güntekin bu bağlamda, Bursa Darülmuallimat'ın müdürü Recep Efendi ile burada göreve başlayan Feride'nin öğrencilere yaklaşımını karşılaştırır ve modern eğitimci yaklaşımlarını örnekler"* (Uludağ, M.E. 2008: 85).

> *"Hanımlar, gülmeleriniz tebessüm derecesini geçmemeli, sizi tehdit etmek için benim elimde Müdür Efendi'nin galiba "kalpatan" dediği şey her neyse ondan yok. Fakat size kırılırım, dedim. Sınıftan çıkarken kızlarımdan biri yanıma geldi. Bana 'kalpatan'ın sadece 'kerpeten' anlamına geldiğini söyledi. Müdür Efendi fazla gülenleri 'kalpatanla dişlerinzi sökerim ha!' diye zarifane tehdit edermiş" (Güntekin 2019: 314).*

"Otoriteve cezaya dayalı bir eğitim yerine, romanda özgür bir eğitim anlayışı vurgulanmaktadır" (Uludağ, M.E. 2008: 86). Hermann Hesse misyoner bir aileden geldiği için Hesse'yi dinine bağlı biri olarak yetiştirmişleridir. Hesse'nin Manastır okulunda okuyarak rahip olmasını istemişlerdir. Hermann Hesse Çarklar Arasında romanında bu konuyu ele almıştır.

Hermann Hesse'de tek tip, Manastır okulu nasıl uygun görürse o şekilde bir öğrenci profili yetiştirilmesinin doğru olmadığını, bunun özgür eğitim anlayışına uygun olmadığını ele almıştır. Hermann Hesse modern eğitim anlayışına uygun olmayan tek tip öğrenci yetiştirilmesine karşı çıktığı düşüncelerini Hans'ın arkadaşı Heilner'in bakış açısını şu ifadelerle anlatır:

"Senin bu yaptığın uşaklık (...) bütün bu çalışmaları isteyerek ve kendiliğinden yapmıyorsun, çünkü sırf öğretmenlerden ve senin moruktan korktuğun için yapıyorsun. Diyelim sınıfta birinci ya da ikinci oldun, eline ne geçecek. Örneğin, ben yirminciyim, ama siz inekleyen öğrencilerden daha aptal değilim asla" (Hesse, 1906-95).

Hermann Hesse romanının başkarakteri olan Hans Giebenrath'ın öncülüğünde aslında o dönemin otoriter eğitim sistemini ve Manastır okulunun tek tip, devletin istediği gibi bireyler yetiştirmesini eleştirir. Bu durumda çocuklar hep tek tip olarak yetişen, ruhsal olarak gelişimini sağlayamayan, kendini tanıyamayan, ne istediğini bilmeyen ve birde katı eğitim sisteminin getirdiği zorluklarla bireyler gerçek hayattan koparılmış olarak gelişimlerini tamamlarlar. Şen, E. (2008: 47) yaptığı yüksek lisans çalışmasında şöyle anlatmaktadır:

> *"Devlete bağlı bir kurum olan okul, bireylerin istekleri doğrultusunda hayata hazırlaması yerine, onları devletin istediği insan olarak yetiştirirler. İdeal insan yetiştirmeyi amaçlayan bu sistem, öğrencilerin ruhsal gelişimini engellemektedir ve insan yetiştirme adına oluşturulmuş bu eğitim sistemi öğrencileri hem gerçek hayattan koparır, hem de onların öz benliklerine yabancılaşmasına neden olur. Ağır disiplin ve cezanın yanı sıra, fiziksel cezalandırmalara da başvurulan bu sistemde; Hans'a kapasitesinin üzerinde görevler yüklendiği için, başarısı giderek düşmektedir".*

Eğitimde ailenin rolü önemlidir. Ebeveyn tarafından çocuğun duygularının, hislerinin ve isteklerinin önemini kavramak çocuğun başarısının da artmasında önemli

bir etkendir. Hans'ın geleceği için iyi olacağını düşünen Hans'ın babası aslında otoriter bir babadır. Ama Hans'ın ne istediğini önemsemeden sınavlarına götürüp kazandığı Manastır okulunda başarısız olur. O yüzden çocuk için iyi olacağını düşündüğümüz şeyleri yapmak yerine onun istek ve arzularına önem vermek, başarısına olumlu yönde destek olmak demektir. Bu da çocuklardaki farklılıkları ortaya çıkarır.

4.6.3. Reşat Nuri Güntekin ve Hermann Hesse'nin ve Romanlarının Eğitim Olgusu Yönünden Farklı Yönleri

Reşat Nuri Güntekin ve Hermann Hesse'nin en önemli farkı Reşat Nuri Güntekin'in öğretmen olmasıdır. Reşat Nuri Güntekin öğretmen olduğundan ve romanındaki olay örgüsünü bizzat yaşayıp, gözlemleyen olduğu için konumu Hermann Hesse'ye göre farklıdır. Hermann Hesse öğretmen değildir ama döneminin eğitim sistemini, eğitim sistemindeki hataları eleştirel bir dille okuyucuya eserde sunmuştur.

Çarklar Arasında romanında ailesinin ve çevresinin Hans'a olumlu anlamda desteğinden bahsedilemez. Hans'ın yörenin en zeki çocuğu olduğu çevresindekiler tarafından bilinmektedir. Hans'a babası başta olmak üzere çevresindekiler daha iyi bir eğitim imkanı ve bununla beraber daha iyi bir gelecek sunmak istemektedirler. Ama bu destek Hans'ın kendi iradesi ve isteği doğrultusunda değilde, çevresindekilerin Hans'ı nerede görmek istiyorlarsa o yönde olduğu için karşımıza *"çok baskıcı, otoriter, benmerkezci bir aile ve çevre olgusu"* (Şen, E. 2019: 72) çıkarmaktadır. Bu baskı, otorite ve ben merkezcilik çocukların hayatlarında olumsuz sonuçlara yol açacaktır ve çocuklar bunu unutmayacaktır. Bu etkiyi hem Hans'ın ölümle biten öyküsünde ve Feride'nin yıllar geçmiş olsada Fransız okulunda okurken almış olduğu cezaları unutamamasında görmek mümkündür.

"Aile ve çevredeki farklılık öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini oldukça etkilemektedir. Çocuklara olumlu davranışlar kazandırmak için ailenin ve çevrenin

desteği çok önemlidir. Çocukların doğru yönlendirilebilmeleri için; ailelerin maddi çıkarları bir kenara bırakıp, onların eğitimi üzerinde etkin olabilecekleri seçenekler sunmalıdırlar" (Bkz.Yiğit, Bayraktar, 2006: 57 akt. Şen E. 2019: 70). Çarklar Arası romanında Hans, babası ve çevresindekiler tarafından Moulbronn Manastırına gitmek zorundaymış gibi hissettirilmiştir.

> *"Hans'ı nasıl birgeleceğin beklediği ortadaydı, önceden belli bir şeydi bu, çünkü Schwaben topraklarında varlıklı Ailelere mensup yetenekli çocukların izleyeceği bir tek yol vardı ve daracık bir yoldu bu: devlet yatılı sınavını verip manastır okuluna, oradanda Tübingen' deki yüksek okula gitmek ve burayı bitirdikten sonra ya rahipler ya da öğretmenler topluluğu arasına karışmak"(Şipal, K. 2019: 12).*

"Sağlıklı, ne istediğini bilen ve ifade edebilen, nitelikli insan yetiştirmek adına eğitimi gelişi güzel sunmamalıdır; bu konuda ailenin ve çevrenin çocuklar için etkin desteğini almak gerekmektedir" (Şen E. 2019: 71).

Reşat Nuri Güntekin okullardaki o dönemin ceza şekillerini anlatırken Feride'nin Fransız okulunda okurken aldığı cezayı unutmamasını ve aklında yer etmesini şu şekilde anlatmıştır: *"Hiç unutmam; yaramazlığımdan, gevezeliğimden bıkan öğretmenler, o sinifta beni arkadaşlarımdan ayırmışlar, bir köşede tek kişilik bir küçük sıraya oturtmuşlardı" (Güntekin, R.N. 2019: 7).*

Eğitimde baskı veya otorite denildiğinde sadece fiziksel verilen zararlar olarak dar bir çerçevede düşünmek hatalı ve eksik olur. Doğduğu andan itibaren bedenen ve ruhen bir gelişim içerisinde olan çocukların yönlendirilirken ne istedikleri de dikkate alınmalıdır. Elbette doğruları desteklenip yanlışları uyarılmalı, ahlak kuralları öğretilmelidir. Ama onlarında ileriki hayatlarında, seçtikleri ile başbaşa kalacakları ve bu seçimlerin eğer onların sevmediği, hayalini kurmadıkları mecburi tercihler olursa zorluklarını yaşayacakları unutulmamalıdır.

Hermann Hesse misyoner bir ailede yetişmiştir. Hermann Hesse'nin aileside çocukları Hermann Hesse'yi kendileri gibi manastır okuluna göndererek dinine bağlı biri olarak yetiştirmek istemişlerdir. Ama Hermann Hesse zaman içerisinde orada okumaktan mutlu olmadığını anlayınca okulu bırakmıştır. Farklı işlerde çalışmış, zorluklar çekmiş olsa da 21. yüzyılda bütün dünyada okunan bir yazar olması ne istediğini bilmesine, kendi arzuları, istekleri ve tercihleri doğrultusunda kararlı yol almasına bağlıdır. Çarklar Arasında romanından sonra da yine romanlar yazan Hermann Hesse eğitim gördüğü Marlbronn manastırının büyüklüğünden, ihtişamından ve dış görünüşünden etkilendiğinden dolayı, Marlbronn manastırının ismini o isimle yine benzerlik gösteren "Mariabronn Manastırı" olarak "Narziß ve Goldmund" romanında kullanmıştır.

Burada Joseph Giebenrath'ın oğlu Hans Giebenraht'a karşı olan baskıcı tutumuna da değinmek gerekir. Joseph Giebenraht'ın oğlunun başarısının ve zekasının farkına varması ve çevresi tarafından Manastıra gitmesi için psikolojik baskı uygulayan gruba dahil olması (bkz. Şipal. K. s.10-12) Hansın hayatında baba oğul çatışmasına da neden olmuş (bkz. Şipal. K. s.146) ve baba oğul arasındaki bu çatışma Hans'ın hayatında genç yaşta olumsuz sonuçlara neden olmuştur (bkz. Şipal. K. s.141, s.210).

Yazarların romanlarını yazarken kendi yaşamlarından da yer verdikleri romanları farklı şekilde bitmiştir. Çalıkuşu romanı Feride ve Kamran'ın birbirlerine kavuşması ile sonlanmıştır. Çalıkuşu romanının başkahramanı Feride'nin kocası Hayrullah Bey ölmesine yakın Feride'den bir istekte bulunur.

> *"Feride, benim rahat öldüğümü istiyorsan şimdi bana yemin et. Ben öldükten sonra istanbul'a ailenin yanına döneceksin. Eğer daima onlarla beraber kalmak istemiyorsan hiç olmazsa üç ay, iki ay onlarla beraber kal. (...) Feridecik, senin ailenle barısacağından emin olursam, rahat rahat öleceğim, gözüm arkada kalmayacak" (Güntekin, R.N. 2019: 415).*

Bu olay üzerine İstanbul'a dönen Feride iki ay kaldıktan sonra tekrar Tekirdağ'a dönerken aslında asıl İstanbul'a gelme amacının; kocasının kendisine bir mektup verdiğini ve Feride'nin bu mektubu Kamran'a vermesini istemesidir. Feride'nin dönme vakti geldiğinde mektubu Müjgan'a vererek mektubu gittikten sonra Kamran'a vermesini ister. Müjgan mektubu açıp okur. Mektupta Feride'nin vefat eden kocası Hayrullah Bey Feride'nin Kamran'ı sevdiğini anlatmıştır. Bunun üzerine Kamran'la konuşan Müjgan Kamran'ı Feride'yi gitmemeye ikna eder. Feride ve Kamran kavuşmuş olur. Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanlarının önemli farkı iki romanın farklı sonuçlanmış olmasıdır. Çalıkuşu romanı mutlu bir sonla biterken Çarklar Arasında romanının bitişi hüzünlü olmuştur. Çarklar Arasında romanı Hans Giebenraht'ın boğularak ölmesi ile sonuçlanır. Hans meyhanede arkadaşları ile içip eğlendikten sonra arkadaşlarının biraz daha eğlenmek istemesi üzerine tek başına eve dönmek zorunda kalır. Sarhoş olduğu için halsiz, bitkin ve yorgun olan Hans bir ağacın yanında bir saat kadar dinlenir. Günün yavaş yavaş ağarmaya başlaması ile Hans nasıl olduğunun bilinmediği bir şekilde ırmakta boğularak ölür. Bu durum romanda şu şekilde anlatılmıştır:

> *"Kendisini öyle yıkılmış, öylesine perişan durumda hissediyordu ki, yatıp dinlenmesi gerekiyordu hemen, bir daha kalkmamak üzere uyuması gerekiyordu" (Hesse, H. 2019: 208). "Hansın bedeni çoktan soğumuş, canlılığını yitirmiş olarak ırmağın karanlık sularında yavaş yavaş vadiden aşağı doğru sürüklenip durmaktaydı. Tiksinti, utanç ve acıların yükü kalkmıştı üzerinden; karanlık ve cılız bedeni, soğuk ve mavimsi bir sonbahar gecesinin üzerine çevrilmiş gözlerinin yatıyordu, elleri, saçları ve kanı çekilmiş dudaklarıyla karanlık sularda oynayıp durmaktaydı. (...) Hansın nasıl olupta ırmakta boğulduğunu kimse anlayamadı" (Şipal, K. 2019: 210).*

Eğitim ilk olarak çocuk için ailede başlayıp daha sonra okulda devam eden, aynı zamanda da okul ile beraber evde aile ve okul işbirliği ile birbiri tarafından desteklenen bir süreçtir. Bu yüzden aile içerisinde çocuğun eğitimi her zaman önem

verilerek üzerinde durulması gereken bir konu ve uzun bir süreçtir. Çalışmamızın son bölümünde sonuç ve öneriler kısmına yer verilecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın verileri ve çalışmanın yabancı dil öğretimini ilgilendiren sonuçlarına dair bağlantıları irdelenecek ayrıca bu verilere dayalı olarak ulaşılan fikirler genel anlamda ele alınıp sonraki bağlantılı bölümde öneriler geliştirilecektir.

5.1. Sonuç

Giriş bölümünde de bahsedildiği gibi, dil öğretimi, kültür ve edebi türler arasındaki yakın ilişki dilin anlamlandırılması ve yabancı dil öğretimi için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Saydığımız unsurlar arasındaki koparılmaz bağ dil ve yabancı dil öğreniminin temel unsurlarıdır. Ne ayrılmaları ne de ayrı ayrı ele alınmaları düşünülebilinir. Süreçlerin anlamlandırılması, derslerde tez konumuzun içerdiği eserler gibi işlenmeleri hedef dilin anlamlandırılma süreçlerini hızlandırır ve kolaylaştırır.

Araştırmanın sorularından biri olan "incelenen eğitim eserlerinin yabancı dil eğitimine ve geliştirilmesine faydaları?" sorusu bulgular eşliğinde değerlendirildiğinde, eserlerin dil öğretimini olumlu yönde etkilediği sonuçlarına varmaktayız. Gerek okuma becerileri gerekse de alan bilgisinden kelime haznesinin gelişimine olumlu etki yaptığı literatür taramalarında ve eserlerin incelemelerinden sonra ortaya çıkan sonuçlarından bazılarıdır. Yapılan literatür taramalarında kültürün ve edebi türlerin dil öğretiminde birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğu sonucuna varılmıştır. Gerek başlangıç seviyesinde olan yabancı dil derslerinde gerekse ileri

düzey yabancı dil derslerinde edebi türlerin yabancı dil öğretimine istendik yönde katkı sağladığı görülmüştür. Özgün olmayan-diğer bir tabirle kurma metinler-başlangıç seviyesindeki yabancı dil derslerinde, özgün olan metinlerin ise ileri düzey yabancı dil derslerinde ise kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Başlangıç seviyesindeki yabancı dil derslerinde kullanılan özgün olmayan metinlerin dil gelişimine ve kelime haznesinin gelişimine katkı sağladığı görülmüştür. Çünkü özgün olmayan metinler konunun içeriğine uygun olacak şekilde ders öğretmeni tarafından hazırlanan metinlerdir. İleri düzey yabancı dil derslerinde (B1 seviyesi Almanca dersleri) öğrenme ortamına getirilen özgün metinler, kelime haznesi, okuma becerisinin gelişimi ve dil gelişiminin yanında hedef dilin kültürel öğelerinin aktarımına ve çeşitli alanlarda bilgi vermeyi amaçlayan metinlerdir. Edebi metinlerin yabancı dil derslerinde kullanılması alan bilgisi, kelime haznesi gibi okuma becerilerinin gelişmesine de önemli derecede katkı sağlamaktadır. Okuma becerilerinin geliştirilmesi hem ana dilde hemde yabancı dil eğitiminde önemlidir. Tüfekçioğlu (2013) okuma becerilerini geliştirmeyi çalışmamızı ilgilendiren kısmı ile "Yabancı dil eğitiminde okuma becerilerinin geliştirilmesi akıcı bir okuma ve okuma esnasında sözcükleri tanıyıp bağlamdan sözcüklerin anlamını çıkarmak" olarak açıklamıştır (bkz. Tüfekçioğlu, B. 2013: 104).

Eğitim romanı, oluşum ve gelişim romanı olarakta adlandırılmaktadır. Eğitim romanı türü özellikle Avrupa edebiyatlarında görülen önemli bir türdür. Bildungsroman ve Erziehungsroman oluşum romanı ya da eğitim romanına işaret eden Almanca kavramlardır. Bu çalışmada Türk edebiyatı eğitim romanlardan olan Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı eseri ve Alman edebiyatı eğitim romanlarından olan ilk halini Hermann Hesse'nin yazdığı (Unterm Rad, 1906) ve daha sonra Kamuran Şipal tarafından çevirisi yapılan "Çarklar Arasında" adlı iki eserler eğitim olgusu açısından incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümü Problem Durumu, Çalışmanın Amacı, Çalışmanın Soru Cümleleri, Çalışmanın Önemi, Sayıltılar, Yöntem, Sınırlılıklar ve Literatür taraması başlıkları altında toplanmıştır. Bu başlıklarda tez konusunun ve eserlerin belirlenirken nelerin etkili olduğu açıklanarak anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde tez çalışmamızın yazarları olan Reşat Nuri GÜNTEKİN ve Hermann HESSE'ye yer verilmiştir. İlk olarak Reşat Nuri GÜNTEKİN'in yaşam öyküsü detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Güntekin'in yaşam öyküsü anlatılırken ailevi yaşantısından, görev yerlerinden ve nerede kaç yıl çalıştığına dair bilgilere kadar hepsine detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Reşat Nuri GÜNTEKİN roman, hikaye, tiyatro eserleri, gezi yazıları, tercüme kitapları gibi birçok farklı türde eser yazmıştır. Bu eserlerin isimlerine de çalışmamızda değinilmiştir. Çalışmada birincil kaynak eser olan Çalıkuşu romanının özeti de yapılmıştır. Daha sonra asıl adı (Unterm Rad, 1906) ve Kamuran Şipal tarafından çevirisi yapılan "Çarklar Arasında" romanının asıl yazarı olan Hermann Hesse'ye yer verilmiştir. İlk olarak Hermann Hesse'nin yaşam öyküsü detaylı bir şekilde anlatılarak başlanmıştır. Hermann Hesse'de roman, hikaye, şiir ve mektup gibi edebi türlerde birçok farklı eserler ortaya vermiştir. Hermann Hesse'nin eserlerinin adlarına değinilmiştir. İkinci bölümde son olarak Çarklar Arasında romanının özeti yapılmıştır. Üçüncü bölümde eğitim romanından bahsedilmiştir. Çalışmada seçilen eserler edebi tür olarak eğitim romanlarıdır. Eğitim romanı ilk olarak Almanya'da ortaya çıkmış olup daha sonraki yıllarda farklı ülkelerde de kullanılmıştır. Eğitim romanının başkahramanı romanın sonunda kişiliğini bulur ve ruhsal gelişimini tamamlar. Eğitim romanında anlatılan olaylar genelde romanın başkahramanının çevresinde dönerken, romanda bulunan diğer kahramanlarda başkahramana yardımcı ve destek olmak için bulunurlar. Eğitim romanı türüne örnekler Almanya'da olduğu gibi Türkiye'de de bulmak mümkündür. "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanları dışında da bu türe örnek olan eserlerin isimleri üçüncü bölümde verilmiştir. Dördüncü bölümde eğitim konusu üzerinde durulmuştur. Eğitimin tanımı yapılmıştır. Ailede eğitimin öneminden ve ailedeki eğitim sürecinde ebeveynin önemi anlatılmıştır. Çocukların eğitimlerinin belirli bir bedensel ve zihinsel olgunluğa eriştikten sonra eğitim hayatı okulda devam edeceğinden okuldaki eğitim hayatının öneminden bahsedilmiştir. 1900'lü yılların başından 2000'li yıllara kadar eğitimin sisteminde değişiklikler yaşanmıştır. Önce Türk eğitim sistemi ve daha sonra Almanya eğitim sistemi anlatılmıştır. Türk eğitim sistemi Osmanlı Dönemi eğitim sistemi ve Cumhuriyet Dönemi eğitim sistemi olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

Almanya eğitim sisteminde Almanya'nın "Doğu ve Batı" olmak üzere ikiye ayrılmasından itibaren olan eğitim sistemi anlatılmıştır. Beşinci bölümde Çalıkuşu ve Çarklar Arasında romanlarında benzerlikler ve farklılıklar konu edinilmiştir. Bu benzerlikler ve farklılıklar hem eserler hem de yazarlar açısından değerlendirilmiştir.

Eğitim romanlarında amaç belirli bir hedefe ulaşmak olduğundan çalışmada eğitim kavramı, eğitim romanı kavramı, ailede ve okulda eğitim, eğitimde ebeveynin rolü konularına yer verilmiştir. Bu çalışmanın daha sonraki zamanlarda eğitim olgusu üzerine yapılan çalışmalara fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Eğitim romanı eserlerindeki gibi eğitim çağında olan gençlerin "Çalıkuşu" ve "Çarklar Arasında" romanlarını okumaları gerektiğine dikkat çekilmek amaçlanmıştır. Eğitim hayatında yapılan hataların hem ebeveynlere hem de öğrencilere hataları tekrarlamama adına ışık tutması, onlara faydalı olacak olan yolu göstermesi hedeflenmiş ve öğrencilerin eğitim hayatınlarına olumsuz yönde etki edecek davranışların bertaraf edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada incelenen her iki eserde eğitim değerleri ve olguları açısından oldukça zengin eserlerdir. Eserlerde çalışkanlık, sevgi, acıma duygusu, mücadele gibi değerlerde işlenmiştir. Ama her iki eserde de ortak nokta eğitimdir. Yazarlar eserlerinde 1900'lü yılların ilk yarısında yaşadıkları kendi ülkelerinin eğitimsel yönden sıkıntılı yönlerini anlatmışlardır. Eğitim söz konusu olduğunda da edebiyat - kültür ve dil öğretimini birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Toplumların kültürlerinden edebiyatta istifade eder. Ve edebi eserlerde toplumların kültürlerinden istifade edilerek oluşturulan eserlerdir. Yabancı dil derslerinde bu tür eserlerin kullanılması da yabancı dil öğrenimine ve öğretimine olumlu yönde fayda sağlayan eserlerdir. Edebi metinler yapısı gereği öğrenciye günlük dil kullanımının dışında bir dil sunar. Bu dil yapısı öğrenciyi derste daha aktif kılarken, diğer yandanda genel kültür bilgisi sunar ve aynı zamanda da dil öğrenimine ve farklı kelimelerin bağlamına dair yeni bilgiler öğretir. Burada da yabancı dil derslerinin düzeylerine göre özgün olan metinler ve özgün olmayan metinlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Dersin amacına göre

bu metinler öğrenme ortamına getirilir. Özgün Metinler (Alm. authäntische Texte) ana dil seviyesinde olan yabancı dil derslerine daha uygun metinler olduğundan ve bu metinlerin dil düzeyi ileri seviyede olduğundan dolayı hedef dilin kültürüne dair bilgi öğrenimini de kolaylaştırır. Yabancı dil öğreniminde edebi metinlerin yeri çok önemlidir. Yeni bir yabancı dil öğrenmek demek aynı zamanda o ülkenin kültürünü de öğrenmek demektir. Bu yüzden yabancı dil derslerinde öğrenme ortamına getirilen edebi metinlerin önemi son derece büyüktür ve yabancı dil derslerinden ayrı düşünülemez. Diğer yandan başlangıç seviyesinde olan yabancı dil dersleri için özgün metinlerin kullanılması doğru olmayacaktır. Başlangıç seviyesinde olan yabancı dil dersleri için Özgün Olmayan Metinler'in (Alm. nicht authäntische Texte) kullanımı daha uygundur. Özgün olmayan metinler özellikle yabancı dil derslerinde işlenen üniteye uygun olarak hazırlanan metinler olduğundan öğretilmek istenen kelime, cümle ve soru kalıplarını içeren metinlerdir-diyaloglardır. Bu yüzden yabancı dil derslerinde kullanılan edebi metinler hem hedef dilin kültürünün anlaşılmasını hem de yabancı dilin öğrenilmesini daha kolaylaştırır.

5.2. Öneriler

Çalışmamızın sonuçlarına dair bilgileri yukarıki bölümde anlatmaya çalıştık. Bu bölümde çalışmamızın sonuçlarından edindiğimiz bilgilere dayanarak önerilerimizi sunmaya çalışacağız. Önerilerimizin ağırlık noktasını yabancı dil öğretimine olan olumlu etkileri kapsamında oluşturacaktır. Yabancı dil eğitimini 4 temel beceri olan okuma, yazma, konuşma ve anlama becerilerinden oluşan bir bütün olarak görmek, eğitimi bu 4 beceri üzerine oluşturmak ve bu becerilerin eğitimde devamlılığını sağlamak eğitimin başarı düzeyini şüphesiz artıracaktır. Yabancı dil öğretiminde okuma becerisinin geliştirilmesi akıcı sözlü dil kullanımı, kelime haznesi, hedef dilin kültürü, hedef dilin yapısı gibi beraberinde diğer alt alanlarında gelişmesine fayda sağlayacaktır. Alman yazar Hermann Hesse' de *"İyi bir okur için kitap okumak, yabancı bir insanı, onun düşünce tarzını tanıma, onu anlamaya çalışmak, mümkün*

olduğunca onunla dost olmaktır" (Hesse, H. 1971: 123) sözleriyle okumanın insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırdığını dile getirmektedir (akt. Genç, A. 1995: 71). Kitap okuma alışkanlığının daha küçük yaştan itibaren aşılanması gerekir. Kitap okumanın insanın kendisini geliştirmek adına birçok olumlu etkisi vardır. Okuma becerisini geliştirmek, kelime dağarcığını genişletmek, kelimelerin birçok farklı anlamlarda kullanımını görmek, konuşma yeteneğini geliştirmek kitap okumakla mümkündür. Bu yönden kitap okumanın beyne, zihne, zekaya ve zeka gelişimine, daha genel kapsamda bireyin gelişimine olumlu etkileri vardır. Kitap okumak bireyin düşünme becerisini artırır. Kitap okuma alışkanlığı kazanmış olan birey konuları kolay bir şekilde anlama ve kavrama becerisine sahip olur. Eğitimin ilk başladığı yer olan aileye, yani anne ve babaya, bu konuda önemli görev düşmektedir. Bu konuda anne ve babanın kesinlikle kitap okuması gerekir ki çocuğa örnek olabilsinler. Çünkü küçük yaşta çocuklar etrafından gördüklerini uygularlar. Çocuğa özel günlerde kitap hediye etmek, çocuğa özel sadece ona ait olan bir kütüphane oluşturmak, çocuğun gelişim düzeyine uygun dergiler, süreli yayınlar almak gibi davranışlar çocuğun kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasında rol oynayan önemli dönüm noktalarıdır. Annenin ve babanın kitap okuma alışkanlığının olması, çocuğunda küçük yaştan itibaren kitap okuma alışkanlığını kazanmasına zemin hazırlayacaktır. Aileden sonra kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasında önemli rolü olan diğer kişide öğretmendir. Her şeyden önce öğrenciye örnek olabilmesi açısından öğretmeninde kitap okuma alışkanlığının olması gerekir ki öğrenciye rol model olabilsin. Diğer yandan bir sınıf kütüphanesinin oluşturulması önemlidir. Öğrencilerin seviyelerine, ilgilerine uygun kitapları okumalarını sağlamak, takibini yapmak, öğrencilere okumayı sevdirecek kitaplar seçmek okumayı sevdirme yolunda önemli adımlardandır.

Çalışma içeriğinden ve sonuçlarından edindiğimiz bilgiye göre özellikle alan dersleri ile beraber dil, kültür, ülke bilgisi, alan bilgisi ve genel kültürün dil öğretimini okunan edebi eserler olumlu etkilediğinden dil eğitimi ve öğretimini benimseyen programlarca teşvik edilmesi gereklidir. Bu amaçla gerek genel YÖK müfredatına

gerekse de alan derslerinin müfredatlarına edebi eserlere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Edebi eserlerin seçiminde alan derslerine giren akademik personel kurullarınca doğru yönlendirmeler yapılırsa aday öğretmenlerimizin gerek dil becerilerinin gelişimleri gerekse de ülke bilgisi veya metin dilbilimi gibi kısmı beceriler bu sayede olumlu etkilenir ve geliştirilebilir.

Öğrenme ortamında öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekecek kitapların bulundurulması, hatta mümkünse sınıf kütüphanesi oluşturulması, kitap okumada öğretmenin örnek davranış sergilemesi, okuma alışkanlığı kazandıracak, okumayı sevdirmeyi sağlayacaktır. Kitap okuma alışkanlığı kazandırmak ve okuma becerilerini geliştirebilmek için gerek yabancı dil branşı öğretmenlerinin gerekse diğer branş öğretmenlerinin konusunda uzmanlaşmış kişilerin vereceği seminerlerle desteklenmesi önerilmektedir.

Yabancı dilde kitap okumak farklı kültürleri, farklı insanları, farklı bakış açılarını tanımak olduğundan yabancı dilde kitap okumanın teşvik edilmesi kelime haznesini, hedef dilin kültür bilgisini, ülke bilgisini, akıcı sözlü dil kullanımının geliştirilmesine fayda sağlayacaktır. Bu şekilde hem akıcı sözlü dil kullanımındaki eksiklikler giderilebilir hem de okuma becerileri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

Güntekin, Reşat Nuri. *Çalıkuşu,* İstanbul 2019.

Hesse, Hermann. *Unterm Rad*, Frankfurt am Main 1970.

Şipal, Kamuran. (Çeviren), *Çarklar Arasında.*, İstanbul 2019.

İKİNCİL KAYNAKLAR

Akbaba, F. (2019). Reşat Nuri Güntekin'in romanlarında Din Algısı. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Akın, Hüsrev, (2009). Milli Edebiyat Dönemi Romanlarında Çocuk Eğitimi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 4/8, Fall Erzincan.

Aktaş, Şerif, (2009). Edebi metin ve özellikleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı,* Sayı:39, S:187-200, Erzurum.

Akyüz, H, (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Akyüz, Yahya, (2008). *Türk Eğitim Tarihi. Baskı:12,* Ankara: Pegem Akademi.

Arak, Hüseyin, (2013). *Yabancı Dil Öğretiminde Edebiyatın Yeri, Farklı Boyutlarıyla Yabancı Dil Öğrenimi ve Öğretimi*. Konya: Eğitim Kitapevi, Sayfa: 107-120.

Arıbaş, Sebahattin, ve Koçer, Mehmet, (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Aydın, Ertuğrul, (2004). *Yazın sosyolojisi ve karşılaştırmalı yazın bilimlerinin görev ve özellikleri. Köksal, Alver, Yazın Sosyolojisi içinde.* Ankara: Hece Yayınları.

Aytaç, Gürsel, (1999). *Edebiyat Yazıları I*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2.Baskı.

Aytaç, Gürsel, (2003). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say yayınları.

Aytaç, Kemal, (1985). *Avrupa okul sistemlerinin demokratlaştırılması*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*, Ankara.

Aytemiz, Beyhan Uygun, (2005). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Aşk İlişkileri*. Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Aslan, K. (2001). *Eğitimin toplumsal temelleri. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler dergisi, Sayı:5,* İzmir.

Bayram, Yavuz, (2007). *Bildungsroman Örneği Olarak "Hüsnü Aşk". İlmi Araştırmalar*, Sayı: 23, İstanbul.

Başgöz, İ., Wilson, H. (1968). Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk. Ankara.

Brunot, L. (1988). *Mektep-İslam Ansiklopedisi.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi, C:7.

Berkes, Niyazi, (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma.* İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.

Budak, Ş. (2003). Atatürk'ün Eğitim Felsefesi ve Geliştirdiği Eğitim Sisteminin Değiştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi,* sayı: 160, Ankara.

Demircan, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim Yayıncılık.

Demirel, İbrahim Fatih, (2020). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde B1 Seviyesinde Uyarlanmış Metinlerin Okuduğunu Anlama Başarısına Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi,* Sayı:6, Sayfa: 7-32, Ankara.

Demirel, Ö. (2008). *Yabancı dil öğretimi,* (1. baskı), Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, A. (2016). *Hermann Hesse'nin romanlarındaki kadın portreleri.* (Doktora Tezi). *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,* s:3, Sakarya.

Dinçsoy, Ö. (1995). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Ekin Matbaacılık-Yayıncılık.

Doğu Genç, Ayten. (1989). *Peyami Safa'nın ve Hermann Hesse'nin eserlerinde kutupluluk.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Duran, Z. (2018). *Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç*. Molestro: *Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S:31-42, Burdur.

Durmuş, M. (2013). İkinci yabancı dil öğretiminde özgün ve değiştirilmiş dilsel girdi üzerine. *Turkish Studies,* Sayı:8, S:1291-1306, Ankara.

Ege, İlhami. (2011). İkinci Yabancı Dil (Almanca) Öğretiminde Avrupa Dil Portfolyosuna Dayalı Uygulamaların Etkililiğinin Değerlendirilmesi. (Doktora Tezi). Ulusal Tez Merkezi.

Ekmekçi, Sedat. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sisteminde Ayşe Sıdıka Avar Ve Eğitim Faaliyetleri.* (Yüksek Lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Erdinç, E. (2010). *Reşat Nuri Güntekin"in Değirmen Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Erman, Y. ve Boobekova, K. (2016). Almanya, Kırgızistan Ve Türkiye Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:5, Sayı:2, Bişkek/Kırgızistan.

Ersan, Y. (2018). Yabancı Dil Öğretiminde Kısa Metinlerin Kullanımı ve Önemi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı:8, S:288-296, Karabük.

Eyigün, Sabri (1992). Özgür Eğitimde Öğretmenin Rolü. *Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 24 Kasım Öğretmenler Günü özel sayısı,* s.69-71 Diyarbakır.

Fidan, N. Erden, M. (1993). *Eğitime Giriş.* Ankara: Alkım Yayınları, .

Gülensoy, T.(1998). *Türkçe El Kitabı.* Kayseri: Kıvılcım Yayınları.

Günay, V. Doğan. (2003). *Metin Bilgisi.* İstanbul: Multilingual Yayınları.

Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gemeinsame Europäische Referenzrahmen (2001).

Genç, Ayten. (1995). Yabancı Dilde Okuma Alışkanlığı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:11 Sayfa:71-74, Ankara.

Genç, A. (2003). İlk- Ve Ortaöğretim Okullarında Almanca Öğretim Programları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı:24 Sayfa:186-195, Ankara.

Güneş, F .(2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Haley, M. H., ve Austin Theresa, Y. (2004). *Content-Based Second Language.* Crashing Rocks Books, USA.

Hayashi, Hisahiro (2005). Der deutsche Bildungsroman von Goethe bis Thomas Mann Zu seiner historischen Entwicklung und seinem heutigen Wert. *Forum of International Development Studies*, Sayı:29, Japonya.

Hayber, Abdulkadir. (1993). *Halide Edip, Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin Romanlarında Nesil Çatışmaları.* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Hesse, Hermann. (1971). Lektüre für Minuten, Deutschland: Suhrkamp Verlag.

İnan, M.R. (1980). *Eğitim ve Öğretimde Atatürkçülük-Atatürk Konferansları 1975*. Ankara.

Kanter, M. F. (2006). *Ölümünün 50. Yılında Belgelerle Reşat Nuri Güntekin*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kanter, Muhammet Fatih. (2008). *Reşat Nuri Güntekin"in Romanlarında Yapı ve İzlek*. (Doktora tezi). Ulusal Tez Merkezi. Elazığ.

Kantos, Z.E. (2013). *Federal Almanya Cumhuriyeti eğitim sistemi. Karşılaştırmalı eğitim sistemleri*. Ankara: *Pegem Akademi,* 4. Baskı, *Sayfa: 49-68*.

Kaya, Ş. (2015). T*ürk Televizyonlarında Roman Uyarlamaları Ve Uyarlama Sorunları.* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ.

Kudret, C. (1987). Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman. C.2, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Kula, O. B. (1992). *Alman kültüründe türk imgesi.* Ankara: Gündoğan Yayınları.

Maboçoğlu, M. (1995). *B. Russell'in Eğitim Felsefesinin Bir Analizi. (*Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Medni, B. (2010). *Arapça öğretiminde edebi materyallerin kullanımı. (*Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Metin, E.G. (2009). *Hermann Hesse'nin "Çarklar Arasında" Adlı Romanında Kültürel Yansımalar.* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Neuner, Gerhard (2003). Vermittlungsmethoden. Historischer Überblick. (Editor: Bausch, Karl- Richard, Christ, Herbert und Krumm, Hans-Jürgen). Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen/Basel: Francke, 225-234.

Nuttall, C. (1996). *Teaching Reading Skills in a Foreingn Language.* Oxford: Macmillan Heinemann.

Önertoy, Olcay. (1983). *Reşat Nuri Güntekin.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ottaway, AKC. *Education and Society, London.* 1968.

Özcan, E. (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi: Yeni Hitit B1 Düzeyi.* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Ankara.

Özünlü, Ü. (1983). Yabancı dil öğretiminde yazınsal metinlerin yeri ve kullanımı. *Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı*, Sayfa: 379-380, s. 178-190.

Önertoy, Olcay. (1983). *Reşat Nuri Güntekin.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne Baba eğitiminin Aile Çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı: 36 Tarih: Ocak-Haziran 2016 S.S.: 9-34.

Polat, T. (1993). Yazınsal metinler ve yabancı dil olarak Almanca öğretimi. *İÜ Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi,* VIII: 181-189, İstanbul.

Aksan, Hasan. (2009). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Hasan, Eren., Günaydın, Nevzat., Zülfikar, Hamza. (1988). *Türkçe Sözlük,* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Salar, Recep. (2011). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarının Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Savaş, M. (2011). *Karşılaştırmalı Yazınbilim Çerçevesinde Herta Müller, Elke Schmitter, Saliha Scheinhardt Ve Feridun Zaimoğlu'nun Birer Eserinde Kadın İmgesine Eleştirel Yaklaşım.* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili Ve Eğitimi Anabilim Dalı, Adana.

Suzanne, H. (1996). *The Bildungsroman* Genre: Great Expactations

Sönmez, Aykar. (2013). İnsancıl Yaklaşım Açısından Reşat Nuri Güntekin"in Eserleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi(The Journal of International Social Research,* Sayı:6, s.302-317.

Sözen, S., Çabuk, A. (2013). Türkiye, Avusturya ve Almanya öğretmen yetiştirme sistemlerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Özel Sayı.

Selbmann, R. (1994). Der deutsche Bildungsroman, J.B. Metzler Verlag, 2.Baskı, Stuttgart.

Şen, E. (2019). *Hermann Hesse'nin Çarklar Arasında (Unterm Rad) Adlı Romanı İle Michael Haneke'nin Beyaz Bant. Bir Alman Çocuk Öyküsü(Das Weıße*

Band. Eine Deutsche Kindergeschichte) Adlı Filminde Eğitim Eleştirisi. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Şen, E. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Becerisini Geliştirmek Üzere "Bellek Stratejilerinin" Kullanımı. *E-Dil Dergisi*, Sayı:4, Sayfa: 64-83.

Şimşek, Pınar, (2017) Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Temel Materyaller: Okuma Metinleri Ve Okuma Kitapları. *International Journal of Turkish Education Sciences,* Sayı:8.

Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi.* Ankara: Zirve Ofset.

Toprak, G.N. (2008). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi Ve Köy Enstitüleri.* (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Toyran, M. (2015). *Eğitim Konulu Cumhuriyet Dönemi Türk Romanlarında Söz Varlığı.* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Tüfekçioğlu, B. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Okuma Becerisinin Yöntem ve Materyal Açısından Gelistirilmesine Yönelik Bir Çalısma. *E-Dil Dergisi,* Sayı 1, Sayfa: 101-117.

Ünal, D.Ç. (2003). *Alman Eğitim romanında Avangard Dönüşümler.* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uyguner, M. (1993). *Reşat Nuri Güntekin Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Uygur, N. (1985). Kültür Kuramı. İstanbul: *Yapı Kredi Yayınları.*

Volker, M. (1973). *Hermann Hesses Leben und Werk im Bild.* Frankfurt: Insel Verlag.

Wallace, C. (1992). *Reading*. Oxford: Oxford University Press.

Yavuzer, H. (1982). *Çocuk ve Suç. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.*

Yiğit, B., ve Bayrakdar, M. (2006). *Okul ve Çevre İlişkisi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://tr.wikipedia.org/wiki/Re%C5%9Fat_Nuri_G%C3%BCntekin

https://sozluk.gov.tr/?kelime=YET%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N

http://edebiyatevi.com/yazi/2942_sevgi-ve-mutluluk-ocagi:-aile.html

http://www.tdk.gov.tr

https://www.youtube.com/trtarşiv

http://www.adalar.bel.tr/ilcemiz-sayfasi/detay/294/resat-nuri-guntekinin-evi.html

Özkanlı, Ali. (2009). Sevgi Ve Mutluluk Ocağı: Aile, http://edebiyatevi.com/yazi/2942_sevgi-ve-mutluluk-ocagi:-aile.html